

ÇOK KÜL TÜRLÜ LÜK

M. Şehmus GÜZEL

ÇOK KÜL-TÜRLÜ-LÜK

M. ŞEHMUS GÜZEL

İkinci sunumu: Ekim 2019.

Yapıt: M. Şehmus Güzel

Teknik Yönetmen: Ferruh Dinçkal

Dizgi: MŞG

Sayfa Düzeni: MŞG

Kapak: MŞG

İSBN: Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Belli olmaz bu işler.

İlk sunumu: Aralık 2015

Bu yapıtın her türlü yayın hakkı yazarına aittir. Olmayabilir de:
Hani cesur ve meraklı ve hatta iyi bir yayınevi çıkarsa.
Kimbilir?

Kitaptan edinmek için iletişim: Gerekirse. Gerekmeyebilir de.
Madem ki ekitap.ayorum.com tarafından pdf biçiminde
sunuluyor burada.

SUNU

Hayat(ımız) dalgalanıyor.

Evet hayat(ımız) baştan sona tam bir dalgalanma içinde:

Bir o yana bir bu yana gidip geliyoruz. Kaçınılmaz bir biçimde.

Herkes her yere gidecek ve hiç bir yere gidemeyenler “ perişan olacaklar ”.

Kurutuluşu yok.

Evet hepimiz göçebeyiz. Bugün veya yarın. Ama bir gün mutlaka.

Gidilen her yere her şey götürülecek.

Gidilen her yere dilimizle gideceğiz.

Gidilen her yere kimliklerimizle gideceğiz.

Ve işte biz de geldik. Biz de göçebeyiz denilecek.

VE GİDİLEN HER YERDEN MUTLAKA BİR ŞEYLER ALINACAK. Gidilen her yerde değişik ve pek çok değişik diller ve türküler dinlenecek.

Sözcükler çalınacak kulaklarımıza :

Herkes hem kendi dilinde konuşacak. Hem de diğer dillerle “ alışveriş ” yapacak :

Ve her dilden sözcük(ler) alınacak. Sözlüğümüz zenginleşecek : Dil kurumlarına inat. Dil(ler)i kırılacak çünkü :
Ece Ayhan duymalı bunu Ece Ayhan ! Dil kıran adam !

Yeni bir kültür oluşacak. Yeni bir kültür oluşuyor:
Yıllardan, on yıllardan, yüzyıllardan bu yana.
Renkli bir kültürdür bu. Çok dilli. Çok sesli. Çok kimlikli. Pek çok kül-türlü. Çok halklı. Ve çok HAKLI. Evet.

Bunu farkedemeyenler tarihin dışına düşecekler.
Çocukları günü gelince hesabını soracak : “ Herkes her yere giderken, herkes dolaşırken sizler nerelerdeydiniz ? Neden sadece evinizdeydiniz ? ” Bu açıdan bakınca Asya’nın altı ve üstü ve Güney Amerika ile Kuzey Amerika ve elbette Avusturalya, geçmişimiz değil geleceğimize.

Çinlilere bakar mısınız lütfen ? Dünyanın her yerine göç ettiklerini göreceksiniz : Yüzyıllardan beri.

Ermenilere bakar mısınız ? Gittikleri her yere kendi kültürlerini de çıkınlarında taşıdılar : Ağzınıza afiyet o güzelim yemeklerini, o tadına doyum olmaz tatlılarını da...

Dolaşmak kültürle birlikte “ çekiliyor ”.

Evet hayat(ımız) tam bir dalgalanma içinde :
Ve çok kül-türlü-lük geliyor: Önüne geçilemez bir
biçimde: Bütün ırkçılara inat. BÜTÜN
MİLLİYETÇİLERE VE BÜTÜN
MİLLİYETÇİLİKLERE NANİK. Çünkü onlara
rağmen.

Evet.

Herkes kendi dilinde konuşacak. Herkes kendi dilinde
türküler söyleyecek. Herkes kendi dilinde dans edecek.
Diğer dillerden, diğer türkülerden, diğer danslardan bir
şeyler de katarak.

Ve en başta kadınlar, “ Bizim kadınlarımız ”.

Kadınlar yalan söylemezler çünkü. Kadınlar çünkü
yalan hayata yüz vermezler: Hayat dalgalanıyor evet.

Hepimiz göçebeyiz : Bugün veya yarın. Ama bir gün
mutlaka.

Bunca göç, bunca hareket, bunca git-gel ve gel-git
içinde hangi kimlik ilk ve orijinal halini
koruyabiliyor ? Hangi kimlik otantik kalabiliyor ?
Kendini bile unutma tehlikesi içinde olanlar
kimliklerine nasıl sahip çıkabilirler / çıkabilecekler ?

Ciddi bir mesele: Ama asıl mesele kendi kimliğini çizdirmeden diğerlerinden alınacaklarla onu zenginleştirmek. “ Uyuşma ” ile, “ uyuşayım ” derken, kendini, kimliğini, dilini ve kültürünü yadsımamak, yitirmemek. İşte günümüzün göçebe kültürlerinin en önemli bilmececi.

Paris, 18 Kasım 2011.

Bu bilmeceyi çözebilmek yolunda bu çalışmanın ikinci sunumunu ekitap.ayorum.com bünyesinde yayınlamak üzere, 30 Eylül-5 Ekim 2019’da baştan sona yeniden okudum, kimi ufak tefek düzeltiyi yaptım, birkaç bölümü yakında sunacağım başka bir ekitab için çıkardım. Tamam benim işim bitti. Bundan sonrası size kalıyor, bu kitap artık sizin malınız: Bilmeceyi çözmek için.

PARİS'TE 26 AĞUSTOS 1989 : İNSAN HAKLARI BİLDİRGESİ'NİN 200.YILDÖNÜMÜ

26 Ağustos 1989'da İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesinin (İYHB) 200. yıldönümü Paris'te büyük bir törenle kutlandı.

İki yüzyıl önce 11 Temmuz 1789'da, Amerika Bağımsızlık Savaşı'na katılmış olan 32 yaşındaki La Fayette, Fransa Kurucu Meclisi'ne İYHB tasarısını sundu. La Fayette, o sırada, Paris'te Amerika'nın Büyükelçiliğini yapan ve 1776'da Amerika Bağımsızlık Bildirgesi'nin mimarı ve yakın dostu Thomas Jefforson'a danışarak tasarısını hazırladı. Bu iki kişinin dostluğu ve tasarımın ortak hazırlanışı Amerika Bağımsızlık Savaşı'nın Fransız Burjuva Devrimi'ne etkisini de açıklıyor. Bu konuda başka göstergeler de bulunuyor.

Jefforson, 20-26 Ağustos 1789'da, Paris'te, Kurucu Meclis tartışmalarını izledi. Meclis üyelerinin kimi böyle bir Bildirge'nin gereksiz, kimi ise tehlikeli olacağını ileri sürdü. Madde madde, hatta sözcük sözcük tartışılan tasarımın 26 Ağustosa dek sadece 17 maddesi benimsendi. Kurucu Meclis, Anayasa hazırlığına öncelik vermek üzere, İYHB görüşmelerini

“geçici olarak” askıya aldı. Kurucu Meclis’in 29 Ağustos 1789 tarihli gündeminde bu konuda kayıt bulunuyor.

O halde, önce Avrupa’yı sonra dünyayı saran İYHB, aslında bitmemiş bir metindir. Çünkü Kurucu Meclis “geçici olarak” durdurduğu çalışmaya bir daha başlayamadı.

Nitekim İYHB’de köleliğin kaldırılmasına ve kadın haklarına ilişkin herhangi bir maddenin, herhangi bir fıkranın bulunmamasını bu nedenle açıklamaya çalışanlar var.

Ayrıca 1791 Anayasasının bu metni tamamlamak istediği de ileri sürülüyor.

Her ne olursa olsun gerek bu Anayasa’da gerekse 1793 tarihli yeni İYHB’de kadınlara seçme ve seçilme haklarının tanınmaması Burjuva Devrimi’nin kadına bakış açısını tartışmasız ortaya koyuyor : Kadınları dışlayıcı bir bakıştır bu.

1793 tarihli İYHB, çalışma, sosyal yardım, eğitim ve baskıya başkaldırı ve benzeri yeni haklara yer veriyordu.

Her neyse, 26 Ağustos 1989'daki kutlama töreninde, iki yüzyıl önceki sorunlardan, kadınların dışlanması söz edilmedi elbette. 1789'un "bitirilememiş" 17 maddelik İYHB'si büyük bir tantanayla kutlandı. Tören, yapımı o yıl ve "Büyük Fransız Devrimi"nin 200. Yıldönümü törenleri için bitirilen L'Arche de la Fraternité (Kardeşlik Takı) "kübü"nde yapıldı.

Paris'in kuzeydoğusunda bulunan ve ismini 1870'te Prusya ordusuna karşı Fransa başkentinin savunulduğu son nokta olmasından alan La Défense (Savunma) semtindeki bu devasa küb 300.000 ton. Eiffel Kulesi'nin üç katı. 110 metre üzerine 106 metre. Ve 2,6 milyara mal oldu. 50.000 metrekarelik büroya sahip. Metrekaresinin o günlerdeki yıllık kirası 2.400 franktı. Meraklılarına duyurulur.

Johan Otto von Spreckelsen'in eseri Notre Dame kilisesini, soğuk kış günlerinde, çatısı altında barındırabilir bir büyüklükte.

Eiffel Kulesi nasıl Fransız Burjuva Devrimi'nin 100. yıldönümünün simgesi olması için yapıldıysa, "Kardeşlik Takı"nın da 200. yıldönümünün sembolü olması amaçlanıyor.

Aslında 13 Temmuz 1989’da açılışı yapılan Bastille Opera binası da unutulacak gibi değil.

Bu arada bazı şom ağızlılar Louvre Müzesi avlusuna dikilen Piramid gibi bütün bu yapıtların/yapıların François Mitterrand’ın mégalomane (büyüklük hastası) olmasından kaynaklandığını söylemekten çekinmiyorlar. “Tonton” çünkü ille “Tarihe geçmek” istiyor(muş).

Tak’ın ve bir bölümündeki bürolara yerleşen Fondation de L’Arche de La Fraternité’nin (Kardeşlik Takı Vakfı) açılışı 26 Ağustos 1989’da Mitterrand tarafından yapıldı.

Dönemin cumhurbaşkanı törendeki konuşmasında İYHB’nin İngiliz ve Amerikan öncülleri bulunduğunu belirtti. Bu mutlaka İngiltere Krallığı’nın o günlerdeki Başbakanı Bayan Thatcher’in çok hoşuna gitmiştir. Çünkü Fransızların “Her şeyi ilk önce biz yarattık” demesinden en çok rahatsız olan Bayan Thatcher’di.

Birçok konuşma daha yapıldı. Konuşmalar ve koşturmaldan sonra gece oldu ve sıra geldi : Konser’e.

O gece Tak’ta görkemli bir seyir düzenlendi. İYHB’nin yıldönümünü kutlamak için müthiş bir

konser. 26 Ağustos 1963'te Martin Luther King, o günkü tarihi nutkuna "I had a dream" (Bir rüya gördüm) diye başlıyordu. ABD'li siyah lider bütün insanların eşit olacağı bir günü düşünüyordu. Konser işte bu noktadan hareketle "Tak'ın İlk Rüyası" adını aldı. Barbara Hendrix, King'in sözlerini okudu. Onu Senegal'den Youssou N'dour, Cezayir'den Şeb Khaled ve Berberilerin ünlü kadın söyleyicisi Curcuna, Fransa'dan Jacques Higelin, Bernard Lavilliers, Claude Nougaro, Maxime Leforestier, İngiltere'den Julia Fordham, İtalya'dan Gianna Nannini, "Kürdistan"dan (Konser Programı'nda aynen böyle yazıyordu) Şivan Perver izledi. Şivan Perver "Halabçe" türküsünü söyledi : Ağlatan. Tak'ın duvarlarına yansıtılan Saddam tarafından "gazlanan" çocukların görüntüleriyle zihinlerden asla silinmeyecek dram.

Daha sonra İsaabel Allende, Arjantinli Nobel Barış Ödülü sahibi Adolfo Perez Esquivel, Nobel Edebiyat Ödüllü Nijeryalı muhalif sanatçı Wole Soyunka, Romanya'da İnsan Hakları ve Demokrasi denince ilk akla gelenlerden Doina Kornea'nın kızı Ariadna Combes-Kornea, S.O.S.-Racisme (İmdat-İrkçılık) derneği başkanı Harlem Desir gibi tanınmış isimler de kısa birer konuşma ile araya girdiler.

O gece Senegalli koro, çocuklar korusu ve değişik uluslardan müzisyen, türkücü ve sanatçılar, binlerce

insana inanılmaz/unutulmaz bir gece yaşattılar. Kimi ise eve erken dönüp F-2 (İkinci Kanal) yayınında kendisinin de ekrana yansıyor yansımadığını görmeye çalıştı : Seyirlik ve seyreden Paris bir kez daha huzurlarımızdaydı : Sokakta, evlerde ve duvarların ötesinde...

GRAND PALAIS'DE KADINLAR SERGİSİ

Yontucu/Heykeltraş ve Ressam Kadınlar Birliği 109. “Salon”unu 24 Ocak 1993'te Paris'in en namlı sergi salonlarından biri olan Grand Palais'de (Büyük Saray) açtı.

26 Ocak akşam üzeri “vernissage” yani “cılalama” yapıldı. Sergi 14 Şubata dek sürdü.

Grand Palais'de Camille Claudel, portekiz kökenli Maria Helena Vieira da Silva ve Jacqueline Padovani'nin izleyicisi sanatçı kadınlar ilginç bir biçimde düzenlediler sergilerini :

Yedi konulu, yedi özerk grupta.

Her grubun sorumlusu, sanatçı arkadaşlarını bizzat seçti. Yedi konu şunlardı : Maddeciler, İç yolculuk, İmler ve yazılar, Amerikalılar, Ekoloji- Doğa, Vücut, Siyah kare.

Yedi grupta yaklaşık üç yüz sanatçı bir aradaydı : Hollandalı, İtalyalı, Cezayirli, Panamalı, İsraili, Japonyalı, ABD'li, Perulu, İspanyalı, Çek, Hintli, İngiltereli, Şilili, Venezuelalı, İsveçli, İsviçreli... dünyanın her yöresinden sanatçı. Fransızların ise kimi

Mısır, Cezayir, Fas, Tunus, Lübnan, Vietnam, Bolivya, Korsika doğumluydu.

Çokluk ve çeşitlilik olgusu söz konusuydu sergide :
Baştan sona. Her sanatçı ülkesinden, çocukluğundan,
ilk gençlik yıllarından, dilinden, kültüründen,
anasından ve babasından ustasından ve kalfasından
taşdıklarını toplamış, getirmişti : Birbiriyle kardeş ama
birbirinden yine de farklı sanat eserleri yanyanaydı :

Görünen ve görünmeyen. Görünmeyeni arayan bakış.

Maddeyi aşmak, ona biçim ve hayat vermek. Yuğmak.
Yoğurmak. Pişirmek : Topak, ateş ve su. Gezmek.
Gezinmek.

Monotonluk ve alışılmış tıngır-mıngır yerine yeni
şeylere açılmak.

Günlük rahat-lık-lık yerine riski göze almak.

Yürümek. Koşmak.

Tren, otobüs, otomobil, uçakla seyahat etmek.

Ya da koltuğunuzdan, kahvedeki iskemlenizden hiç
kalkmadan bir iç yolculuğa çıkmak.

Hayal gücünüzle kanatlanmak.

İnsan başlı hayvanlar. Üç başlı kadınlar. Dört gözlü başlar. Kapanmayan çeneler. Koskocaman kulaklar.

Zaman unsurunun yitip gittiği, tabuların yerleyeksan olduğu gizemli diyarlara “uçmak”. Nice trip honey.

Göremediklerimizi görmek.

Baktıklarımızda saklananların ayırımına varmak.

Arkasından gözyaşı döktüklerimizle yeniden bir araya gelmek. Söyleşmek. Dertleşmek. Sorunları çözmek.

Gerçek ve geleceğin masal ve destanın karıştığı “rüyalarda” gezinmek : El ele. Kol kola.

Olduğumuzu sandığımız, olduğumuzu savunduğumuz insanlar mıyız? Yoksa başkaları mı? Haydi arayıp bulalım. Gerçek saklambaç bu olmalı mutlaka.

Her gün yinelediğimiz, aşınmış eylemlerimizden vazgeçtiğimizde yaşantımızın değiştiğini mutlaka göreceğiz. Dünyaya, yakın çevremize başka bir gözle bakacağız. Vapura, otobüse, metroya, otomobile, trene

farklı saatlerde bindiğimizde, çevremiz mutlaka değişecektir.

Çocukluğumuzun öyküsüdür:

“Yüksek Ökçeler”. Veya “Çalığışu”. Veya “Avare Yıllar”, “Arkadaş Islıkları”. Veya “Cemile”.

Anımsıyor musunuz?

Rüyalarımızda, sadece rüyalarımızda özgürüz.

Rüyalarımızı gerçekleştirmek ise bizim ellerimizde...

Sadece bizim ellerimizde.

Sadece bizim.

Bugünün sanatı yarının ortak hafızası.

(1 Şubat 1993’te yazıldı.)

YİNE BEKLERİZ LEO

“Aslan” Leo, kalkıp bir ondört temmuz günü ölmenin yolunu buldun. Ömür adamsın. Senin gibi “anarşiste” başkaldırdığı jakoben devletin “ulusal bayram” günü ölmek yakışır mı?

Sen İtalya’daki son sığınağında hepimize elveda derken, Paris’te yağmur yağıyordu. Yağmura rağmen o gün Champs-Elysees caddesinde yine tank ve toplar sergilendi.

Aslan Leo, öldün ama ölümünü üç gün sakladın. Ölümünü üç gün saklamayı başardın. Bravo. Ömür adamsın evet. Bu kesin. Tahmin ediyorum bunu bilhassa Kültür bakanı ve daha bilmem kimler gelip cenaze töreninde nutuk atmasınlar diye yaptın. Oldum olası sevmedin çünkü böyle “soytarılıkları”.

Dahası Fransa’da veya Monaco’da değil, kalktın İtalya’da öldün, bir Çarşamba günü. Monaco’da gömüldün bir cumartesi gecesi. Prensler ülkesinde ne işin var?

Doğum yerin diye, getirdiler seni Monaco’ya ve ana-babanın mezarlığında ayrılan yere yerleştirdiler. Sadece en yakın dostların vardı o an. Televizyon kameraları, görüntü avcıları ve dedikoducular

uzaklaştırıldılar. Sana da hani bu yakışır doğrusunu istersen.

Yetmişyedi yılına beşyüz şarkı sığdırdın. Şiirler ve operalar da.

Mütevazi, çalışkan ve utangaçtın Leo. “Bu meslek zordur.” demeyi seviyordun.

Düşünebiliyor musun Leo, Le Monde gazetesi ölümüne bir tam sayfa ayırdı. Siyah-beyaz bir fotonla. Siyahta bütün renkler var bildiğin gibi.

Libération iki gün seni anlattı. L’Humanité de.

Sakın kızma Leo, Le Figaro bile bir sayfayla anın önünde eğildi. İnanılır gibi değil ama aynen böyle oldu Leo.

Seni Brassens ve Brel’le kıyasladılar.

Bana kalırsa hakkını yediler.

Anımsıyorsun, Brassens “apolitique” olduğunu vurgulamaktan özel bir zevk alırdı.

Brel’e gelince, “Burjuvalara bindirmesinin” dışında açık siyasi tavır takınmaktan kaçınırdı. Ve dahası “yüksek burjuva” hayatı sürdürmenin meraklısıydı.

Özel uçağıyla gelip Paris'ten Johnny'yi alıp yemeğe götürmesi gibi “ ilginçlikleri ” de vardı, biliyorsun.

Ama sen öyle miydin?

“Ne Tanrı! Ne baba! Ne Usta!” dediğin günler o kadar yakın ki.

Binlerce, onbinlerce gençle, Mayıs 1968'de ve sonrasında köprüleri sen kurdun Leo.

Paris'e “Paname” dedin. Paris'i “eşkıya” diye tanımladın.

“Anarşi ne terörizmdir ne de savaş; anarşi aşktır. Aşk kavgadır.” senin sözlerin. Sana önce arkadaşların inandı: Pia Colombo'lar, Juliette Greco'lar ve diğerleri...

Bir şarkında diyorsun ki, “Zaman her şeyi alır götürür, her şeyi.” Olur mu gözüm? Giden sadece zamandır. Yapılanlar kalır Leo.

Senin ölüne ağlamak, aslında benim ölülerime ağlamaktır Leo, bilmelisin Leo. Benim ölülerim Leo, yarım kalmış kitaplar, bitirilememiş şiirler, masa üstünde bırakılmış boynu bükük kalemler ve defterler, söylenememiş türkülerdir Leo : Yani Asım Bezirci'ler,

Metin Altıok'lar, Behçet Aysan'lar, Nesimi Çimen'ler, Hasret Gültekin'lerdir Leo. Ve gencecik kız ve erkekler. Yani daha deftere dökülmeyen tarihlerdir.

Benim ölümlerim Leo, mezarlarda, dağlarda, ovalarda, seyrine doyum olmaz göl kenarlarında, hasatı yapılamaz tarlalarda vurulanlardır, babam.

Suda paramparça olmuş güneş ışıkları ama kalıcıdırlar Leo biliyorsun kurban...

Bir dahaki sefere, seninle birlikte yola çıkarız : Paris'ten Sivas'a, Yıldızeli, Kangal, Gürün, Şırnak ve Çizre'ye gideriz. Yürüyerek...

Diyarbakır'a uğrarız. Dağ Kapı dibinde hemen Doşo'nun tezgahında bir nefes alır, bir bardak çay içeriz heval. Sen aramızdan ayrıldın Leo, ama Doşo bizi hala bekliyor.

Kötüre'ye gideriz. Hamdi Erbil'in mezarını ziyaret ederiz Leo Ferre.

Bunu saymıyoruz, yine bekleriz Léo.

(Léo Ferré 14 Temmuz 1993'te aramızdan ayrıldı.)

“BIKTIM BU SAVAŞTAN!”

İkinci Savaş'ta K büyük harfle Kilise'nin ve P büyük harfle Papalığın Nazileri ve Faşistleri tuttuğu artık biliniyor. Dünya kadar belge var, bu konuda. Ayrıca birçok kitapta, araştırma ve incelemede bu meseleye ilişkin ayrıntılı bilgiler bulunuyor.

Dahası savaş bitiminde saklanmak isteyen Nazi ve Faşistlerin Kilise'lerden destek ve yardım elde ettikleri de biliniyor. Güney Amerika'lara kaçmak isteyenlere sahte belge, kimlik kartı ve pasaport dahil, sağlayan da Kilise'dir : Eichmann, Barbie ve nihayet Touvier gibi savaş suçluları en bilinen örneklerdir...

1940'ların başında Paris'li bir çocuk için Savaş, ilk bombardımanlar, sığınaklara ilk inişler ve ilk büyük korkulardır.

Ana karnında, kundakta, ana veya baba kucağında, atılan bombaların çıkardığı gürültüleri hiç duydunuz mu?

İnanmayacaksınız belki ama Strasbourg, Lyon ve Grenoble'da bombalar ana karnından duyuluyordu. Evet ana karnından duyuluyordu atılan bombalar. Duyanlarda yarattığı, önceki ve yaşamın sonraki

bölümünde, psikolojik bunalımlar ciddi tıbbi/psikolojik araştırmalara bile konu oldular.

Sığınaklarda, kapkaranlıklarda geçirilen korku dolu saatler/günler, hafızadan kolay kolay silinmiyor maalesef.

Ama aynı yıllar tuvalette gizli içilen ilk sigaralar mevsimidir de. Dükkanlardan ilk oyuncakların araklandığı... Mahalle ve sınıf arkadaşlarıyla ilk çılgınlıkların gerçekleştirildiği.

Ama eğer yahudiyse ve yaşamınız tehlikedeyseniz ana-babanız sizi tanıdık dostların kırsal kesimdeki yaşlı ana-babalarının yanına gönderebilir. Gitmemelik olmaz : Kentlerde karaborsada bile zor bulunan domuz eti ya da tavşanın beyaz eti köylerde yenebilir elbette. Doğa köye kentten yakındır çünkü. Cömerttir doğa kırsal alanlarda.

Yahudi, domuz eti yemez. Müslüman gibi. Ama tavşan eti de kaçırılmaz hani. Bazen gece vakti herkesler uyuduktan sonra mutfağa inilip atıştırma faslına bile geçilebilir. Köy çorbasına ise doyum olmaz.

Ama köy okullarını sakın sormayınız : Hâlâ “taş devri” yaşıyor 1940’ların başında. Öğrenciler bir alem. Öğretmenler bir başka alem. Size “Parisli, köpek başlı”

diye takılmaları, çantalarıyla vurmaları boşuna mı? İşte taş devri budur.

Her sabah, sınıfları doldurmadan önce, okul avlusunda, öğretmenin “bit denetimi” yapmasının nedeni temizliğin henüz buralara dek varmamasındandır. O yıllarda Paris’te bile birçok evde banyo yoktur. Unutma Françoise! Eğer denetimde başınızda bir bit bulunursa sizi bekleyen “eşek traşdır”. Tabanları yağlayıp okulun dışına kaçmaya çalışmak boşuna...

Kilise ve Din, köyde bir heyula gibi karşınızdadır. Yahudiliğinizi gizlemenizi ana-babanız şart koşmuştur. Adınız Langmann değil artık Longuet’tir. Claude’u ise burada da kullanabilirsiniz. Ama her Pazar Kilise’deki ayine gitmek zorunludur. Bütün köylüler ve çocukları gibi.

Pazar ayinlerinin en güzel tarafı dönüşleridir. Kilise’den dönüşlerde ya bir komşu evine uğranılır, birlikte yemek yenir. Ya bir kahveye. Kahvede iyi bilardo oynanılır.

Ama mutlaka öğlen yemeği muhteşemdir : Şarapsız olmaz. Çocuklara bile bir bardak sunulur. Ama ah! O dualar da olmasa : Hani yemekten önce, sonra ve yatmadan evvel yapılanlar : Ah! O “Merci Père”ler yok mu?

Ya bir de gittiğin evin “yaşlı adamı” Yahudi düşmanı, ırkçı ve Petainci (1940 ile 1944 arasında nazilerle işbirliği içinde büyük bölümü işgal edilmiş ve güya “Özgür Fransa”da işleri yöneten rejimin lideri Mareşal Petain taraftarı) ise...

Ne diyor yaşlı adam? Gelin kulak kabartalım : “Fransa’nın geleneksel dört düşmanı var : Almanları hiç sayma; onlar zaten ülkeyi işgal etmişler, istediklerini yapıyorlar. Ama asıl dört düşman şunlardır: Bir : İngilizler. İki : Yahudiler. Üç : Masonlar. Ve dört : Bolşevikler. Ki çocukları yerler.”

Şimdi gel de Bolşeviklerden korkma!

Peki, yaşlı adama sormanın tam zamanıdır artık : Yahudileri nasıl tanıyabiliriz?

İşte yanıtı : “Kıvırcık saçlı. Uzun ve öne doğru kıvrımlı iri burunlu. Büyük kulaklı. Düz taban. Ve bilhassa paraya can atan”.

Yahudi çocuk için işte alaya alınacak bir yaşlı adam : “Ama dede senin de saçların kıvırcık. Burnun kocaman ve öne doğru kıvrık. Ayrıca kulakların iri mi iri. Sen Yahudisin o zaman!”

İrkçı, yahudi düşmanı, cahil ve Pentainci dede için bundan daha büyük küfür olur mu? Saatlerce ayna karşısında kendini seyri boşuna mı? 1914-1918 savaşında çarpışmadı mı? Petain'e, Fransa'nın Mareşaline, vurgunluğu o dönemden gelmiyor mu? 1914-1918'de "iki litre şarabını, pardon iki litre kanını" bu vatan için dökmedi mi?

Ah! O Fransa'nın ırkçıları, savaşçıları, Yahudi düşmanları : "Vive le pinard!" (Yaşasın şarap) diye şarkı bile söylemezler mi?

Çocuk şarkı söylemez sadece "Bıktım bu savaştan" der.

Köyde geçirdiği bir yıla yakın süre sanki bir büyük dinlencedir. Aynı zamanda ilk göz ağrısının da mekanıdır burası:

Komşu köylünün, ana yokluğunda, evin neredeyse bütün işlerini üstlenen sınıf arkadaşı Momo ile aşk ve sevgi dolu bakışmalar boşuna mı? Ama bir kartın arkasına "Je t'aime. Je t'embrasse." (Seni seviyorum. Öperim.) diye yazıp altına da bir kiraz resmi koyup postaladığında, evde ve okulda polisiye durumlar yaşanır artık. Ve öğretmenin gazabı, eşşek traşı olarak somutlaşır : Parisli artık başıyla ve davranışlarıyla köylü çocukların aynısının tıpkısıdır.

Germinal filmiyle ismini Fransa dışında da duyuran yönetmen Claude Berri'nin 1966 tarihli ilk filmi, *Le vieil homme et l'enfant*'da (Yaşlı adam ve çocuk) anlattıkları büyük oranıyla kendi özgeçmişinden kaynaklanıyor. Nitekim filmdeki çocuğun adı yönetmenin gerçek adıdır. Langmann soyadını daha sonra Berri'ye çevirmesi sinema dünyasına ikincinin daha çok uyacağını düşünmesinden ve babasının oğlu olarak tanınmaktan kaçınmasından kaynaklanıyor.

Babası Polonya kökenli bir Yahudidir: Hirsch Langmann.

Annesi Romanya kökenli bir Yahudidir: Beila Bercu.

Baba İkinci Savaş sonrasında, “Kurtuluş”u izleyen günlerde, Fransız Komünist Partisi'nin miting, toplantı ve gösterilerine o zamanlar on yaşlarındaki oğlu Claude ile gitmeyi alışkanlık haline getirmiştir. Birçok ana-baba gibi.

İşte bu bağlamda, oğlun, 1993'te gösterime giren, *Germinal*'i babasına adaması tam anlamını kazanır.

Çocukluk ve ilk gençlik yıllarının etkisi Claude Berri'nin daha sonra *Uranus*'ü de sinemaya aktarmasında görülüyor.

Bu filmde de İkinci Savaş yılları ve hemen sonrası yansıtılıyor : Özgürlüğünü yeniden elde eden Fransa’da Nazilerle işbirliği yapanların “temizlenmesi”, insanların “küçüklüğü”, “aşağılık” yönleri ve daha bir dizi sorunu beyaz perdeye aktarır.

(1 Kasım 1994’te yazıldı.)

**ZOLA, BERRİ, DEPARDİEU VE
RENAUD : KAVGADA BİRLİK. YILIN
FİLMİ : *GERMINAL***

YÖNETMEN : CLAUDE BERRİ

SENARYO: CLAUDE BERRİ, ARLETTE
LANGMANN

GÖRÜNTÜ YÖNETMENİ : YVES ANGELO

MÜZİK : JEAN-LOUIS ROQUES, LILLE ULUSAL
ORKESTRASI EŞLİĞİNDE (YÖNETEN : JEAN-
CLAUDE CASADESUS)

OYUNCULAR : RENAUD, GERARD DEPARDİEU,
MIOU MIOU, JEAN CARMET, JUDİTH HENRY,
JEAN-ROGER MİLO, LAURENT TERZİEFF, JEAN-
PIERRE BİSSON, BERNARD FRESSON, ANNY
DUPEREY.

1993 FRANSA YAPIMI/160 DAKİKA

29 EYLÜL 1993'TE FRANSA'DA SİNEMALARDA

Güneyin ışığı, güneşi, sıcak gökyüzü. Kuzeyin yağmuru, sisi, yalnızlık kokan bulutları. Tamam Fransa'dayız.

Zola, Germinal'inde tezleri çatıştırıyor sanki. Yoksa ne diye Güneyli Etienne Lantier'yi Fransa'nın Kuzeyindeki sanayi kenti Lille'e götürsün? Lantier Lille'de ne arıyor?

Zola, kitabını 1884'te yazdığına, Marx'ı okumuş muydu? Komünist Manifesto hakkında ne düşünüyordu? Madencilerin yaşamına, çalışma koşullarının çekilmezliğine, grev örgütlemelerine ve sonrasına yaklaşımı marksist değil. Ama Fransa'da Villerme'nin başlattığı, Fransa işçi sınıfının fiziki ve toplumsal durumuna toplumsal politika ve hukuki açıdan bir bakış/bir yaklaşım.

Zola'nın La Terre (Toprak, köylüleri anlatır), La Bête Humaine (İnsansal Hayvan, demiryolu işçilerini anlatır) ile üçlemesini oluşturan Germinal (Tohumsal) Fransız edebiyatının en tanınan ürünlerinin başında geliyor.

Değerli meslektaşım ve dostum öğretim üyesi Paule Lejeune'e sorarsanız, Zola, bu romanında işçi sınıfına karşı "ırkçıdır". Çünkü işçiler hayvani istek ve içgüdüleriyle hareket eden bireyler olarak yansıtılıyor. Çünkü işçiler kavgacıdır, kadın işçiler seksten

başkasını düşünmez yaratıklar olarak yansıtılmıştır. Ve daha neler.

Ona katılamıyorum. Evet kimi işçi en ilkel davranışlarıyla anlatılıyor: Örneğin Chaval; nitekim ismi Cheval'i (atı) anımsatmak / çağrıştırmak umuduyla veya bu amaç için konulmuştur sanki.

19. Yüzyılın ikinci yarısının başında, İkinci İmparatorluk döneminde (1852-1870), yaşanan olaylar o dönemin insanlarını yansıtır. Yapıta, Zola'nın artık ispatlanan anketçi yaklaşımıyla, toplumsal gerçekçi bir çalışma olarak bakmaktan yanayım. Paule Lejeune'ün yaklaşımını şimdilik bir kenara bırakıyorum.

MADENDE “KAFES”

Kafese girmek. Çıkmak.

Önce bir-iki metre ve sonra metrelerce yeraltına inmek.
Kulaklara dikkat.

Yeraltında su sızıntıları yanbaşımsızdır.

Toprak-ananın erinliklerinde, içlerinde kaybolmak.
Toprak-ananın altını üstüne getirmek: Doğanın alt-üst edilmesi.

Kafes, madenciler dilinde işçileri derinliklere indiren araçtır. Asansör demeye diliniz varmaz. İlkeldir.

Film maden ocağının dış görüntüsüyle başlar. Kamera çok uzun bir traveling yapar, Lantier'in peşinden madene girersiniz. Madendesiniz.

İş arayan Güneyliyle Bonnemort isimli yaşlı madenci selamlaşır. İsmine dikkat : Rastlantısal bir isim değil çünkü : Ciciölüm. Ölümle böyle dalga geçer madenci takımı: “Ciciölüm ” 8 yaşında madende çalışmaya başlamıştır; grizu patlamış ama ölmemiştir, yangından kurtulmuştur, öldü diye bırakılmış, sonra dirilmiştir. Ölümü ti'ye almasın da ne yapsın yani? Öksürür, nefes almakta zorlanır: Silikozun adı konmamıştır henüz. Ama onun adı konulmuştur, ölümle oturup kalkmasının faturası da ona böyle çıkarılmıştır işte : Ciciölüm !

“Florence öldü” o sabah. Nedeni sorulmaz. Sadece “öldü mü?” diye sorulur. Bu aynı zamanda bir yer boşaldı anlamına gelir : Etienne Lantier, o zaman hemen boşalan vagon sürücüsü işine alınır.

Kömür kazma-kürekle çıkarılır.

Zonguldak'ı düşünmemek olmaz.

Çocuklar, dar ve eğilinemez, sürünülemez damarlara girsinler diye çalıştırılır ocaklarda. Kapitalizmin insafı yoktur. Duymayan var mı? Kimi yedi-sekizinde girer, on-onikisinde ölüsü çıkar. Maden ne yapsın buna? Sorumlusu Kap-it-alizm'dir. Kap, kapmaktan gelir. İt'te itelemek, ittirmek vardır. İt'te it de vardır. Şimdilik bu kadar.

Madenlerdeki at, katır ve eşekler, madencilerin olmazsa olmazıdır.

Dönem “atölyelerin işçileri işten çıkardığı” dönemdir. Her gün birçok işçi sokakta bulur kendini. Etienne de “alkol krizinde şefe bir tokat attığı” için çıkarılmıştır. Ama diğerleri makinaların elemeğine karşı insafsız hücumu karşısında feda edilenlerdir.

Bonnemort atına “Çılgınım” der. At, çünkü, madende dönmekten “kafayı yemiştir”. At delirmiştir. Güneş yüzü görmeden.

Madenciler bir odada yatarlar, beş-altı kişi birarada neredeyse: Kızlar birlikte bir yatakta, erkek çocuklar öbür yatakta bir arada. Kimsenin saklısı gizlisi yoktur.

Sabah “ışığı” Catherine yakar, kahvaltıyı o hazırlar. Ocakta yenilecek peynirli ve yağlı sandviçlerle suyla karıştırılmış kahveyi de. Her gün et yoktur. Ama idare edilir işte.

Sabahın köründe sokaklar şenlenir : İşçi sınıfı işe gidiyor. Ağızlarında bir ıslık, bazen bir türkü, bazen bir marş, bir destan, bir cigara : Dün geceden kalma.

CATHERİNE’İN GÖZLERİ

Catherine’le Etienne madende karşılaşır. Sandviçini paylaşır genç kız, Güneyliyle. Madende ilan-ı aşk böyle yapılır. Ama anlamaz “ yabancı ”.

Bir “ Güneyli ” o yıllarda bir “ yabancıdır ” Kuzeyde.

Dahası yıllardır Catherine’le aynı ekipte çalışan Chaval vardır. Catherine’e yangınlıdır. Grevde ve mücadelede Chaval “sarı”dır. Ama Catherine’e de hiç kimse çalışmak ve para getirmekten başkasını öğretmemiştir. Madenciler için, çalışan bir kız çocuğunun evlenmesinin adı “giden bir ücret”tir. Evlenmek bazen bir zarurettir : Çünkü hamilelik dayatır.

Catherine’nin gözlerine doyum olmaz. Hele kömür madeninde yüzler kömürden simsiyah olduğu zamanlarda.

Ücretler düşüktür: Bir “berline” yetmez, birçok berline doldurmak gerekir karın doyurmak için. O nedenle madenci “odunlamak” için gerekli zamanı ayır(a)maz. Ceza yer. Mühendis görürse.

Cafe, estaminet (Köy kahvesi), épicerie (bakkal) ocaklarla madenci evleri arasındadır. Maden çıkışında eve eli boş gidilmez. Ama ayın 23’ünde paralar suyunu çekmişse ne yaparsınız?

Alkole düşkünlüğü olanlar için cafe ve estaminet bir tür tuzaktır. Hele ücretlerin ödendiği günler : Eve varmadan biralar biraları izler ve ücretin yarısı buharlaşabilir. Zaten kahvenin madenle ev arasında mekan tutması tesadüf değildir.

Maheu, dedesi madenci, kendisi madencidir. Gerçek bir proleterdir. Bu rolü dev cüsseli Gerard Depardieu oynuyor.

Proleter madenden evine döner. Ve ilk iş temizlenir: Aynı leğende, aynı sıcak suda, en küçükten en büyüğe sırayla.

Temizlikten sonra icabında aşk yapılır.

Gençler biralarını içerler. Hava güneşliyse cafe terasına oturulur. Sevgilinin koluna girilir, en yakın ormanda,

çalılıkta bir “tur atılır”. Otel odalarına çıkılır: Ama dikkat : Aşk “çocukların tohuma düştüğü, yeşerdiği haftalarda” yapılamaz.

Maden, ev, sokaklar, cafe, estaminet ve bakkallarıyla madencilerin dünyasında yaşam, sevgi ve dayanışma vardır. Şenlikler yapılır. Beyaz güvercinlerin uçurulması bir rastlantı değildir. Ana-oğul dans eder. Bunun da bir anlamı vardır : Demek ki büyük oğul yakında evlenecektir, “yuva”dan ayrılacaktır.

Maheu'nün eşinin adı La Maheude'dür. Miou Miou oynuyor.

Etienne bir ara anasını düşünür: Paris'te, Goutte d'or'da temizleyici dükkanı vardır : “Yeterli para kazanamadığım için anama bir armağan bile alamıyorum.”

Gorki'nin Ana'sını anımsarız. Bütün anaları da :

Analar ille armağan beklemezler, bir selamla bile yetinebilirler, bilinmesinde yarar var. Ama Etienne Fransızdır bunu bil(e)mez.

“Işığın kapa fikirlerinin rengini görmeye ihtiyacım yok.”

Zola ve onu izleyen Berri, madenlerden ve madencilerden alır bizi zenginlerin evine götürür :

Şimdi Balzac'ı hatırlamamak olmaz.

Zenginler madencilerin alınterinden geçinenlerdir. Artı-değerden yararlananlar.

Madencilerle madencilerin alınterinden geçinenlerin, madencilerin yarattıkları artı-değerden yararlananların oturdukları mekanlar birbirlerine çok yakındır. Ama zenginler işçilerin dünyasından çok uzaktadırlar :

Bu yüzden “Niçin yedi çocuk?” “Nasıl oluyor da, şirket size lojman ve kömür verdiği halde, geçinemiyorsunuz?” diyebilirler.

Bilinç altlarını ve bilinç üstlerini rahatlatmak için eski elbiselerini sadaka olarak verebilirler.

Madencilerin evlerine ziyaret bile yapılır, bir sepette bir-iki yiyecek, Bonnemort'a kışlık bir bot. Ama evde iki dakikadan fazla duramazlar : Fenalaşırlar çünkü. Bu arada baba kızına “sakın sepeti almayı unutma” der. Zola Moliere'in Pinti'sini okumuştur elbette. (Cimri diye mi çevrildi Türkçeye? Çevri bir tür ihanet midir?)

Zenginler iyi yer, iyi içerler. Filmde gösteriliyor hepsi. Zenginlerin iki yüzlülüğü ve sahte ahlakı da. Ama hem ahlakın sahteliği hem de görünüşü Zola'ya dayanamaz: Nitekim müdürün eşi müdürün yeğeniyle müdürü aldatır : Bireysel dram toplumsal olay sırasında çözülür : Müdür eşinin aldatmasını grev sırasında anlar.

Emekçilerdeki aldatma ise bir ruh halidir, bir paranoyak durumdur :

Örneğin Chaval, Catherine'in kendisini aldattığı kuşkusunu taşır sürekli. Chaval feci biçimde kıskanştır. Hastalık derecesinde.

Zenginlerin öteden beri yürüttükleri sınıf savaşı dolaylı biçimde yansıtılır. Dayatan zenginlerir. Emekçiler değil. Bu anlaşılır.

Papazlara zaman zaman sokaklarda rastlanır. Kilise zenginlerin yanındadır ve seyircidir. Pardon sadece seyirci değil biraz da yiyicidir: Zenginlerin sofrasında, onların kırıntılarından payına düşenlerin yiyicisidir. Evet kimi kez birkaçı parababalarının masalarında bir parçacık yer bulabilir, bir veya iki bardak içer, etin en iyi tarafından yer.

İşçi sınıfı durumun farkındadır ve sonuç itibariyle papazları takmaz. Sorulunca, örneğin Catherine, “Papaz mı? Umurumda değil.” der.

SERMAYEYE KARŞI İŞÇİ SINIFI

Kapitalizmin sınıf savaşına, zorbalığına karşı direniş, madende, havasında ve çevresindedir :

Rasseneur, eski madenci, L’Avantage isimli estaminet’nin sahibi, örgütlü mücadeleden yanadır. Enternasyonal’in (İşçiler Uluslararası Derneği’nin) madendeki temsilcisidir. İşçilerin uluslararası bir birleşmeyle sermayeyi altedeceğine inanır. Ona bakarsanız, İşçiler Uluslararası Derneği’ne üye olunmalıdır. Sonra saati gelince hep beraber greve gidilmelidir : Genel grevle Kapitalizm yenilecektir Bu kadar kolay.

Etienne Lantier, Lille’de devrimci işçilerle yoldaşlık yapmış, öğreneceğini öğrenmiştir. Tercih ettiği gazetenin adı Le Vengeur’dür. Türkçesi : Öc-alan’dır. Etienne giyinişi ve davranışlarıyla madencilerden farklıdır ve o nedenle madenciler ona hemen “aristo” (aristokratın kısaltılmışı) lakabını takmakta tereddüt etmezler.

1920’lerde dünya devrimci hareketindeki bölünmeyle Komünist ve Sosyalist ayrımının ortaya çıkmasından önce, işçi hareketi bünyesinde daha 1880’lere doğru bu ayırım yaşanıyordu : Rasseneur komünist, Etienne sosyalisttir, bu anlamda.

O dönemde işçi sınıfı içinde varolan “Anarları” (Anarşistleri) Zola’nın ve Berri’nin yapıtlarında Souvarine temsil eder. Ona göre “ne tanrı, ne usta, ne dost, ne eş”, maden bir “zindandır” : “Havaya uçurulması gereken”. Nitekim öyle de yapar : Sabotajından sonra madenin su basması onun eseridir. Kendisini “komünist anarşist” olarak tanımlar.

Zola nerededir? Madenin “havaya uçurulması”, Bastille Zindanı’nın 1789’da taş taş üstünde bırakılmayacak biçimde yerle yeksan edilmesini anımsatmak için mi?

Etienne Lantier maden işçileri arasında bir Yardım Sandığı kurarak örgütleme çalışır. Amaç olası kaza, hastalık, ölüm vb. dertlere çare bulmak, bu tür dertler başa bela olunca yardım etmektir. Ve mücadelede, Sandık, direniş için kullanılacaktır. Ona “Sen iyi adamsın” diyerek üye olanlar dikkat çeker.

Bu arada Maheu, sessizlikten isyana giden kararlı yolun tarihi sürecini yaşar ve bize yaşatır :

“ Tek başına işçi hiçbir şeydir. Birleşmek, örgütlenmek zarurettir.”

GREV DAYATIR

Patronlar mı işçileri greve sürükledi? Yoksa greve madenciler mi kalktı? Grevin başlatılma anının kime ne kadar yararlı olduğu tartışılır. Ve madenciler “Bir gün değişmeli bu düzen” deyip greve giderler : Çünkü cezalar arttırılmış, ücretler düşürülmek üzeredir, yaşlıların emekli olması için bastırır patron... patronlar birikmiş stokları eritmek için grevi kışkırtır. Grev konusunu tartışmaya açar Zola.

Madenciler hem kendi kendilerine hem de birbirlerine sorular sorarlar : Çalışan kim? Yiyen kim? Anonim şirketin hisse senetleri kimlerin ellerindedir? Paralar nereye gidiyor?

Ve ciddi sonuçlara ulaşırlar : “Bu dünyayı değiştirmeliyiz. Çürümüş dünya mutlaka değiştirilmelidir. Ve bunu yapmak bizim görevimizdir. Gücümüz sayımızdır. Gücümüz çokluğumuzdur.”

Patronların çocuklarına rastlandığında, madenciler, “Kahrolsun burjuvalar!” sloganını atarlar. Ama dikkat ederler şiddet olmasın diye. Etienne Lantier “Kan

dökülmesini engellemek için her şeyi yapmalıyız.” der. İşçi sınıfı barışçıldır.

Grev uzar. Çünkü patron anlaşmaya yanaşmaz. Patronun amacı grevi uzatmaktır. Bir taşla birkaç kuş:

Yardım Sandığının birikmiş parasını eritmek, stokları elden çıkarmak, işçileri örgütleyenlere “ders vermek”. Sermaye mantığıdır bu.

Grev onca koşturmacadan sonra aynı zamanda derin bir nefes almaktır o yıllarda : Nehirde balık avlamak, çolukçocuk. Açık havada yürümektir. Her gün sadece ekmek yense bile mutluluktan haz duymaktır.

Grev kararlılıktır: Grev uzayınca vazgeçmek isteyenlere karşı kararlılıktır. Kadınlar, hele La Maheude aynen şunları dile getirir : “Madene dönersen, seni çıkışta ben bekleyeceğim, yüzüne tükürmek için. Çünkü onca kavgadan sonra hiçbir şey elde edilmeden greve son verilemez.”

Grevin kırılması için, patron, Belçika’dan işçi getirir, Lille ve kuzeydeki maden bölgeleri Belçika’nın kapı komşusudur çünkü : Grev kırıcı işçiler jandarmalar gözetiminde çalıştırmak üzereyken, grevcilerle jandarmalar arasında çatışma çıkar : Maheu vurulur. Patron stratejisi uluslararasıdır. Haindir.

Grev kırılır.

İşçiler, baş eğik, dönerler madene. Souvarine yapacağını yapar...

Üzüntüden ölebilir misiniz? Etienne üzüntüden ölmek ister. “Eski toplum yaşanamayacak bir toplumdur. Eşitsizlikleriyle sürmeye adaydır.” der. Bir “çözüksüzlük”le ayrılır madenden.

Zola'nın son satırları filmin sonunda aynen dillendirilir:

Ekilen tohumlar mutlaka yeşerecektir bir gün. Ve o gün yeryüzünün çehresi bambaşka olacaktır...

Yönetmen Claude Berri filmi babasına adıyor. Babası Fransız Komünist Partisi (FKP) üyesi. İkinci dünya savaşı sonrasında hep FKP'ye oy verdiğini bizzat Berri söyledi.

Filmin kitlesel sahneleri sanki opera-rock biçiminde çevrilmiş. Müzik egemen, bu tür sahnelerde.

ABD sineması Fransa sinema pazarının %57'sine sahip. Kültür emperyalizmine karşı o günlerde Gerard Depardieu ve birkaç aktörün Strasbourg'da yaptıkları toplantı hafızalarımızda. Depardieu, Berri ve daha

birkaç aktör ve yönetmen kültür emperyalizmine karşı mücadele ederken ABD sinemasıyla yarışabilecek ürünler de vermek istiyorlar : İşte Germinal'in bir görevi de bu. "İşçi romanı" özelliğinden sonra şimdi kültür emperyalizmine karşı film niteliğinde : Maheu grev sırasında "sarıların" çalışmasını önlemek için maden kafeslerinin can damarı kabloları baltayla keser : Bu sahne tek başına muhteşemdir. 1900'lerin başındaki Rus filmlerini anımsatır. Ve isyanın dile getirilişine yazılan destandır.

FİLM ÇEKİMİ

Sinemanın görmemezlikten geldiği işçi hareketi, madenler madenciler ve madencilerin dünyası Germinal'le gündemde yerlerini alabildiler.

Ruhr bölgesinde, madenlerin kapatılacağı söylentisi üzerine, 70 bin madencinin greve gittiği günlerde bu film işçi sınıfına sanki bir armağandı : Geçmiş deneyimleri anımsatmak için.

160 milyon franklık maliyetiyle film Fransa'nın en pahalı filmiydi o tarihte. Büyük olanaklar kullanıldı : Film scope ve dolby sistemle çekildi.

Bir yıl hazırlık yapıldı : Berri ve ekibi filmin çekimi için Fransa'nın kuzeyinde, olayların yaşandığı

Valenciennes bölgesini seçtiler. Bir yıl önceden dekor yapımı başlatıldı. Mekanlar seçildi. Figüranların bulunması için binlerce insanla tek tek görüşüldü: Yüzlerce figüran şu an işsizlikle boğuşan eski madenciler arasından seçildiler. Çekim yedi ay kadar sürdü. 2.500 kostüm kullanıldı: Dönemin giysileri en ince ayrıntısına kadar yeniden üretildiler. Filmin çekimi esnasında giysilerin asılı olduğu eski maden tam bir müze görüntüsü arz ediyordu.

Çekimde 120 teknisyen görev aldı : Berri'nin öteden beri birlikte çalıştığı arkadaşları. Filmde 60'dan fazla rol var. Ve bittiğinde iki saat kırk dakikalık bir ürün çıktı ortaya. Filmi izledikten sonra aklıma şu geldi: Eğer kitabı iyi bilmiyorsanız kimi kişileri ve kimi olayları tam anlamıyla çıkarsamayabilirsiniz.

Filmin çekimi feci yorucu ve bitirici bir uğraş oldu. Berri birkaç kilo verdi. Bitimde ayakta duracak hali kalmamıştı.

Kuzeyin yalnız bırakılmış yoksul işsizleri birdenbire sinema dünyasında buldular kendilerini.

Kara elmas çocukları işsizlik, kapatılan madenler ve yoksullukla mücadele ederken, Depardieu'lü ünlü şarkıcı Renaud ve Miou Miou'lu film ekibiyle yedi ayı birlikte geçirdi : Yalnızlık ve soğuk Kuzey gün ve

gecelerine dayanışma ve dostluk yeniden geldi: Renaud mütevaziliğiyle ünlüdür: Dedesi de madencidir çünkü. Bu filmin gerçek başrol oyuncularını Kuzeyin adamlarıdır. Madendir. Kara elmadır.

Figüranlara günlük iki yüz frank ücret ödendi. Ayrıca yemek de. Ücret dağıtımını işsiz madencilerin örgütü *Association-Solidarité* (Dayanışma-Derneği) üstlendi. Ayda on gün kadar çalışan figüran o aylık geçimini elde etti. Birçoğu kazandığıyla 15-20 konserve alıp bir hafta geçinebildi: “O parayla kaç işsiz temelli kurtarılabilir ?”

Çekim aralarında siyaset konuşuldu. Tartışıldı. CGT (Genel İş Konfederasyonu) ve onun maden işkolundaki sendikası Yeraltı Maden İşçileri Federasyonu ile ilgili anılar tazelandı. Geçmiş grevleri CGT'nin “grev bitirmesini”ni anlatanlar oldu. Yeraltında hiç kimsenin asla tembellik yapmadığı ve yapamayacağı vurgulandı. Hatta bir figüran aynen şöyle dedi : “Madenci dilinde tembel sözcüğü yasaktır.” Bir başkası ise aynen şunu söyledi : “Ölmek içimden ağlamak gibidir.” Renaud bütün söylenenleri dinledi : Madencilerin gününü anlatacak şarkıları yolda.

Renaud, “Şimdiye kadar birçok rol önerildi. Ama hiçbirini beğenmediğim için kabul etmedim. Oysa Etienne Lantier tam bana göre bir rol.” dedi. Kişi

olarak ise “Lantier ile Souvarine arasındayım.” Renaud, banliyölerin ve yoksulluğun çocuklarının dilini, dertlerini, özlem, aşk ve mücadelelerini şarkılarında anlatan ozandır. Fransa’da devrimci gençliğin en beğendiği şarkıcıdır. Ufacık çocukken Mayıs 1968’e katıldı. 1980’lere doğru ırkçılığa karşı her mücadelenin içinde yer aldı. SOS-Racisme’in (İmdat-Irkçılık) kuruluşuna yardımcı ve destek oldu. 1981’de Mitterrand’ın seçilmesi için kampanya yaptı. Ama aslında daha soldadır. FKP’nin Şenliklerine sık sık katıldı. FKP’den de soldadır : Devrimcidir. 1989’da Paris’te G-7 toplantısını protesto amacıyla “En Fakir Yedi Ulus” toplantısını, Gilles Perrault gibi yazarlarla birlikte, örgütledi. Berri’nin seçimi çok yerindedir.

Çünkü Renaud bugünkü siyasi gençliğin en iyi örneklerinden biridir : Gervaise’in oğlu, Nana’nın kardeşi Etienne Lantier’yi başkası oynayamazdı. Berri’nin ona rolü için verdiği tek öğüt şudur :

“Oynamak kolay : Kendin olmalısın sadece.” Renaud, Berri’nin arkadaş çevresinden bir trafik kazasında ölen komik, şarkıcı, aktör, yardımseven Coluche’ün de yakın dostudur. Nitekim Coluche’ün ölümünden sonra bir uzunçalar yaptı. Adı: Putain de Camion (Orospu Kamyon/Kahpe Kamyon). Motosikletiyle giden Coluche’e çarparak ölümüne neden olan kamyonu böyle küfür etmek istedi çünkü.

Renaud, ölümün kol gezdiği, soluğunu duyurduğu madende bir tür “mesih”, “haberci ve kurtarıcı” rolündedir. Filmde grev anında yaptığı konuşma sırasındaki görüntüler bu amaca yöneliktir.

Filme damgasını vuracak olan Kuzey’in adamları ve Renaud’dur mutlaka. Ama “dev” Depardieu görmemezlikten gelinemez:

Depardieu bu konuda şunları dile getirdi: “Maheu rolünü benimsedim. Çünkü babamı anımsatıyor bana. Babam işçiydi ve okuma-yazması yoktu. Ama alırdı bir gazete ve sanki okuyormuş gibi, bakar ve dudaklarını oynatırdı. Filmin çekiminde sık sık babamı düşledim. Maheu dürüst, çalışkan, sıradan bir işçidir. Ama mücadele saati çalınca yerini alır. Kararlıdır.”

İşçi çocuk ve torunlarının filmidir Germinal.

Renaud, “Sınıf bilicini yeniden güçlendirmek için yaptık bu filmi.” dedi. Akşam yemeklerini figüranlarla birlikte yiyen şarkıcı birçok şey öğrendi ve yemeklerden sonra şarkılarını birlikte söylediler.

KADIN/KADINLAR

Madencinin yaşamında kadın yeri doldurulamaz bir parçasıdır. Kadınsız madenci düşünülemez.

Daha genç kızken madende çalışır kadınlar: Madenci bir kadının erkeklerden geri kalan hiçbir tarafını bulamazsınız.

Evlenince ilk çocuk doğana kadar madencilik sürer: Sonra eve çekilirler: Çocuk bakımı, yemek, temizlik, ortak-hafızanın vazgeçilmez arşividir kadın artık. Ay sonlarına doğru yoktan var etmek onların görevidir. Bakkalı sıkıştırmak. Veresiye alışveriş için bastırmak da : “Biraz daha borça yaz Pierre !”.

Filmde iki kadın kahraman var : Catherine Maheu ile annesi Constance Maheu, nam-ı diğer La Maheude (Maheu'nun kadını).

Genç kız rolünde Judith Henry oynuyor. Daha önce La Discrete'deki ilk başrolüyle kendini sevdiiren genç aktris bu filmde tam bir madenci kızıdır. Gözlerine doyum olamaz. Kitaplar böylesini yazamaz.

Ana rolünü ise, Berri'nin eski arkadaşı, ilk göz ağrısı Miou Miou oynuyor. En iyi rollerinde biridir : Yaşıyor oynadığını. Önce kaderine boyun eğmiş bir kadındır. Mücadelede adalet arayıcısıdır. Ve bunun için akıl

almaz şiddete bile gitmekten çekinmez. Bir yıllık zaman diliminde La Maheude'ün acıları peşpeşe yüklenir : Bir çocuğunun ayağı kırılır göçükte, kocasını jandarmalar vurur, yeni evlenen oğlu, grizu patlamasında vurgun yer; ve bütün bunlar yetmezmiş gibi kızı, güzelim Catherine, su basması sonucunda madende kapalı kalır ve ölür: Ölmeden önce madenci lambasının soluklaşan ışığına bakarak “Ölüm ışığı söndürmek üzere” der.

Eşi ölen kadına dul diyoruz. Peki, çocuğu veya çocukları ölen kadına ne demeli? Öneriyorum. La Maheude diyelim.

Madenci kadının durumu budur.

Burjuva kadının durumu ise Müdürün eşi rolündeki Anny Duperey'in dile getirdiği mutsuz ve aldatan kadındır. Ya da patronun genç kızı beyinsiz, sağır ve dilsiz, uyur gezer Cecile'dir. Erkeklerin söylediklerini yapan. Evlenmesine baba-anasının karar verdiği genç kız yani. Evlilik burjuva için düzenin bir parçasıdır. Ve saati gelince evlenilir: Maden mühendisi iyi bir kısımettir. İşte o kadar. Evliliği mühendisin metresi ayarlar: Zina aynı çatı altında alışılmış üzere sürgitsin diye. Burjuva ahlakıyla bir de böyle alay edilir romanda da, filmde de...

İŞÇİ SINIFINA ARMAĞAN

Film işçi sınıfına armağandır. Devrimcilere. Komünistlere. Nitekim Germinal ekibi her yıl 4 Aralıkta bir araya gelmek ve Madenciler Şenliğini (Sainte-Barbe/Aziz-Sakal) birlikte kutlamak kararı aldı. Film çekimi yapılan mekanda bir duvara yazılı şu yazı dikkatimi çekti : “Zola Berri, mème combat!” (Zola Berri aynı kavga) ...

Film işçi sınıfına adanan bir operadır. Nitekim Germinal’in yaratıcıları, Berri, Renaud, Depardieu ve Chaval rolünün başarılı oyuncusu Jean-Roger Milo, L’Humanité gazetesinin geleneksel Şenliğinin son günü, 12 Eylülde, sahneye çıktılar. FKP resmi yayın organının bayramını renklendirdiler. Renaud bir şarkı söyledi, diğerleri eşlik ettiler.

Film işçi sınıfının, işçi hareketinin ve komünist mücadelenin kendi kendini sorguladığı bir dönemde “geçmişi unutma!” demek için yapılan bir hatırlatmadır aynı zamanda:

Nitekim Germinal’in galası Paris’lerde değil Kuzey’de, madencilerin ve Fransa işçi sınıfı hareketinin tarihi merkezi Lille’de yapıldı. 27 Eylül pazartesi günü madenciler yapıtlarını hep beraber izlediler. Aynen yüzyıl önce olduğu gibi : Enternasyonal Marşı, ilk kez

23 Temmuz 1888'de Lille kentinde söylendi. Sözlerini yazan bir Fransız işçiydi: Eugene Pottier, 1870'de kaleme aldı. Besteleyen ise Lille bölgesinde devrimci işçi Pierre Degeyter'di, 1888'de...

Gün ve T büyük harfle Tarih elele tutuştu.

YÖNETMEN : CLAUDE BERRİ

1934'te Paris'te doğdu. Önce kimi filmde küçük roller aldı. 1963'te gerçekleştirdiği Le Poulet ile Venedik film festivalinde ödüllendirildi ve Hollwood'da bir Oscar kazandı. Kısa filmlerine devam etti sonra.

İlk uzun filmini 1966'da yaptı : Le vieil Homme et L'Enfant. Yukarıda özel bir bölümde sözünü ettiğim bu film kısmen özgeçmişinden esinlenen bir yapıttır. Bunu yine özgeçmişinden esinlenen filmleri izledi : Le Pistonné (1969), Sex-Shop (1972). İlkinde askerliği, ikincisinde Paris'te rue Saint-Denis'deki bir kitabevi sahibinin yaşamın zorlaması sonucu kitabevini sex-shop'a çevirmeye mahkum oluşunu anlatıyor.

Berri, ilk filmlerinde bizzat oynadı. Ya da arkadaşlarını oynattı : Guy Bedos, Jean-Paul Belmondo ve Coluche gibi.

Başarısının bir kaynağı şu olmalı : Başından beri aynı ekiple işlerini yürütmesi. Ve kendi prodüksiyon şirketi aracılığıyla: Renn Productions.

Kendi filmleri yanında arkadaşlarının filmlerini de üretti. Örneğin 1978’de Roman Polanski’nin Tess’ini...

Bu arada Bertrand Blier, Jacques Doillon, Serge Gainsbourg, Yusuf Şahin (örneğin Adieu Bonaparte), Patrick Chereau (L’Homme Blessé), Dino Rossi, Claude Sautet, Milos Forman, Jean-Jacques Annaud gibi yönetmenlerin ilk filmlerini veya sonrakileri üretip onları destekledi. Bu filmlerin kiminde küçük roller aldı. L’Homme Blessé’de olduğu gibi.

Son yıllarda Fransız edebiyatın büyüklerine merak sardı:

1986’da Marcel Pagnol’un Jean de Florette’i ile Manon des Sources’unu, 1990’da Marcel Aymé’den Uranus’ünü sinemaya taşıdı.

Bunların hepsi seyirci ve eleştirmenlerin beğenisini kazandı : Büyük ticari başarı elde etti.

Bu başarıları sonrasında Berri çocukluk rüyasını gerçekleştirmek istedi : Germinal’i filme almak. Ve bunu da başardı.

1983'te Coluche'e hayatının en büyük rolünü Tchao Pantin'de oynatıp Fransa sinema tarihine giren Berri artık Zola'yla da anılacak.

ZOLA : *GERMİNAL*'İN DOĞUŞU

5 Ağustos 1902'de Zola'nın cenaze töreni üzüntü ve eğişik başlarla yapılıyordu. Sıradan ve üzgün törenin havası birdenbire değiştirdi çünkü madenciler Zola'yı unutmamışlardı ve onlar da girdiler mezarlık kapısından : Kırmızı karanfilleri tabutun üstüne büyük bir saygıyla yerleştirdikten sonra hep bir ağızdan haykırdılar : “ Germinal! ” İşte o ana kadar sıkıntılı, ne yapacağını bilemez kalabalık birdenbire kendine geldi, özgürleştirdi ve madencilerle birlikte yeniden ve yeniden bağlandı: Germinal!

Evet bu kadar.

İşçi sınıfı unutmaz.

Zola, Germinal'i uzun araştırmalar yapıp, mart-nisan 1884'te iki ay süren madenci grevini izlemek için Kuzey'e gidip bizzat notlar alıp, söyleşiler yaptıktan sonra yazdı. O yıl *Le Gil Blas* gazetesinde dizi olarak yayınlanan romanının ilk basımı 1885'te yapıldı. Paris Komünü'nün alçakça katlinden on üç yıl sonra yazıldı roman. Ve yenilen işçi sınıfına başını dik tut

demekti bu. Romanda madencilik, maden işçilerinin yoksulluk, alkol ve kötülüklerle yoğrulmuş yaşamı anlatılıyor. On binden fazla madencinin iki aydan fazla süren grevi de. İsteklerini elde edemezler işçiler. Ama onurlu çıkarlar kavgadan. Zola için önemli olan da budur. Dahası ekilen tohumlar bir gün mutlaka yeşerecektir demek istiyor roman ustası. Bir Gün Mutlaka, burada Bilge Olgaç ve Yılmaz Güney'i de anımsamak istiyorum : Bir gün mutlaka.

15 Ekim 1894'te başlayan Dreyfus olayı üzerine, Zola, 1897'den itibaren, haksız ve yersiz bir biçimde Almanya lehine casuslukla suçlanan Yahudi yüzbaşının savunmasını üstlenecektir, yazılarıyla ve konuşmalarıyla. 1898'de L'Aurore'da "J'accuse"ü yayınlanacaktır.

1993'te buna sanki bir gönderme yapmak için Germinal'in yeni baskısı gazete boyutunda yayınlandı : Fiyatı 20 Franktı. Ve amaç kitabevine gitme alışkanlığı olmayanlara bile kitabı okutmaktı. Ya da yeniden okutmaktı.

Zola, sinemaya sık uyarlanan yazarlardandır : Jean Renoir'ın La Bête Humaine'i uyarlaması akla geliyor. 1938'de Jean Gabin'le. Jean Renoir babasının çizdiği "Aile Tablosunda" ortada duran iki yaşındaki çocuktur.

Germinal daha önce birkaç kez sinemaya uyarlandı : 1905'te. 1913'te ve 1963'te. Bu arada CGT'nin de bir filmi var. 1963'te Yves Allegret'nin uyarlamasını da anmak lazım : Jean Sorel, Claude Brasseur ile Bernard Blier oynuyorlar. Ondan bu yana Germinal'in en iyi uyarlaması Berri'ninkidir.

GERMİNAL : FİLME İLGİ BÜYÜK

Germinal gösterime girdiği ilk haftada bütün Fransa'da 867 bin kişi tarafından izlendi, 314 sinema salonunda. Uzun süresi (2 saat 40 dakika) nedeniyle günde sadece üç, ender olarak da dört seans yapılmasına karşın.

Bu rakamın 172.728' i Paris ve bölgesinde. Gerisi Taşra'da. Taşra Paris rakamının dört katı. Ve bu Fransa sinema tarihinde görülmemiş bir rekor. Böylece film için konulan 5 milyonluk hedefe varılacağı rahatlıkla söylenebilir. Ve bunun kimi şom ağızlıların art niyetli ve kötü eleştirilerine karşın gerçekleşmesi daha sevindirici.

Eleştirilerden biri, adı “yeni filozoflar” arasında geçen, şimdilerde Amerikancı kesilen ve sağcı Le Point dergisinde yazan epey ünlü Bernad-Henri Levy'den (BHL) geldi. Aslında herkesi çok da şaşırttı.

Neyse Berri'den gerçeği öğrendik : Meğerse Levy birlikte yaşadığı üçüncü sınıf bir aktrist olan Arielle Dombasle için, bir aracı vasıtasıyla, Berri'den “başrol istemiş”. O sırada Levy, PS (Sosyalist Parti) hükümetinin kırıntılarından nasipleniyordu ve Kültür Bakanlığı bünyesindeki “Sinemaya Yardım Komisyonu” başkanıydı. İşte ünlü ve “yeni filozof”un kızgınlığının nedeni : Berri'ye “Arielle'e Catherine rolünü verirsen Kültür Bakanlığı yardımından yararlanabilirsin yoksa nenni !” Berri de bu “ahlaksız teklifi” rededince yardımı alamıyor. Ama anlaşılan BHL'in kızgınlığı geçmemiş ki filmin çıkışı üzerine oklarını yeniden Berri'ye çevirdi, verdi veriştirdi.

Levy'nin İntifada'nın ilk günlerinde adres ve telefon numarası bırakmadan ortadan yittiği günleri anımsıyorum. Fransızca bir deyim var: “Açık kapılara omuz atmak”. Bu “aslanın”ki de aynen öyle. Bir gün bir bakıyorsunuz Bosna'da, Sırlara bindiriyor, bir gün Moskova'da, Çeçenlere yapılan baskıları kınıyor. Hepsi de Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın “güvencesi, koruması ve desteğiyle” elbette. Ama Filistinlilerin dramını sakın sormayınız. Anlatamaz. Nedenini de yazmayayım ayıp olacak.

BHL ve başkalarının eleştirileri fimin çekiciliğini azaltmadı. Tam tersine :

Germinal'in seyirci sayısı filmin ikinci haftası sonunda bir buçuk milyonu geçti. Bu arada kimi madenlerde kurulan özel sinema salonlarında, madencilere özel gösterimi düzenlendi.

Kültür Bakanlığı Germinal'in, Fransa'yı Oscar'larda temsil etmesine karar verdi.

Renaud'nun, madencileri onların dilinde, yani "en ch'itimi" anlatan türkülerini içeren kaset ve compact disc de çıktı: "Renaud cante el Nor" : Renaud Kuzey'in şarkısını söylüyor. Şitimi dili Fransa'nın kuzeyinde kullanılan şiveden çok kendine özgü bir dil yapısındadır, bu nedenle herkes anlayamaz.

Bu arada Zola'nın kitabı altı ayrı yayınevinde yeniden basıldı. Romanın yeni bir gençlik aşısı yaptığı kesin.

Bu arada filmin çekimini anlatan, ve Lire (Okumak) dergisi yazarlarından Pierre Assoluine'in, Germinal, L'Aventure d'un_tournage isimli yapıtı da iyi satıyor.

Nihayet dostum Paule Lejeune'ün Zola, L'Ami du Peuple? (Zola, Halkın Dostu ?) eleştirisel çalışması, yersiz-yurtsuzların iki gazetesinden biri olan Le Réverbère tarafından tıpkı basımı yapılarak sokakta, metroda satılıyor. Zola'ya aykırı bakışı ve hınzır bir

değerlendirmesi olduğunu daha önce belirttim. Bunu merak edenlere. Sonra duyduk duymadık demeyin.

“CİCİ ÖLÜM”

Jean Carmet, Mart 1994’te 73 yaşında, Paris banliyösü Sevres’deki evinde doğal ölümlle aramızdan ayrıldı.

Claude Berri’nin Germinal’inde hasta ve yaşlı madenci rolündeydi. Adıysa Bonnemort. Yani “Ciciölüm”: Çocukluğundan itibaren bütün yaşamını yerin yedi kat altında geçiren büyükbaba rolünü oynuyordu. Ve madencinin ölümlle dalga geçmesinin simgesiydi filmde. Yukarıda değindiğim gibi.

Carmet, yaşamına madenci olarak başlamadı. 1921’de Tours kentinin şirin köyü Bourgueil’de yoksul bir ailede dünyaya geldi. Beyaz ve kırmızı şarabıyla ünlü bölgede doğan çocuk için ne tür bir meslek seçilir ? Ne yapılır? Dudağına bir parmak şarap çalınır. O günden sonra iyi şarap, iyi ve taze “et” amigosu oldu: Fransa’nın şarap haritası ondan soruluyordu artık...

Sanat düntasına “merhaba”yı tiyatro sahnelerinde verdi.

Sinemaya ise Marcel Carmet’nin 1945 tarihli Les Enfants du Paradis (Cennetin Çocukları) filminde, tiyatro balkonundaki figüranlardan biri olarak başladı.

Toplam 230 filmde oynadı. Çok kötülerini unutursak, en iyi yönetmenlerle çalıştı : Jean Renoir, Gérard Philipe (1956'daki tek yönetmenlik denemesinde), Yves Robert, Bertrand Blier, Claude Chabrol, Yves Boisset gibi...

Sinema dünyasında en iyi iki arkadaşı vardı : Gérard Depardieu ile Pierre Richard. Bu ikisinin başrolü oynadığı Les Fugitifs (Kaçaklar) filminde dört dakika süren ve bu dört dakikada harikalar yaratan veteriner rolü unutulur gibi değil.

Sinemadaki başarısı ona üç kez Cesar Ödülü (Fransa'nın Oscar'ı) getirdi. Sonuncusunu 26 Şubat 1994'te aldı: Bu ödül ona sinemadaki bütün yapıtları için verildi. Doğal: Gecenin onur konuğu ve baş sunucusu Gerard Depardieu olunca. Ayrıca bu ödül maalesef hep böyle ölmek üzere olan, ağır hasta olan, yani bir ayağı çukurda oyunculara veriliyor. Yani bu ödül birine verilince “ Eyvah bizimki ölümcül ” demek mümkün. Carmet için de aynı şey oldu.

Carmet, Depardieu'nün ve yönetmen Bertrand Blier'nin “İkinci Babası” gibiydi. Ortak birçok şey yarattılar. Birkaç kez aynı filmlerde buluştular :

Örneğin Blier'nin Buffet Froid (Soğuk Büfe) ile Merci La Vie (Teşekkür Hayat) filminde üçü birliktedir.

Carmet, 1950’li yıllarda radyo oyunları ile ve özellikle Famille Duraton’da anlattıklarıyla bütün Fransızların tanıdığı bir isimdi. Onun tiyatro oyunları döneminin vazgeçilmez randevusuydu : Herkes o saatte kulaklar radyolarında Jean Carmet’nin sesinden piyesi izlemeye, evet dinlemeye değil izlemeye, hazır vaziyette bekliyordu.

Gel zaman git zaman Carmet genellikle “ sıradan Fransız ” rolleriyle sinemada yeri doldurulmaz bir “ as ” haline dönüştü. Bu hep bildiğimiz “ sokaktaki Fransız ”, “ vatandaş ” rolleriyle gerçeğinden daha gerçekti Carmet : Hani koltuk altında baguette’i (uzunfrancalası) ve vazgeçilmez velosuyla...

Yves Boisset’nin 1974-75 yapımı Dupont-La-Joie ile ilk kez başrolüdür. Ve film o günden bugüne gündemden çıkmayan günlük ırkçılığı anlatan ender ve o günlerdeki ilk yapıtlardan biridir. Toplumbilimsel ve siyasi niteliklidir. Boisset’nin birçok filminde olduğu gibi. Filmde ırkçılığı yaşam biçimi olarak seçmiş bir cafe sahibini oynayan Carmet, dost ailenin kızı Brigitte’i (İsabelle Huppert) iğfal etmeye kalkar. Ve sonra öldürür genç kızı. Ve işte tam bu sırada ırkçılık devreye sokulur: Suç, cinayet yerine yakın inşaatta çalışan Cezayirli göçmen işçilerin üzerine atılır. Ve olaylar, saldırılar birbirini izler...

Carmet, Isabelle Huppert'i 1978'de Claude Chabrol'un Violette Nozière isimli filminde bir kez daha bulur. Bu kez babası rolündedir. Ve enstest eğilimleri vardır. Kız çocuk ise ana-babasından ve onların yaşam biçimlerinden nefret etmektedir. O yılların Fransa'sında az rastlanan bir olay değildir bu. Ve kız çocuğu "kurtuluşu" onları zehirlemekte bulur. Ana kurtulur. Ama baba "gider". Yaşanmış bir olaydan esinlenen film, Carmet'nin oyunculuktaki yeni bir boyutunu ortaya çıkardı : İkircilikli ve kapalı insan özelliği. Ve her rolün adamı olabileceğini gösterdi.

1982'de, Robert Hoissein uyarlaması Les Misérables'da (Sefiller), Thenardier rolüyle En İyi Yardımcı Oyuncu Cesar'ını aldı.

1987'de Mehdi Charef'in Miss Mona'sında ise yaşlı ve "iyi kalpli" bir travestiyi oynadı. Aynı zamanda polisle kağıt ve benzeri sorunları olan Magrip kökenli genci koruyucu kanatları altına alan. Bu filmde de ırkçılık ve "farklı olanların" dışlanması sorunları yeniden izleyiciye sunuluyor. Her türlü marjinali anlamaya ve onlara yardımcı olmaya çalışan Carmet için bu rol biçilmiş kaftandı. Bu filmin çekimi boyunca, her gün, evet her gün, travesti kıyafetiyle Paris'in ünlü ve "sıcak yüksek kaldırımı"ndan tek başına yürüyerek geçip, çekim mekanına geldiği biliniyor: Amacı filmin "havasına" tamamen girebilmektir...

Germinal'in çekimi sürerken, Carmet, dört haftalığına başka bir filmde daha oynadı: La Chambre 108 (108 Numaralı Oda/Oda 108): Film bir hastane odasında birlikte kalan iki hasta arasındaki sorunlarla başlayan ama yine de yavaş yavaş oluşan yakınlığın ayrılmaz arkadaşlığa dönüşmesinin öyküsüdür. Sonrası da anlatılıyor elbette. Daniel Moosmann'ın filminde Carmet'nin rol arkadaşı Roland Giraud'dur.

Yves Robert için Carmet, “çocukluğundan getirdiği saflığı ve candanlığı ile dosttu.”

Doğduğu kentte epeydir bir “Jean Carmet Caddesi” var. Ama sanatçı hiçbir zaman “caddesinin” açılışını yapmaya yanaşmadı: “Çünkü o an sanki ölmüşüm gibi olacak” diyordu...

Bir sabah saat üçlerde kapınız çalınırsa hemen açın : Mutlaka gelen Jean Carmet'dir. Ve size büyük bir ihtimalle şöyle diyecektir :

“Var mısın Gar'a gidip trenleri seyretmeye?”

PASOLİNİ NAM ADEM

Pasolini şairdir. Yazardır. Eleştirmendir. Sinema ustasıdır. Ressamdır. “Fırlama”dır.

Fransızların “touche à tout” dedikleri türden, eşine az rastlanır bir sanatçudur.

Biraz Fellini’yi anımsatır. Çünkü “il maestro”da her parmağında bir hüner bir üstadır :

Karikatürist, gazeteci, senaryo yazarı (Rossi’ye bir sorun hele), sinema ustası, rüya(lar) yaratıcısı, hayal tüccarıdır. Bu bağlamda bir de Jean Cocteau’yu sayabiliriz.

Bu kuşak nerelerde şimdi ? Fellini’yi yitireli birkaç yıl oluyor. Pasolini 1975’te fantezilerinin son durağında indi. Cocteau, 1963’te “elveda” dedi.

1960’ta, Pasolini, Accatone ile sinemaya merhaba dedi. Onu 1963’te Mama Roma izledi. Sonra 1968’de Teorema, 1970’de Medea ve diğerleri.

1992’de, İstanbul Uluslararası Film Festivali’nde, Pasolini Toplu Gösterisi yapıldı. Türkiye’de sansürlü

gösterilen yapıtları sayesinde “deli fişek” artık daha iyi ve daha geniş çevrelerce tanınıyor.

Teknik açıdan, yaratma bakımından sinemayı sarsalayan Pasolini resim tabloları sunar sanki. Marksizmi Hıristiyanlıkla çarpıştırır, karıştırır. Sunduğu kokteyl patlayıcıdır. Gerçekle düş, dinsel sayıklama birbirine girer. Faşizm ve otoritarizm belaları, gençler, gençlik ve yaşama yazılan “şiir”: Roma’nın lümpen-proleterleri, “kötü oğlanlar”, kadın ve erkek seks tüccarları, varoşların bitirimleri yapıtlarının gerçek kahramanlarıdır.

Roma varoşları, gecekonduları, Ostie plajı, lümpenlerin “mekanları” anlatılır.

1955’te Ragazzi di Vita (Bitirimler)’de, 1959’da Une Vie Violente (Fransızcasını başlığıdır : Şiddetli Bir Yaşam. Türkçede Belalı Yaşam daha iyi uyuyor.).

Romanlarında toplumun kenarına düş(ürül)müşler tavizsiz anlatılır. Corriere della Serra’daki yazılarında ve eleştirilerinde kimsenin göz yaşına bakmaz: İndirir eleştirilerini. İndirir Kaf Dağı’ndakileri.

Acımasızdır. Mondanité’den nefret eder. Burjuva yaşantısının üstüne kusar.

Yazı, roman ve filmleri elinde acımasız birer kaleşnikoftur.

Sıradan adamları, İtalya'nın akıllara durgunluk veren kalem efendilerini, küçük, orta ve büyük burjuvaları ti'ye almak hınzırca bir eylemdir, onun için.

Adaletsizliği, erkeklerle kadınlar arasındaki kıskançlıkları, hoşgörüsüzlüğü yerden yere vurur.

Ve bütün bu yaptıklarından özel bir “zevk” alır. Buna doyum demek daha doğrudur.

Dışlanmışlarla arkadaşdır. Yoldaştır : İtalya Komünist Partisi'nin militanıdır. 1968'de bilinen olaylar vesilesiyle proleter çocukları dediği polisleri, burjuva bebeleri diye eleştirdiği öğrencilere tercih edince, aydın tabakasında hayretler uyandırır.

2 Kasım 1975'te faşist bir oğlan tarafından henüz iyi bilinmeyen koşullarda katledilince Pasolini, İtalya burjuvaları rahatlar. Çünkü Pasolini için toplumu kemiren küçük veya büyük burjuvalar faşizmin günümüzdeki sürdürücülerdir; ve onlarla kavga zorunludur, zorunluluktur.

Sinema dünyasında vefalı arkadaşlıklarıyla tanınır:

La Ricotta'ta Orson Welles başrolde.

Laura Betti “La_Diva”yı oynar.

Filminde “Devlet dinini küçük düşürdüğü” için dört ay hapis cezası verilir. Tecilli. Filmde sınıf savaşı anlatılır. İsa'nın tutkusu da. Günümüzün İsa'ları rolünü oynayanlar da. Bu arada açlığını gidermek için kalan beyaz peyniri (“ricotta”) atıştıran bir figüran (filmde bir yönetmenin yaratamama derdi ve yaratma zorluğu da anlatılıyor) hazımsızlıktan ölür... Figüran, herhangi bir yerde değil, çarmıha gerili ölür... Sıradan bir vatandaş, savaş taraftarı, sömürgeci ve ırkçı yanlarıyla gösterilir: Ve ona “sen yaşamıyorsun” damgası vurulur. Gazetecilerle alay eder Pasolini. Zenginler ise bolluk içinde İsa'ya inanıyormuş rolünü oynarlar : Hem filmde hem de gerçek hayatta... Pasolini acımasızdır.

Pasolini, ülkesinde, şair olarak tanınır. İtalyanlar için “civile” şairdir: Çünkü her şeyden önce toplumu anlatır şiirlerinde.

Ders verici değildir : Etik, yani ahlak arayıcısıdır.

Dostu Alberto Moravia'ya sorabilirsiniz. 1942'de, yirmi yaşındayken, ilk şiirlerini Poesias a Casarsa adı altında yayınladı.

Frioul diyalektiğindedir şiirleri.

Frioul, annesinin “memleketi”dir.

Böylece kökenlerine borcunu öder ve geleneklerinden ve halkının değerlerinden kopmadığını gösterir. Yapıtının mitik kaynaklarını böyle bulursunuz. Fellini’nin, doğduğu kent Rimini’nin diyalektiğini zaman zaman sinemada kullanması gibi. Her iki yöntem de “evrensele ulaşmanın yolu öznelenden geçerin” ispatıdır.

Pasolini’nin yaşamındaki kadınlar ana-kadınlardır. Bacı-kadınlardır. Kadınlardır. Bunların arasında Laura Betti’nin konumu özeldir.

Laura Betti Teorama’da Emilia rolündedir. Hani zenginlerin evinde “dışarı”dan gelen gençle muhabetten sonra “miracolo” durumlarına uğrayan, “havalanan” “havalara uçan” dinsel lügatta “melek olan” Emilia. Teorama’da Pasolini’nin “Tanrı”sı zenginelere görününce, zengin baba, fabrikasını işçilerine hibe eder. Özelleştirmektense hibe daha iyidir. Fakirlere, düşkünlere görününce, ayakları yerden kesilir, havalanırlar.

LAURA BETTİ ALDI KALEMİ

Laura Betti, Fellini'ye Dolce Vita filmi için ilham eden kadındır/güldür. Gül-kadındır. 1960'lar İtalyan sinemasının fetiş oyuncusudur. Nazar boncuğudur. Dolce Vita'nın son sahnesinde görünür/görünmez.

Dolce Vita, Sekiz Buçuk (çünkü Fellini'nin sekizbuçuğuncu filmidir) Roma burjuvazisinin decadenza'sını (çöküşünü) anlatır. Hüzünlüdür : Bu yaşam, küme içinde yalnızlık ve sıkıntıdır. Maskaralıktır : "Buffonata"dır.

Laura Betti, Antonioni, Moravia, Morante ve daha birçok yazar, yönetmen, şair ve sinema ustasının dostu ve iyi arkadaşısıdır.

Pasolini'nin ise en yakını ve öldürülmesine kadar sırdaşı ve metresidir. Pasolini'yi özel bir biçimde sever. Çünkü, Laura'ya kalırsa, "O, sadece bir erkek değildir, ya da erkeğe bile, bu görünmez." "Erkek toplum" olmakta bütün Akdeniz ülkelerine fark atacak İtalya nam "Maço-istan"da, Pasolini gibi, sessiz, kendini göstermekten kaçınan biri hemen dikkat çeker.

Laura Betti, 1979'da Teta Veleta isimli kitabını yayınladı (Aldo Garzanti Editore, Milano, 1979).

Kitabın başlığı, Pasolini'nin bir deyişinden. Ve çevirisi hem zordur, hem de sır olarak kalması iyi aile çocukları açısından daha iyidir. Kısaca şunu yazayım: Pasolini'nin tutkusunun bilinçaltısal doğuşunu anlatmaya yarar bu deyim.

Kitap, on yıl sonra Fransızcaya çevrildi. Çevirmeni aynen şöyle diyor : “Büyüledim. Sarsıldım. Bazen nasıl çevireceğimi bilemedim.”

Kitabın Fransızcasına Madame başlığı konu (Plon Yayınevi, Paris, 1989). Çeviriyi Madeleine Santschi yaptı. Ama uyarlama ve en son “vuruşlar/rengler” Laura'dan.

Otobiyografik (özgeçmişsel) yanı ağır basan roman (mı?) yoksa yergi (mi?) yapıtında Laura, ya da Madame, çocukluğundan 1970'lerin sonuna yaşamını, aşklarını, dostlarını, 1960 ve 1970'li yılların İtalya yazın çevresini yapmacıksız ve kaçamaksız anlatıyor.

Ama bu anlatı öyle bir baştan sona düz yazı değil. Türlü-çeşitli şeyler var :

Anılar da var elbette.

Pasolini'yle bir uçak yolculuğu örneğin, korkulu.

Alessandria’da bir gün: Davet edildiği bir “panel”in son anda ertelenmesi.

“Hıyarağa” bir şoförle bir “avven’tura”...

Yaşamdan sahneler resmi geçitte.

Bu arada hayal ürünü mektuplara da yer veriyor. Şiirlere de...

Kitap, Pasolini’nin arzusu üzerine yazıldı. Kitabın girişi P. P. Pasolini imzalı: Bu metin ilk kez Vogue Magazine adlı aylık dergide yayınlandı (Milano, Sayı: 11, Nisan 1971). Başlığı şudur : “2000’li yıllarda ölen Laura Betti adındaki bir kadının anısına”.

Pasolini, yazısında, ve kitabın “ girişi ”nde, Betti için “başkaldırının öncüsü” tanımını kullanıyor.

Ona göre, Betti, “Gogol, Dostoyevski veya Kafka kahramanlarından birinin havasıyla ‘ölümüm geçicidir’ demeye getiriyor.”

Pasolini için, Betti, “Hep çocuk, hep küçük bir kız ve sarışın bir bebek olarak” kaldı. Kalacak. Pasolini, onun, “mizah yüklü” olduğunu ve “çok iyi yemek yaptığını” ekleyerek yazısını nokt alıyor. Yani Mama-Laura...

Bu “ giriş ”ten sonra kitapta Betti'nin yazdıkları başlıyor. İşte ilk başlıklar :

Gelecek bir gençlik.

Geleceği beklerken.

On the road to future (Kitapta İngilizce olarak) :
Geleceğe doğru giden yolda.

On the road (Yolda). Bu ve bir önceki başlık beat kuşağının mitik/efsanevi yazarı Jack Kerouac'a atıftır, göndermedir. Beat kuşak ya da lost (kayıp) kuşak.

Gelecek bugün müdür?

Gelecek ve gün yazarın yakasını bırakmıyor.

Sadece kimi başlıklar değil, kitapta kimi parçalar da İngilizce.

Yazar, bir tür birleştirme, yapıştırma yöntemi uyguluyor.

Yazı biçemi olarak düz yazı yanında şiirsel parçalar da var. Öte yandan düz yazılarda şiir tadı var. Bu bir iltifat ya da reklam değildir.

Tiyatro için yazılmış tiyatrosuz bölümler de var. Sanki Napoli'nin Mahmutpaşası: Ne ararsan bulunur.

Dahası yazarın bizzat çizdiği, kimi açıklamalı, desenlere de yer verilmiş.

Bu gösteri-romanın asıl kahramanı belki bizzat yazarın kullandığı dildir: “Kendi kendimle alay ediyorum. Bir kinim var; çünkü bazı şeyleri asla elde edemedim/edemiyorum.” itirafını yapabilen Laura Betti'nin kitabı yüksek sesle gerçekleştirilmiş ve papaz yerine okuyucuyu koyan, bir tür “günah çıkarma”dır.

Eh böyle olunca o zaman herkes hakkına düşeni alıyor : İtalyan, özellikle Roma dükalığı, edebiyat ve sinema çevreleri.

Nitekim 1979'da Laura Betti, anlattıklarıyla bu çevrelerde bir dalgalanma doğurdu. Skandal dememek için.

Kitabın çıkışıyla ”yüksek sosyete” ve siyasi dünyada hop-hop hopleyanlar oldu.

Betti'nin “ikinci vatanım” dediği ve “kendisine çok şey borçlu” olduğunu belirttiği Fransa'da kitabı Pasolini severler için güzel bir sürpriz oldu. İtalyanca bilenler

çok önceden okumuş olsalar bile italyan sinema kültür dünyasının “öbür yüzünü” öğrenmenin zamanı yoktur.

FELİX GUATTARİ’NİN YORUMU

29 Eylül 1989’da, Paris’te, İtalyan Kültür Mekezi’nde, kitabın çıkışı vesilesiyle, Laura Betti’nin katılımıyla yapılan toplantıyı izleme olanağı buldum.

Psikanalist ve filozof Felix Guattari, kitaba ilişkin yorum ve değerlendirmesinde şunları dile getirdi:

“Kitapta birbiri içinde birçok dil kullanılıyor :

1- Çocukluk dili: ya da çocukluğun sesi. Madame’ın çocukluğu acımasız ve zor geçmiş. Gülümsemesiz bir çocukluktur bu.

2- Delirmenin eşliğindeki bir kadının dili.

3- Uçuk bir edebiyatçının dili.

4- Hayatı ‘ oynamaktan ’ ibaret bir oyuncunun dili.

Yapıt sürekli oynayan ve bundan başka bir şey yapmayan bir aktristin portresidir. Sürekli bir dedoublement (ikileme, ikiye ayrılmak veya ayrılamamak) söz konusudur kitapta. ”

Guattari'yi yanıtlayan Betti coştı ve “Ben bir martıyım.” dedi ve sonra şunları ekledi:

“Çocukken hiç gülümsemezdim. Anne ve babamdan iyi ve güzel sözcüklerle bahsedemem buradan kaynaklanıyor olmalı.

Gülmezdim. Gülemezdim.

Genç kızlığımda çok güzeldim ve hippiydim.

Daha sonra italyan şair Goffredo Parise ve daha ünlü Alberto Moravia bana şarkılar yazdılar. Ve bunları kabarelerde söyledim.”

Laura, “Benim gibisi yok. Herkesten, bütün kadınlardan farklıyım.” diyor.” “Yakında belki film yönetmeni olurum. Küçük kızlığımı, ana-babamı, kızkardeşimi, küçük kızlığın erişemediği seksi, şarkıcılığımı, tiyatro oyunculuğumu, Roma’daki kariyerimi, kadınsı-erkeklerle dostluğumu, Komünistlerle yoldaşlığımı, ‘taş bebekliğimi’ hepsini sinemalaştırmak. Ne güzel olur.”

Kitabın anılar bölümünde, yazarın çocukluk dünyasına bakışı, genç kızlığında birdenbire aşkı tanıması, büyüklerin dünyasının içine hazırlıksız “inişi” ve Roma’daki dolce vita yılları var.

Betti şöyle açıklıyor yazma dürtüsünü : “Kendimi savunmak için, içimdeki birikmiş şiddeti çıkarabilmek için yazmak bir zaruretti. Geçmiş yılların derin nostaljisini, aşk duygularını ortaya dökmek, kendi kendime deli olduğumu ispat etmek için yazdım.”

Laura, kitabını anlatırken, kitabına sinmiş terapiyi/tedaviyi sürdürüyor sanki. Bir tür rahatlama gibi. Şiddet ve yumuşaklık, aşk ve zor yanyana. Yollar, sesler, bebekler dizi dizi. Laura, “Dünyayı iğfal etmek istiyorum ” diyor. “Kapalı kapıları ardına kadar açmak: İşte rüyam. İnsanı mengene altına alan her türlü kuruma, rejime dine ve okula karşıyım ve onlara inanmıyorum” diyor.

Sonra sıra, Pasolini ile yaşadığı “büyük aşk”a geliyor: “Pasolini ile çok güzel bir çift oluşturuyorduk. Pasolini’ye itaat ettikten sonra, onu daha iyi anlamaya çalıştım. Pasolini bana ‘Ma’donna’ derdi.

Kitabın ikinci bölümü Betti için “en sevgili varlık” Pasolini’ye ayrılmış. Betti, Pasolini’nin İtalyan Komünist Partisi’nden eşcinselliği nedeniyle atılmasından çok etkilendiğini, Pasolini’nin bunu bir türlü hazmedemediğini aktarıyor. Pasolini ile ilgili sayfalar psikanalitik ses/yol. Aşkları hala sürüyor(du).

1975'te Pasolini'nin öldürülmesinden sonrası, Laura için, “kaybolan bir yaşamın yeniden yaratılmak istenmesidir.” “Sevilen”in yitirilişinin unutulmaması.

Hayattaki mutlu anların, küçük sevinçlerin yakalanmasını muştular.

Ölümçül/ölümsel bir kitap değildir : Madame'ınki.

Laura Betti, Pier Paolo Pasolini Vakfı aracılığıyla, “sevdiğinin” yapıtlarıyla yaşaması için dur-durmak bilmez çalışmasını sürdürüyor...

ABİDİN DİNO'NUN PARİSLİ ARKADAŞLARI

Abidin Dino, Paris'e defalarca geldi.

Çocukluğunda birkaç kez. Her seferinde belli bir süre yaşamak üzere.

1937'de yeniden birkaç ay boyunca.

Ve sonra temelli yerleşmek üzere 1952'de.

Tristan Tzara, Picasso, Gertrude Stein, Aragon, Elsa Triolet, Chagall, Soupault, Henri Lefevre, Jean ve Simone Lurçat, Prevert, Sadoul, Vercors, Guilleviç, André Velter, Jacques Lacarrière, Yves Montand, Simone Signoret, Gerard Philipe... İlk akla gelen arkadaşları. Başkaları da var elbette :

Vallauris'te Picasso ve Chagall ile ayrı ayrı günlerde ve zamanlarda ama herbiriyle yan yana çalıştı...

Paris'teki ilk günlerinde Jean Lurçat'nın, Abidin'i alıp, resim malzemesi satan mağazaya götürüp, "Bu delikanlının her istediğini lütfen karşılayın, borç defterime yazın, gerekirse ben öderim." demesi...

Yves Montand'ın ve Gerard Philipe'in Nâzım'ın şiirlerini okumasları, türküleştirmeleri...Ve daha dünya kadar anı, öykü var.

Bunların birkaçını Abidin Dino isimli çalışmamda aktarıyorum. (Üç cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008). Ama Paris'li arkadaşlarının ne tümünü anlatabildim, ne de birlikte yaptıklarını. Zaten çok uzun olan üç ciltlik çalışma bitmemek veya bitse bile yayınlanamamak tehlikesiyle karşılaşmasın diye. Belki bir gün (ne zaman) ayrı bir kitap yazarım bu konuda. Belki.

Abidin, resim yapmaya onbeş yaşında başladı. Mutlaka daha önce de çiziktiriyordu.

1930'lu yılların başı, biraz da Abidin'in Nâzım'lı yıllarıdır :

1931'de Sesini kaybeden Şehir'in, 1932'de Bir Ölü Evi'nin kapak ve iç desenleri Abidin'dendir.

1968'de Kuvayı Milliye Destanı'nı da Abidin süsledi. O yılların gençleri için Abidin ve Nâzım'ı bir arada bulmak inanılmaz bir armağandı.

Abidin'in ve ağabeyi “Dev Adam”, “Saray Gibi Adam”, Arif Dino'nun Adana'daki sürgün yıllarında keşfettikleri Yaşar Kemal'in Deniz Küstü'sünü

resimlemek ise 1979'da tarihe yazıldı: Edebiyat tarihine.

Abidin, resimlemek, desenlemek, süslemek eylemini Fransa'daki arkadaşları için de sürdürdü :

Örneğin 1971'de André Verdet'nin Nadine'inini (Edizione Poliedro, Roma).

1988'de ünlü fransız tarihçi Georges Soria, Grande Histoire de la Révolution Française (Fransız Devrimi Büyük Tarihi) adlı yapıtının üçüncüsü ve son cildine, ek biçimde, otuz ünlü ressamın Büyük Fransız Devrimi'ne ilişkin resimlerini aldı. Abidin bütün dostlarıyla bu yapıtta bir aradadır : Picasso, Lurçat, Pignon, Chagall, Matta...

Bu yapıtta Abidin, Danton'u resimledi. Ama bu arada Marat ve Robespierre gibi Devrim'in en canlı ve radikal önderlerinin portrelerinin eskizlerini de çizdi. Ve bunları yakın dostlarına armağan etti. Abidin cömert bir dosttu. Cömert ve cesur.

1988'de André Velter, Le Mauselé du Maître Blanc'ı (Apak Hoca'nın Gömütü) yazdı; Abidin çizdi (Fata Morgana Yayınları). Abidin bu yapıtın her konuda ortak yazarıdır aynı zamanda.

André Velter, ilk sayısı 1989'da yayınlanan Caravanes'ın yayın yönetmenidir. Ve Apak Hoca Gömütü şiirine dergide yer verir (s. 93-95). Bu dergi Abidin ve arkadaşlarının “keşfedilecek edebiyatlar” için yayınladıkları bir “pırlanta”dır.

Abidin'in, ilk sayıda, arkadaşı Jaques Lacarrière'in Anadolu'yu gezip-görmesinden sonra kaleme aldığı yapıtını ve yazarını tanıtan yazısı vardır. Abidin dergiye çizgi ve yazılarıyla katkıda bulunur. Güzin Dino çevirileriyle : Her ikisi de Türk şair ve yazarlarını tanıtmanın yorulmaz elçileri.

Caravanes, tanımına uygun olarak, yeni ve Fransa'da tanınmayanları tanıtmak işlevini üstlendi/

İlk sayısında hem Adonis vardır, hem de Adonis'in tanıtmak istediği Abû L-Alâ Al-Ma'arrî. 1930 doğumlu Adonis, Türkiye'de tanınıyor artık. 1989'da TÜYAP Kitap Fuarına katıldı. Yaşayan en büyük arap şairlerinden biridir.

Flache isimli şiir dergisi, Ekim 1989 tarihli onuncu sayısını Adonis'e ayırdı. Kapakta ve içinde Abidin'in beş deseni bulunuyor. Adonis, André Velter'le yaptığı söyleşide, kökenlerini, kimliğini, doğduğu coğrafyayı ve edindiği mirası, mirasları anlatıyor. Arap şiirindeki yenileşmeyi de. Dostlarıyla çıkardığı Shi'r (Şiir,

1957’de) ile Mawakif (Tavır Takınma, 1968’de) dergilerinin Ortadoğu şiirindeki yerini vurguluyor. Yaratıcı olarak şairin yalnızlığını ve genel açıdan İnsan’ı anlatıyor.

Adonis takma isminin öyküsü ise başlıbaşına bir “alem”. Buyurun birlikte dinleyelim :

“1947 yılıydı, küçük denemeler ve şiirler yazıp, Ali Ahmad Said Esber olan gerçek adımla gazete ve dergilere gönderiyorum, ama bunlar ne yayınlanıyorlardı, ne de bir yanıt alabiliyordum. Bir gün, bir dergide bir duyuru görünce bir şiirimi Adonis diye imzalayıp, postaladım. Bu şiir daha önce reddedilmişti. Ama bu kez yayınlandı. İkinci bir metin gönderdim. O da yayınlandı. Üçüncüsü ise yayın kurulunun ‘Sayın Adonis’in dergimiz bürosuna uğramasını rica ederiz’ duyurusu ile birinci sayfada yayınlandı. Kalktım, gittim. Ama dergi bürosunda kimse bu köylü giysili utangaç çocuğun Adonis olduğuna inanmak istemedi... O zamandan bu yana, bana şans getiren bu ad gerçek ismime dönüştü; bugün anam bile beni Adonis diye çağırıyor.”

Adonis, aynı söyleşide, “Şimdiye dek hiçbir arap hükümetinin resmi davetlisi olmadığım için onur duyuyorum.” diyor.

İşte Berceau (Beşik) şiirinden küçük bir tadımlık :

“(…) Böylece Ghumdan’ı güne, Belkis’i geceye benzetiyorum,

ve ben, ikisi arasında, dem çekiyorum. (...)”.

Abidin, arkadaşlarının yapıtlarını süslemeyi sürdürdü. Arkadaşlarını tanıtmak ve/veya anmak için.

Örneğin, 1989’da La Nostalgie de Nâzım Hikmet’i orijinal desenleriyle bezedi. Büyük şairin “nostaljisini” Abidin’den iyi kim anlatabilir ve çizebilirdi?

Abidin’in PCF (Le Parti Communiste Français : Fransız Komünist Partisi : FKP) militan ve yönetici yoldaşları ile dostluklarını başka bir gün anlatmak üzere izninizle Nâzım’ın ve Abidin’in dostu, Europe dergisinin yayın yönetmeni komünist militan ve edebiyat adamı Charles Dobzynski’ye bir selam gönderelim şimdilik.

DUVARRESİM / DUARESİM

Duvar yazıları bir tür şifre (Fransızca chiffre'den aktarma) olmasın?

Bir kentin kimlik kartı mı yoksa ? Kentin toplumsal, siyasi ve aşksal niteliklerini ele veren, yansıtan. Açık ve gizli bir biçimde :

Açık : Çünkü herkese yönelik.

Gizli : Çünkü yazanı, yaratana meçhul.

Ayrıca her duvar yazısının ille herkes tarafından okunacağı garantisi de yok: Çünkü kimi duvaryazısının/graffitinin okunması uzmanlık istiyor/ister: Her biri kendine özgü mesajlar taşıyor olabilir.

Duvar yazısı neticede DÜŞ-ÜN-EN TAŞ olmasın?

Onca Fransızca sözcük ödünç alınırken duvar anlamına gelen MUR'ü es geçmeyelim: Mur'den çünkü MURMURE'e varmak olası : Bu sözcük ise mırmır, fısıltı anlamına geliyor. Bundan üretilen MURMURER ise mırıldanmak anlamında. O zaman duvar yazılarıyla

meçhul askerler fısıldaşarak birbirlerine mesajlar gönderiyor olmasınlar?

Duvarlar böylece kendi dillerini yaratmıyorlar mı?

Berlin’de, Paris’te, İstanbul’da, Diyarbakır’da, Bombay’de, New-York’ta, Oslo’da, Şırnak’ta, duvar yazıları bir anlamda ücretsiz posta hizmeti yerine getirmiyorlar mı? Posta kutusu veya posta hizmeti : Ücretsiz. Anlayana. Meraklısına.

Zaman zaman içinde. Akıl akıl içinde.

Şimdi artık bir adım öteye geçildi : Çünkü duvar yazılarından **DUVAR RESİMLERİNE/DUVA-RESİMLERİNE/DUARESİMLERİNE** varıldı: Zaman yenilendi. Akıllar birkaç rakım kazandılar:

Paris’te, Amsterdam’da, Berlin’de (hele siz bir Mauergalerie’yi görmelisiniz), New-York’ta, Oslo’da, Diyarbakır’da, Bombay’de, Şırnak’ta ve daha birçok dünya kentinde. Şimdi duvarresim zamanıdır.

Paris’te bir sokaktayız: Duvaresim ve altında açıklaması : “Animaux savuvages”: Vahşi hayvanlar. İmzası bile var : Mosco et associés : Mosco ve ortakları.

Paris'te şu son zamanlarda en çok tanınan imza NEMO'dur: Hiçkimse anlamında : Sözcük eski Yunancadan. Ve elbette Julies Verne'in kahramanını anmak için. Rue Julien-Lacroix'da ömeğin döşenmiş duvarlara Nemo. Duvaresminin özelliği : Mekanına göre ve büyük olasılıkla edindiği izlenime/ilhama uygun biçimde çizmesi : Seine kıyısında/rıhtımda veya Paris'in değişik kanallarına yakın evlerin duvarlarına deniz, deniz yaratıklarını, hatta denizin hilkat garibelerini (ne olduklarını bir tek “yaratıcısı/yaratanı” bilebilir cinsinden yaratıklar), denizcileri, yitip gitmek üzere olan denizcileri ve benzeri varlıkları veya yoklukları çiziyor.

Evet Nemo yoklukları da çizebiliyor.

Yabancıların mahallesinde ise kara adamları çiziyor : Ellerinde belki bir bavul, belki bir torba, belki bir “telis”; tel-siz değil tel-is.

Nemo, Jules Verne'in yapıtından çıkıp gelmiştir ve nereye gittiği, ne yaptığı da sual edilemez...

Paris duvarlarının “ meçhul askerleri ” Nemo veya Memo'yla sınırlı değil:

Okulların “dinlenceye” girdiği günlerde yeni bir “çete” türedi : Paris'lerde ve çevresinde : Bütün

mahallelerinde ve hatta kimi banliyölerinde. Resim çiziyorlar ama iz bırakmıyorlar (!) Yoksa resim izleri olmasın? Akıllara iyilik sağlık! Geceleri tebdili kıyafet dolaşıp, duvarlarla aşka ve meşke giriyorlar: Paraloları “EL GATO NEGRO”. Zaman zaman Fransızca yazdıkları da oluyor : “LE CHAT NOİR”. Ve buna bazen bir cümlecik daha ekliyorlar ve o zaman “iz” şu biçime dönüşüyor: “Le chat noir, c’es l’art” : Paraloları: SİYAH KEDİ. Ve söylemek istedikleri: “Siyah kedi sanattır”. Attıkları imza/işaret/iz kediye benzetilmemeye çalışılan ama yine de kedi olan bir resim/duvarresim/duvaresim : Ki kimi duvarda bir tür kayık biçimini alıyor : Denize/Seine’e yakınlıktan belki. Ve o zaman “yaratan” dayanamayıp altına “Colombia, mi pais...” diye konduruyor. Ve kendini biraz daha ele veriyor : Mademki “Kolombiya benim ülkem...” diyor. Demek ki, “SİYAH KEDİ” belki kayıklaşıp “KOLOMBİYA ÜLKEM” yoluna düşecek :

Çünkü, Paris veya Maris, neticede, yaşayanı çeken, ilgilendiren ve sonuç itibariyle özlemlere sürükleyen YURDUDUR. ANAYURDU : Anasının yurdu.

“EL GATO NEGRO” çetesinin kurucusu, lideri ve büyük olasılıkla tek neferi ve gerçek ismiyle PABLO, ama lütfen dikkat Picasso hiç değil, ülkesini özleyiverir : Ve bir Paris gecesinde tebdili kıyafet dolaşırken, sadece o zaman, bütün kimliğini pattadak

ortaya koyar : Ve konduruverir : “KOLOMBİYA YURDUM...”

Özlem, hele ana-baba, eş-sevgili-nişanlı, kız ve erkek kardeş ve çoluk-çocuk özlemi, hele o top koşturulan sokakların ve toprakların kokusu, bitkileri, böcekleri, çiçekleri kısacası bütün bunları kapsayan o yurt özlemi ANSIZIN ZUHUR EDER VE KİMLİĞİNİZİ ORTAYA KOYARSINIZ : Ben buyum. Benim yurdum burası işte dersiniz. O zaman duvarresim, büyük, en büyük kentlerde bile BİRER PENCEREYE DÖNÜŞÜR : DUVAR BÜYÜKLÜĞÜNDE : RAHATLARSINIZ.Bundan iyisi can sağlığı veya duaresimdir artık.

ANGERS : MÜZİK ŞENLİĞİ : FÊTE DE LA MUSIQUE/FAITES DE LA MUSIQUE

Her kentin kendine özgü bir Müzik Şenliği var : Her kent kendi müzik gruplarıyla, kendi müzisyenleriyle boy gösteriyor/ Kendi çocukları eğlensinler, yazın gelişini kutlayanlar, geçen ders yılının stresini atabilsinler umuduyla.

Fransa'nın batısındaki 250 bin kadar nüfusuyla insanî boyutlu kentler arasında sayılabileceğim ve 2001'de birkaç ay yaşadığım Angers'de bakın Müzik Şenliği 21 Haziran 2001'de nasıl kutlandı : Müzik Şenliği aynı zamanda nasıl insan şenliği oldu :

Havanın iyice serinlemesini bekliyorum : Güneş başını alıp öbür taraflara geçmeli artık : Yaktı çünkü bugün. Karşı HLM'deki (ucuz kirali toplumsal konuttaki) balkonda et kızartma sahnesi hâlâ sürüyor : Balkondaki et kızartmasının beyaz ve kokulu dumanları üst katlara yükseliyor : İşte nitekim ikinci kattan küçük bir cadı çıkıp alt kata kötü kötü baktı...Neyse... Geçelim. Derin bir nefes alalım. Bir derin nefes daha.

Hava iyice serinledi. Yola çıkmalı artık. Şenlik çünkü kent merkezinde. Square des Caleides'den Avenue Winston Churchill'e, oradan, otomobil gürültüsünü

aşabilmek umuduyla, “ticaret merkezi”ne (centre commercial) (Türkçede alışveriş merkezi diyoruz) giriyorum : Köşede bir Mc Donalds açık : Son derece pis kokular geliyor: İki-üç aile yemekte. Tam karşıdaysa: Bomboş meydana bakan “Eurokebab”da üç vatandaş(ımız)/üç hemşerimiz oturmuş : “Manzarayı seyrederek” kebab yiyor, belki döner (!) Döner kebabınız dönmez olsun! (Arif Dino’dan yakıştırma). Ama dönüyor işte ve nitekim süreç içinde amerikan köftelerini neredeyse solladı. (Bu son cümle 2 Ekim 2019’da, yani onsekiz yıl sonra eklendi. Bu süre içinde Fransa’da döneriz tek köy, tek kasaba kalmadı. MŞG)

Rue de Letanduere’e girip dosdoğru yürüyorum : Bu gidiş beni kent merkezine götürecektir : Garın yanı başına. Yolda birkaç otomobil, birkaç moto ve akılalmaz gürültüleriyle birkaç küçük moto : Kızılı erkekli çiftler, herkes kent merkezine akıyor : MÜZİK ŞENLİĞİNE.

Otobüs duraklarında birkaç genç kadın. Bir çift ve iki çocukları...

Kaldırımında yürüyerek giden benden başka bir kişi daha görüyorum : Benim gibi bıyıklı ve saçlarına ve bıyığına kır düşmüş bir adam, kendi halinde bir adam. Bu adamı daha sonra kent merkezinde, Boulevard du Marechal Foch’da, göreceğim : Bir kız çocuğu (onaltı-

onyedi yaşlarında olmalı) ve bir kadınla; eşi ve çocuğu mu?

Rue de Letanduere bitti : Müzik Şenliği de tam orada başladı :

İşte Garın karşısındaki “Café L’Univers”de bir grup çalışıyor. Cafe’lerinin adını *univers* koyarlar ama bakmayın ; bu kentteki birkaç aylık deneyimim daha önceki taşra kentlerindeki doğruladı: Bu adamlar bırakın başka ülkeleri ziyareti, evlerinden, dükkanlarından bile dışarı çıkmıyorlar. Fransa’nın taşralıları bir alem. Paris bu dünyada ayrı bir gezegen. Taşrayla kıyaslanamayacak derecede.

Taşra kentlerinin bir kötülüğü de şu : Çoğunun dükkanı ve evi aynı binada : Yani bir binanın bir bölümünden öbürüne geçince özel hayattan çalışma hayatına geçmiş oluyorlar. Aman ne değişiklik!

Ne olur bir gecelik bile olsa bunları, bu müthiş toplumsal gözlemleri bırakalım, müzik dinleyelim :

Ama bu grubun müziği beni hiç açmıyor. Ve oradan ayrılıyorum.

Rue d’Anjou’dan geçiyorum : Sağda ve solda “seks dükkanları”. Ama hepsi kapalı. Geldiğimiz günden

beri bir tekini açık görmedim. Kilise'nin etkisi (mi?) olmalı. Belki de müşteri yokluğu (mu?).

Taşra kentlerinde büyük kentlerdeki anonima olmayınca insanlar hangi cesaretle seks dükkanlarına devam edebilirler ?

Soldaki lokantalarda in cin top oynuyor.

Pizzacı dışarıdaki sandalyeleri topluyor, içeride zaten ışıklar sönmük, herhalde kapatıyor.

Sağdaki pizzacı ise dopdolu : Buyurun açıklamasını yapın : Aynı sokakta karşı karşıya iki lokanta : Biri harıl harıl çalışıyor, öbürü saat yirmi bir buçukta kapatıyor. Neden ?

Place de la Visitation'daki digital duvar saatinden saati ve hava sıcaklığını ve günü öğrenmek olası : 21/6, 21 : 46, 23 derece.

Gece ilerledikçe sıcaklık yirmiye kadar düşecekmiş. Söylenenlere bakılırsa. Belki daha da. Ama saat yarımında dönerken dereceyi göremedim. Bakmadım ki göreyim!

Şu an rue des Lices'deyim. Oradan Boulevard du Roi Rene'ye geçiyorum.

Oradan da rue Toussaint'e. Logis Toussaint'te aylarca kaldık : Eşim ve ben. Apartman mapartman değil atla dolaşılacak denli geniş bir mekandır burası. Ama birkaç gündür bizim yerimizi alan birileri var : Bir haftalığına. Çünkü çoook önceden onlara “söz verilmiş”. Ama posta kutusuna bir göz atmak ta şart : Kim bilir belki bir “réexpedition” zarfı gelmiş olabilir : Mimi'den. Bakıyorum : Hiçbir mektup yok. Çıkıyorum.

Oradan hemen karşısındaki Eski Şehir'e geçiyorum, Şato/Kale geride kalıyor : Rue du Vollier'den Montée Saint-Maurice'e çıkıyorum : Merdivenlere sağlı sollu oturmuş dinleyici kitlesi epey dikkatli : Merdivenlerin en üstlerine yakın bir yerde bir sakallı şarkı söylüyor : Gitarıyla. İki genç kadın gitarlarıyla (emin değilim) eşlik ediyorlar. Sadece gitarlarıyla mı?

Yoluma devam : Kilise'nin, yok canım Kilise değil bu koskocaman bir Katedral'in kapısı sonuna kadar açık : Herkese mi? Evet herkese. Ben de giriyorum o zaman :

Tıklım tıklım : Kilisenin adaptasyon yeteneği son derece şaşırtıcı : İçerdekiler tam kiliselik tipler : Hani her cumartesi akşamı ve pazar günü sabahtan akşama (bütün kentte bir günde toplam DOKUZ MESSE/AYİN var!) gördüğüm yaşlı erkekler, evde kalmış kızlar veya

buranın diliyle konuşacak olursam “ bayatlamış kızlar”, dört çocuklu genç çiftler, çocuklarıyla çevrili neneler, dedeler topluluğu. Dahası da var : Çünkü ORG KONSERİ dinliyorlar : Ve bir kısmı kapının eşiğinde. Elinde mikrofonlu olan herhalde “düzenleyici” (Türkiye’deki basının diliyle “organizeeden”) olmalı. Biraz bakıyorum : Dinliyorum. Birkaç genç de şöyle bir bakıp ayrılıyor. Ben de ayrılıyorum : Kapının önünde naftalin kokuları içindeki çok yaşlı iki kadınla karşı karşıya geliyorum : Yüzlerinde bayat bir tebessüm : HAYATA GEÇ KALMANIN İZİ SANKİ : Evet çooooook geç Juliette çook geç. GEÇ! Geçiyorum.

Place Freppel’den geçerken yayalarla otomobil sürücüleri maçına tanıklık ediyorum : Sürücüler memnun değil, yayalar umursamaz konumda. Kentin en ünlü kitabevi Richer’ye giden sokağa çıktığımda durum açıklık kazanıyor : Otomobillere geçit yok ! Bu gece atlar kovboylardan rövanşlarını alıyorlar. Bu gece yayaların gecesi. Kesin.

Rue Saint-Pierre’den Place du Ralliement’a kadar sokaklar otomobillere yasak : Her sokağın her meydanın girişlerinde belediyenin emekçileri nöbette. Daha öncesinde ise zaten müzikseverler sokakları doldurmuş durumda. Bütün çevre sokaklar kapkara : Her taraf tıklım tıklım : Paris’te metronun en kalabalık

saatlerindeki vagonlar gibi. Her köşede bir grup, her köşede bir topluluk, herkes kendi müziğini yapıyor. Kentin atar damarındayız : Place du Ralliement'ın merkezinde kurulu sahnede genç bir kadının şarkıcılık yaptığı jaz topluluğu : Fransızca bir hikaye anlatıyor...

Dinleyiciler gençler ve daha az gençler. Çok az yaşlı var yine de : Yaşlı dediğim burada Fransa ölçülerine göre, yani yetmiş seksenlerindeki.

Rue d'Alsace'a giriyorum : Sokak dopdolu : Sağda hemen bir kenarda üç kişilik bir topluluk. Bateria ve iki gitar : Jimi Hendrix, Jim Morrison çalıyorlar : Fazla taklit çok komik! Yürüyelim bakalım.

Solda, biraz ileride, bir müzik dükkanından plaktan yayın var. Rue Grandet'ten giriyorum: Belediye binasının önüne doğru: Boulevard du Marechal Foch'a çıkıyorum : Jardin du Mail'in karşısından : Amacım bulvarda olan bitenleri izlemek. Bu nedenle karşı kaldırıma geçiyorum. Otellerin bulunduğu kaldırıma. Sağdaki bütün cafe ve mağazaların içinde veya önünde bir müzik topluluğu çalıyor : Her tür müzik var : Rock, jaz, blues, hardrock, techno, chant choral, percussion (tamtamcılar takımı), reggae-ska ve daha bilmem neler.

Bu arada az daha unutuyordum : Richer'inin hemen üst katında birkaç genç küçük bir odadan, bütün

pencereleri açık küçük bir odadan, hoparlörlerin tümünü dışarıya doğru çevirip, müzik yayını yapıyorlar: Karşı kaldırımdan geçenlere inat birkaç genç toplanmış bu müziği dinliyor : Ve bu müzik ve dinleyicileri, Place Sainte-Croix'da (ne dinsel kent ama!) müzik yapan yaşlılara karşı bir tür protesto mu? Bilemiyorum, ama daha sonra gördüklerimi de göz önüne alınca şunu yazmak olası : Müzik Şenliğinde herkes her müziği sevmiyor ve herkes KENDİ MÜZİĞİNİ DİNLETİYOR/DİNLİYOR: YABANCILAR HARIÇ!

İşte tam da oraya geliyordum : YABANCILARA : Evet Foch Bulvarında karşı kaldırımda birdenbire birçok genç ve orta yaşlı insanın dans ettiği şenlikli bir mekana varıyorum : BRÖTON MÜZİĞİ ve dans edenler Angers ve belki çok yakın çevresindeki Brötonlar : Müzikle eş bir canlılık. Bir kendinden geçme. Bir tür özlem giderme : Memleketle ve havasıyla. Brötanya bu ülkeye hep işçi verdi. Hep asker verdi. 1870'te ve 1871'de Paris Komünü döneminde Komünarlara karşı kullanılmak üzere Paris'e taşınan/götürülen Brötonlar aklıma geliyor : Fransızca bilmeyen. Birinci Savaşta bile Fransa Cumhuriyeti için savaşa sürülen Brötonlar Fransızca konuşamıyorlardı... Şimdi konuşabiliyorlar ama kendi müzik ve danslarını da es geçmiyorlar.

Dans etmek kendi müziği eşliğinde : Çok ciddi biçimde ve ayak ve bilek oyunlarına dikkat, çok dikkat ederek dans edenler var. Gelişigüzel dans edenler var. Heyecanla ve darmadağınık dans edenler var : Küçük çocuklar da katılıyor : Anne ve/veya babalarının teşvikiyle bazen onlarla birlikte. Dans edenlerin ezici çoğunluğu KADIN.

Ayak oyunları çok ilginç : Neler anımsatmıyor ki : Her halkın kendi dansları var mutlaka. Ama kimi halkların ki sanki birbirlerine daha çok benziyor. Neden?

Bilenlerinin açıklaması gerekiyor. Araştırılması gereken bir konu.

Seyircisi de çok Brötonların. Dans edenleri bir ara sayıyorum : Yetmiş kadar genç, çocuk ve birkaç yaşlı : İşte altmışlarında bir çift örneğin : Ne canlılık o öyle Mösyö Lebon!

Anılara ve hayallere dalarak bir süre izliyorum Brötonları : Yarım saat, kırk beş dakika? Sunucu “Yirmi dakika ara veriyoruz” deyince ayrılmak gerekiyor : Bütün bulvar capcanlı.

Karşıda hemen bir rock grubu tozu dumana katıyor : Dağıtıyor ortalığı.

Bulvarda otomobil trafiği kesilmemiş ama otomobilleriyle geçmeye kalkan bir iki gönüllü kısa süre sonra şenlikçilerle birlikte el kol sallayarak şenliğe katılıyorlar veya katılmak zorunda kalıyorlar. Trafik sifira yakın.

Saat kaç oldu acaba : On iki mi? Yirmi dört mü?

Yürüyorum. Cafe Les Variétés'nin önünden geçiyorum. Les Desperados öyküsü aklıma geliyor : Anlatmalı. Kısaca : Birkaç gün önce bu cafede deux expressos (Okunuşu : dözekspreso) ısmarladığımızda genç garson bize *deux* desperados (Okunuşu : dödesperados) getirdi : Telafuz karmaşası : Bir. Paris'te cafe'ye/kahveye “expresso” denilince garsonlar anlar, taşrada anlamaz. İki. Les Desparados yerel bira! Hoş da bira içilecek saatte değildik. İade ettik ve garsona anlayacağı bir dille “deux cafés” dedik. O da anladı. Kahvelerimizi rahatça içtikti.

Cafe'nin ismine uygun bir biçimde o gece önündeki geçkin grup Variyete müziği yapıyor. Dayanılır gibi değil. Onlar geçkin ben geçiyorum : Ben de geçkin oluyorum.

İki adım ötede dört genç bir müzik yapmaya başlıyor : Akıllara durgunluk verecek bir düzey : Led Zeppeline ile Nirvana arası bir şey : Hızlı çık hızlı. Tamam

aradığımı buldum : Demir atıyor ve “ takılıyorum ” : Seyircisiz başlıyorlar : İki kız arkadaşlarını, ki biri videoya alıyor müzisyenleri, ve beni saymazsak. Ama kısa süre sonra seyirciler toplanıyor. Hele iki içkili (?) genç acayip danslar yapıyorlar : Biri ellerini bile yere değdirmeden taklalar atıyor : Aman aman düşüp bir yerini kırmasın! Hayır. Sarhoş belki ama düşüp bir yerini kırıyor : Dans ediyor : Arkadaşıyla toslaşarak. Müzik sürüyor : Seyirci sayısı giderek artıyor. Bir süre sonra bu ikisi yeniden çıkıyorlar sahneye : İki başka gençle yine toslaşıyorlar... Seyirci sayısı gittikçe artıyor. Bular da trafik tamamen durdu artık. Her parçadan sonra alkışlar geliyor. Alkışlar. Epey sürüyor bu iş...

Sakallı gitarist gülümseyerek mikrofona geliyor ve “C’est fini” diyor. Demek ayrılık saati geldi çattı : Ayrılıyorum : Kentteki müzik turu bitti...

Gara doğru yürüyorum : Oradan geldiğim yolla, yani rue de Letanduer’e den, dönüyorum. Place La Fayette civarında otopark saatine bakıyorum : Saat: 00.17. Yarın olmuş demek. Résidence Jean-Vilar’daki stüdyoya dönme saati...

Otobüsler geçiyor : İçi aydınlık : İçi genç ve gençlik dolu : Kimi memnun, kimi ise hala aradığını

bulamamışların burukluğunda : Bu “iş” demek başka bir “şenliğe” kaldı...

Résidence’a vardım sayılır : Köşedeki cafe’den müzik sesleri (!?) geliyor : İçinde on kadar Magrip kökenli Fransa Cumhuriyeti vatandaşı, birkaçı cafe barında, birçoğu dışarıda, terasta : Birinin elinde bir darbuka : Güya çalışıyor : Güya müzik! Bu tantana ve gürültü, stüdyoya girip, yatağa uzandıktan sonra da sürdü. Cheb Mami’nin bir parçasının plaktan dinlendiğini de duydum : Bu da müzik şenliği : Kendince... Pencereyi biraz açtım, cafeden gelen gürültüye karşın; biraz su içtim; yorgunluk bastırdı. Yattım. Ama uyumak için epey zaman geçti. Gecenin filmini izledim çünkü önce.

VİCTOR HUGO : İKİ YÜZ YAŞINDA

Victor Hugo 1802’de Besançon’da doğdu. Babası Napolyon Bonapart’ın generallerinden biriydi.

“Büçür”ün kendi generalleri de öyle az buz değildi : Çünkü Napolyon döneminde iki “zafer” kazanan her asker general rütbesine layık görülüyordu.

Çocuk Hugo, Bonapart’ın bütün Avrupa’yı kana ve gözyaşına bürüdüğü yıllarda, savaş ordularının izinde ve babasıyla, annesiyle, bütün ailesiyle İtalya, İspanya “seferlerini” yakından izlemek (!?!) olanağı buldu.

Sonra Paris’i keşfetti : Ve edebiyatı.

Varsa yoksa edebiyat. Ebediyete ulaşmak arzusuyla.

Hugo yazardır : Herkes tarafından bilinen.

Şairdir saati gelince. Ama şiirlerini okumak için “şiir”i unutmak lazım : Çünkü neden başka bir yöntemle yazmadığını aralıksız sorarsınız. Tatsızdır şiirleri. Eğer bunlara şiir denebilirse.

Desen ustasıdır : Tadına doyum olmaz desenlerinde doğa, hele deniz ve karanlıktaki evler ve manzaralar

başka bir boyut kazanırlar : Sanatsal bir boyut. Ve kimi zaman bir parça tedirgin edici bir boyut ta. Desen ustalığı az bilinen yönlerinden biridir. Ama iyi desen ustasıdır. Hayret edersiniz.

Siyaset adamıdır da Hugo. Her zaman başarılı olamasa bile.

2002’de Victor Hugo’nun 200. yıl kutlamaları başlatıldığında bütün yönleri yeniden ve yeniden meraklılarına sunulmak istendi.

Kutlamaların başlama vuruşunu 25 Şubatta o günkü Başbakan Lionel Jospin yaptı : Hugo’nun anına, sanına ve şanına uygun bir nutukla : Övücü. Çok övücü. Geçelim.

Hugo yazarlık sanatına çok iddialı başladı. Neredeyse saflıkla eşit düzeydeki bir iddia taşımaktan ta vazgeçmeden yine de : “Ya Chateaubriand olmalıyım ya da hiçbir şey!” diyen kendisidir çünkü.

Sanat konusunda ise daha az iddialıdır ve sevimlidir : Bakın ne diyor(du) : “Sanat sadece güzeli değil İYİYİ DE aramalı.”

Hugo düşünce ve ifade özgürlüğünün ısrarlı ve kararlı savunucusuydu. Voltaire kadar. Belki biraz daha fazla.

Toplumcu ve insalcıdı.

Edebiyatta romantizmin lideri ve teorisyeniydi.

Hugo, insancıl ve özgürlükçü demokrasiyi savundu. Ve 1848 ihtilali sonrasında ilan edilen II. Cumhuriyet’le birlikte milletvekili seçildi. Siyasetle dünyayı iyileştirmek umuduyla. Belki Chateaubriand gibi Dışişleri bakanı olmayı da kuruyordu. Ama olamadı. Çünkü ilk kez seçimle işbaşına getirilen ve Fransa’nın ilk cumhurbaşkanı, Yeğen Napolyon, amcasının “mirasını” sürdürmek istiyordu : Napolyon hanedanlığını yeniden kurmak ve imparatorluğu yeniden ilan etmek. Bu amaçla çevresine yiyici, vurguncu, darbeci, gangster tipindeki adamları ve çok sayıda Korsikalıyı topladı. Yeğen daha önce iki başarısız darbe girişimi yapmıştı ve “takımı” bu “işte” deneyimliydi ve yeni bir darbe girişimine de hazırды. Amcası Korsikalı olduğu için ve Amcanın çekiciliği sonucu Korsikalılar arasında çok sayıda kayıtsız şartsız taraftarı bulunduğundan Korsikalılar tercih ediliyordu. Bunun sonucunda bitirim ve vurucu fedayi Korsikalılar Yeğen’in yanında “iş” buldular : Kimi polis teşkilatının başına getirildi, kimi gizli istihbaratın...

Ancak Yeğen Avusturya’da yetiştirildiği ve gençliğini de Londra’da geçirdiği için Fransızcayı doğru dürüst

konuşamıyordu. Fransızcasıyla alay konusu bile oluyordu.

Anayasa uyarınca ikinci kez cumhurbaşkanı seçilmesi mümkün olmadığı için ve “devletin başı olma görevini” de bırakmak istemediğinden Cumhurbaşkanı Yeğen ve adamları 2 Aralık 1851’de askeri bir darbe yaptılar. İmparatorluğu ihya ettiler: II. İmparatorluk. Kendisine de elbette III. Napolyon ünvanını uygun buldu : Amcasının belalı ve savaşlarla kırımlarla kanlı yolunda emin adımlarla ilerlemek için.

Victor Hugo seçilmiş Cumhurbaşkanı’ndan bile gelse darbeye karşı Paris’te direndi : Önce gizli toplantılar yapıldı : Evlerde, kahvelerde. Gizli randevular. Ve sonra Paris’in o günlerdeki en emekçi mahallerinden biri olan Bastille’de rue du Faubourg Saint-Antoine girişinde tiyatrosu bir barikat dikildi, Yeğen’in gönderdiği “güvenlik güçleriyle” çarpışıldı : Cumhuriyetçiler bir ölü verdi, birkaç da yaralı. Hugo ölümden kıl payı kurtuldu.

Hugo daha kapsamlı ve darbeyi bitirici bir direnişi örgütlemek istiyordu; ama dönemin seçilmişleri uslu uslu gidip darbecilere teslim oluyorlardı : Hapislere, zindanlara tıklamak üzere...

Direniş desteklenmedi, tutmadı ve yürümedi. Olmadı.

Hugo için tek çare kalıyordu : Ülkesini terk etmek...
Ve öyle yaptı :

Önce Brüksel, sonra başka mekanlar ve nihayet demir attı : Guernesey Adası'nın Saint Peter Port kasabasında Hauteville House'a : 1856'dan 1870'e dek orada yaşamak zorunda kaldı.

Victor Hugo en iyi yapıtlarını “sürgün” yıllarında üretti : Sefiller (1862), Deniz Emekçileri (1865) ve diğerleri anılabilir.

Bu arada yurt dışında bile olsa siyasi mücadelesini sürdürdü ve III. Napolyon'la dalgasını geçmeyi ihmal etmedi : “Küçük Napolyon” lakabını ona Hugo taktı. Mademki I. Napolyon, Hugo'ya göre bile “Büyük” (!). Eh çocukluğunuzda peşinde yıllarca yürürseniz olacağı budur : Korsikalı “Bücür ” gözünüzde büyür büyür ve “Büyük ” olur ! Kabul etmek gerekir ki “Bücür ” de rolünü hakkıyla oynuyordu.

4 Eylül 1870'de, Yeğen'in, son derece perişan bir hezimetten sonra, Prusyalılara esir olması sonrasında, III. Cumhuriyet ilan edilince Hugo hiç vakit kaybetmeden Paris'e döndü : Paris'te “ Diktatöre karşı mücadele etmiş bir kahraman ” gibi karşılandı.

Paris Komünü başladığında Hugo Paris'teydi, ama olayları uzaktan seyretti. Emile Zola gibi eleştirici, kınayıcı ve suçlayıcı bir tavır da takınmadı. Paris'in Prusyalılarca kuşatılmasını, aç bırakılmasını (Bismarck, hınzırca, "Bırakalım Parisliler kedi ve köpeklerini de yesinler, sonra nasıl olsa teslim olurlar" diyordu o günlerde...), Paris Komününü ve Komünün kadın, erkek ve çocuklarını şiirsel bir biçimde yazdı sonra : Korkunç Yıl (L'Année Terrible) ismiyle.

Daha sonra Dede Olma Sanatı isimli kitabını bir tür vasiyetname gibi bıraktı.

Hugo 1885'te 83 yaşında vefat etti.

Hugo'nun cenaze törenine iki milyon, evet tam iki milyon, insan katıldı : Parisliler, Fransalılar çok dürüst, ayrıca yemek yemeyi ve kadınları çok seven, yaşama tutkun, mizah ustası bu büyük şair, desen ustası ve ünlü yazara son görevini yerine getiriyordu...Fransa'nın sekiz yönünden, her tarafından, köy, kasaba ve kentlerinden insanlar cenaze töreni için Paris'e aktılar...

Şimdi Paris'te Place des Vosges'daki evi MÜZEDİR: Desenlerini, oturduğu ve kimi yapıtlarını kaleme aldığı mekanları görmek için uğrayabilirsiniz, bana kalırsa Paris'e gelince, gidince mutlaka uğramalısınız :

Önünde küçük ama cömert gölgelere sahip ağaçlarıyla şık bir park var, Bastille Meydanı'na iki adımlık mesafede. 1851'deki barikata da ...

BOURDIEU : TOPLUMSAL PEHLİVAN,

Sosyolojinintoplumbilimin babası Pierre Bourdieu 23 Ocak 2002'de yetmişiki yaşında vefat etti. Yeridoldurulması zor.

Hemen başından şunu söyleek lazım : Bir değil birçok Bourdieu var :

Bourdieu evet önce toplumbilimcidir, sonra toplumsal mücadelecı. Bunlar biliniyor.

Ayrıca saygın ve sevilen bir aydındır.

Ve üç çocuk babası sevimli ve uslu bir dededir. Daha ne olsun ?

Birçok gözlemci, bilim adamı ve gazeteci için Bourdieu yirminci yüzyılın Emile Durkheim'ıdır. Çünkü toplumbilimini yeniledi: Sadece ezilenlerle, sömürülenlerle değil, ezenlerle, sömürenlerle ve bu sonuncuların zorla kabul ettirdikleri kurallarla ilgilenerek. Toplumun kimi durumda nasıl yeniden "tutsak edildiğini" açıklayarak.

Bourdieu toplumsal mücadelede yerini almış bir aydın olması açısından da önemli : “Demokrasinin demokrasi olabilmesi için eleştirici karşı iktidarlara ihtiyacı var” diyor(du). Ve karşı iktidar mekanizmaları içinde en başta aydına yer veriyor(du).

AYDIN örneği olarak kendisi mutlaka en radikal ve en ilginçlerinden biri oldu. Akıllarda böyle kalması olasılığı var.

Bilim adamı olarak da son derece önemli bir insan : Bugün dünyada en çok atıf yapılan bilim adamı olması boşuna değil. Dahası “*engagé*”, mücadelecı aydın örnekleri arasında kendine özgü bir yol çizdi :

Evet angajeydi her zaman AMA HER ZAMAN ÖZGÜR VE BAĞIMSIZ kalmayı bildi. Hiçbir siyasi parti üyesi olmadı. Önerilere rağmen hiçbir siyasi seçime katılmadı.

Sadece angaje aydın ve toplumsal mücadelecı veya isterseniz toplumsal pehlivan diyelim, işin özü sadece kendisi olarak kalmayı tercih etti :

“Üye olmak eleştirilerden vazgeçmektir” diyordu ve bunu yapamıyordu : Yani üye olduktan sonra kimi şeylere, partinin yapacağı bazı uygulamalara göz yummayı içine sindiremiyordu.

Devrime/ihtilale inanıyordu, ancak Fransa gibi bir ülkede ve böylesine bireyselleşmiş bir toplumda ihtilalin çok zor olduğunu da biliyordu. Bu nedenle radikal reformlar öneriyordu. Ve önerilen radikal reformları destekliyordu.

Mücadeleci aydınlık alanında kendine özgü bir yöntemi vardı : Davasını üstlendiği veya savunduğu insanların, emekçilerin, işçilerin, gençlerin, öğrencilerin, kadınların, erkeklerin, çocukların önünde yürümezdi. “*Star*”, yıldız havasını hep ret etti. Her gösteri ve yürüyüşte sıradan biri gibi yerini aldı : Kitleninin içinde. Arkalarda olmayı tercih ederek. Davalarını savunduklarının yerine asla konuşmadı : Onlara konuşma olanağı yaratmayı tercih etti. Onların mücadelelerine katıldı ama asla ders verici tavırlar takınmadı. Köylü çocuğu olmasının rolü var mutlaka burada : Bearn bölgesinde küçük toprakların, verimsiz tarlaların, hasatı mümkün olmayan tepelerin, koyunların kolayca firar edebileceği küçük büyük dağların çocuğuydu Bourdieu. Büyük olasılıkla o zamanların deneyimlerinin sonucu çok bilmiş, her derdin çaresini elinde tutan aydın yerine yol arkadaşı olmayı tercih eden bir bilim adamı gibi, yakın çağımızın bilinen bütün yollarında yürüdü :

Küreselleşmeye karşı yürüdü : “Hızlı yemek” ve neredeyse aynı anlama gelen “kötü yemek” ve küreselleşme karşıtlarının Fransa’da en tanınan şahsiyeti José Bové ile her zaman kolkolaydı. Bové’nin duruşmalarında yanibaşındaydı : Ve “sadece oradaydı, herkes gibi” : Yani asla “yıldız” havalara bürünmeden, “bunca işimin arasında bak kalktım duruşmanı izlemeye geldim” dercesine asla değil.

1997 ve 1998’de işsizlerin eylemlerinde yürüdü. 1990’ların başından itibaren işsizlerin ve yoksulların yaptıkları eylemlerde, ev işgallerinde, gösteri ve yürüyüşlerde yerini aldı.

1995’deki demiryolu grevcilerinin arasındaydı.

Bütün bu gösteri ve yürüyüşlerde, hep orta sıralarda kalmayı tercih etti. Garlardaki grevci toplantılarında, üniversite ve yüksek okullardaki grevci ve öğrencilerin birlikte düzenledikleri tartışmalı toplantılarında da mütevazı bir katılımcı gibi bulundu. Gösterişsiz bir biçimde. Grevciler ve düzenleyicilerle sendikacılık ve sendikaların rolü üzerinde olumlu ve olumsuz yönlerini tartışarak.

SUD (Dayanışma Birlik Savunma) adı altında ve yeni bir işçi sendikaları konfederasyonu bünyesinde bir araya gelen sendikaların oluşumunda Bourdieu’nün de

katkısı oldu mutlaka. ATTAC isimli küreselleşme karşıtı derneğin kurulmasında da.

1982’de Michel Foucault ve benzeri birkaç aydınla birlikte Polonya’daki gelişmeleri “daha çok demokrasi, daha çok açıklık” için destekledi.

1981’de ünlü komik Coluche cumhurbaşkanlığı adaylığını açıklayınca yanında Bourdieu vardı. Burjuvazinin yerleşik kurumlarını sarsmak için Coluche’ün burjuva demokrasinin “en üst makamına” adaylığını açıklayarak resmi siyasetçileri alaya alması dönemin yaşlı ve sol ve sağdaki tutucu siyasetlerin eleştirisi açısından önemli bir göstergiydi.

Bourdieu, 1958’de Cezayir başkentinde Fakültede genç bir öğretim üyesiydi. Orada felsefeden sosyolojiye geçti : Fransız sömürgeciliğini bütün olumsuzluklarıyla teşhir ederek :

La Sociologie de L’Algérie (Cezayir’in Sosyolojisi) günümüzde bile sömürgeciliğe karşı mücadele vermek için başvurulması gereken en önemli bir mihenk taşlarından biridir.

Toplumbilimini bir tür mücadele aracı gibi kullanmayı burada öğrendi. Fransız sosyalistlerine de Cezayir’deki

gelişmeler içinde notunu verdi : “Zayıf. Çok zayıf. Yetersiz. Çok yetersiz.”

Anımsatmak gerekiyor : Aynı yıllarda Mitterrand İçişleri ve Adalet bakanlıkları gibi değişik görevler üstlenmişti. IV. Cumhuriyet’in son demlerini yaşadığı bu zaman dilimi içinde, Sosyalist Parti birçok hükümette ortaktı veya çok parçalı hükümetlerin lokomotifiydi. Bourdieu Cezayir’de Kabilleri (Berberileri) ve onların köy meclislerini keşfederek yönetimde yeni biçimlerin mümkün olduğunu anladı ve anlattı :

Ona göre, “Kabil meclisi örneğinde olduğu gibi yönetim için özerklik şart(tı) : Çünkü bu tür yönetim biçimi tabanla tavan arasında en iyi uyumu sağlıyor. ”

Daha sonra Berberi köylerindeki meclislerin, köy meclislerinin, ihtiyar meclislerinin ve üniversite kampüslerindeki öğrenci topluluklarının ÖZERKLİK BAKIMINDAN benzerliklerini buldu.

Toplumsal mücadeleler içinde “topluluk bilincinin” doğuşuna ve bunun önemine dikkat çekti.

KÜLTÜREL EŞİTSİZLİKLER

Bourdieu son yıllarda “pour une gauche de gauche” (“solun solu için”) mücadele ediyordu. Raison d’Agir

(Davranmak Nedeni. Etken Olmak Nedeni) isimli derneğindeki arkadaşları ve meslektaşlarıyla.

Buradaki Raison d’Ağır teriminin, raison d’Etat (Hikmet-i Hükûmet. Devletin Varlık Nedeni. Devletin Yararı/Gereği) teriminden esinlenerek ve bir yerde ona yanıt vermek için seçildiğini vurgulamalı.

1997’de PS (Sosyalist Parti) ile PCF (Fransız Komünist Partisi) öncülüğünde oluşturulan “Çoğul Sol” ortaklık hükümetinin kapitalist toplumu “idare etmekle” yetinmesini ciddi bir biçimde eleştirdi. Bu hükümetin de kendisinden öncekiler gibi liberal politikaları benimsediğini örnekleriyle ortaya koydu ve sıkı bir biçimde sorguladı.

Bu nedenlerle Bourdieu’ye “solun solunda” tanımlaması yakışıyor.

Bourdieu (soyadında “dieu”/tanrı var ama kendisi ateistti) sosyolojinin babası, çok iyi bir bilimadamı ve tutarlı bir militan olarak iz bıraktı.

Her biri birer “dünya” kitapları da ondan kalanlar : Onları tek tek sıralamak konumuzu aşar. Vefatını izleyen günlerdeki günlük, haftalık veya aylık yayın organları ayrıntılı bir şekilde sundular. İnternet sitelerinde de bunlar parça parça bile olsa veriliyorlar.

Çünkü hepsini birden vermek sınırları zorlayacak cinstendir.

Çalışmalarında pek çok orijinal yönler bulunuyor :

Bourdieu, örneğin okullardaki, eğitim ve öğretim kurumlarındaki ve kültürden yararlanma olanaklarındaki dengesizliklere, eşitsizliklere dikkat çekti, bu meseleyi sık sık vurguladı. Cumhuriyet rejimine geçişle ilkokul ve ortaokul zorunlu kılındı : EŞİTLİK ilkesinin uygulandığını ispatlamak için. Ama geçmişte ve bugün bir kentin şık mahallelerindeki ilk veya orta okullarda okuyan çocuklarla yoksul veya kenar mahallelerde okuyanlar arasında dağlar kadar fark bulunuyor. Yani eşitlik sağlanamadığı gibi varolan eşitsizlikler artarak sürdüler. Bunları Bourdieu gibi birinin yazması, söylemesi ve ısrarla vurgulaması elbete önemlidir. Bu konularda siyasi, kültürel ve eğitsel önlemler alınması için.

Bourdieu benzer bir eşitsizlik olgusunu kültürden yaralanmada da saptadı : Örnek olarak müzeleri aldı ve şu noktaları vurguladı : Bugün Fransa'da herkes müzelerden eşit bir biçimde yararlanamıyor. Son derece yüksek giriş ücretlerini herkes ödeyemediği için. Doğulan coğrafyaya göre kimi çocuk müzelerin varlığından bile habersiz kalabiliyor. Müzeye gitmek, müzeyi ziyaret alışkanlığı kimi yerde hiç yok.

Ona göre, “AYRIŞMA”, mesleklerin birçoğunda da söz konusu : Fransa’da örneğin ana-babasından biri avukat veya doktor olmayanın avukat veya doktor olması mümkün değil.

Bourdieu katıksız eleştirileriyle çok insanı rahatsız etti. Bu nedenle giderken dostu kadar düşmanı da vardı.

Bourdieu küçük burjuvalara da çok bindirdi. Onlara özellikle çok sinirleniyordu. Bir türlü tercih yapamadıkları için : Aslında yaşam ve çalışma koşulları açısından proleterya yakın insanlar, fakat ille burjuva olduklarını iddia ediyorlar. Oysa burjuvazi onları dışlıyor. Ama bu kadınlar ve erkekler ısrar ediyorlar : Köpek veya kedi sahibi olarak veya burjuvazinin benzeri kimi dış işaretlerin, kimi göstergelerin kendilerinde de bulunduğunu savlamaya çalışarak...

Bourdieu küçük burjuvaların iki taraf, iki toplumsal kesim, iki toplumsal sınıf arasında bir türlü kesin karar verememelerini çok sıkı eleştiriyordu. Ona göre proleter olan ve öyle olmalarını kabul etmelerini istedikleri küçük burjuvaların ille burjuva olmaya çalışmaları boşunaydı, çünkü asla burjuva olamayacakları gibi, burjuvaların da onlardan fena halde nefret ettiğini vurguluyordu. Ama bunu küçük

burjuvaların anlamamakta ısrar etmesinden de son derece rahatsız oluyordu.

Herkesin gördüğü ama görmemezlikten geldiği, herkesin bildiği ama bilmemezlikten geldiği konuları, olguları uzun zaman alan araştırmalar, söyleşiler, karşılıklı konuşmalar, sorular ve anket çalışmalarıyla ispatlayarak kamuoyuna sundu : En çok sayıda insanın en çok şeyi öğrenmesi umuduyla.

Toplumbilimine bir katkısı da mutlaka soru/anket çalışmalarını hazırlaması ve karşı karşıya görüşme teknikleridir.

İktidara karşı sorgulayıcı eleştiriye savundu : Özellikle “toplumsal düşünme araç-gereçlerini” eleştirdi. “Bizi özgür olduğumuza inandırıyorlar. Ama asla olduğumuz yerden ötesine geçmemize izin vermiyorlar.” diyor(du).

Toplumsal yapı(lar)ın ağırlığı altında ezilen insanları araştırdı, inceledi ve anlattı. Yılmaz Güney’in *Sürü* ve *Yol*’da vurguladığı konular, durumlar yani : Gelenek ve göreneklerin (bunların ille yüzyıllık ömürlü olması da şart değil) ağırlığı altında ezilen ve bir türlü GERÇEKTEN ÖZGÜR olamayan insanların dramı...

İnsanların “toplumsal oyunun hapsedtiği deliklerden” çıkmalarına yardımcı olacağını umduğu bilimsel araştırmaların ve incelemelerin sonuçlarının “demokratikleştirilmesini” öneriyordu. Yani, daha önce belirttiğim gibi, olası en çok sayıda kişinin sonuçlardan yararlanması anlamında. Daha çok insana bu sonuçları sunmak. “Toplumsal dünyada” yaşayabilmek için. Herkesi toplum bilim yapmaya bile teşvik ediyordu.

MEDYA

Bourdieu medya organlarıyla ciddi biçimde hesaplaştı : Ona kalırsa medya “baskının sembolü”dür. Radyo ve hele televizyona karşı acımasızdı : Onların programlarına katılmaya hiç mi hiç yanaşmıyordu. Çünkü, Bourdieu, televizyon gazeteci ve sunucularının “Ben de biliyorum” havasını vermelerini hiç sevmiyordu. “Ben de biliyorum, ben de sizin kadar bu konuları inceledim” diyenlerden hep uzak durdu. Fransa’daki birçok televizyon kanalında haberleri, hele saat yirmideki haberleri sunanların, haberlerden ve davet ettiklerinden çok “kendi görüntüleriyle” ilgilendiklerini defalarca vurguladı. Sevmedi bu tür kadınları ve erkekleri.

Aynı zamanda bilimsel araştırmaların, bilimsel incelemelerin, bilimsel çalışmaların medyatik ve

akademik baskılar/zorlamalar arasında kendilerine özgür ve bağımsız bir yol bulmalarını tavsiye ediyor(du). Yani bilinen klasik medyaların yanında kendi medyalarını yaratmak gerekiyordu. Bourdieu bizzat bu alanda da kimi girişimlerini gerçekleştirebildi : Meslektaşları, kafadaşlarıyla birlikte kendi yayınevini kurarak ve kendi yayın organlarını yaratarak.

Aydınların günlük gazeteleri okuyarak fazla zaman yitirmemelerini öneriyor(du).

Açgözlülerin eline terkedilmiş dünyayı değiştirmek için elinden geldiğince ve aralıksız mücadele etti :

Bourdieu'ye göre, “bugünkü toplum donmuştur, herkesi de kendi küçük hücreleri içinde (aile, okul, işletme) donduruyor. Bundan kurtulmanın yolu toplumun kendini savunmasından geçiyor. ”

Bourdieu'nün en sevmediği tiplerin küçük burjuvalar olduğunu yukarıda belirttim. Alman filozof ve nazilerle işbirliği artık çok açık biçimde bilinen Heidegger ile bu nedenle de sıkı alay ediyordu. Onu küçük burjuva alışkanlıkları içinde sarsalıyordu.

Evet Bourdieu Heidegger'le alay ediyordu, böylece onu 1950'ler ve sonrasında baş tacı eden kimi Fransalı

filozofla da (en başta Sartre’la da) hesaplaşıyordu. Ancak sıradan küçük burjuvalara ve diğer donuk hücrelerde tek başlarına yalnızlıkları içinde aciz insanlara ise “zincirlerinizi kırınız! Zincirlerinizden kurtulunuz!” çağrısı yapıyordu. Solcu takımlar içindeki küçük burjuvalarla da hesaplaşmaktan asla çekinmedi. Solcu takımlar içindeki tutucuları da eleştirmekten kaçınmadı. O nedenle solcu takımlar içinde de epey düşmanı vardı. Pek çok dostu yanında.

Bourdieu, burjuvazinin bildiğini ve kimi zaman sadece benzerleriyle birlikte bir sır gibi sakladıklarını HALKA İLETEN ARACILIK rolünü üstlendi. Çok çalıştı : Çok çalıştı : Bilimsel çalışmaları, kitapları, dergi ve dost bulduğu günlük gazetelerde yayınladığı yazıları, makaleleri, yönettiği tezler bunun ispatıdır.

Düşünür olarak, bir yerde tam anlamıyla bir ermiş olarak gitti. Çevresindekilere ve okuyucularına, Japonya’lara kadar uzanan öğrencilerine toplumda nasıl davranılmalı, insanların mücadelesinde onlardan yana nasıl tavır takılmalı konularında binbir ders bırakarak.

Gençliğinde rugby oynayan (doğduğu bölgenin en çekici spor dalı rugbydir çünkü) Bourdieu, bütün spor dallarını, bu arada elbette futbolu da, özel olarak izledi. İlgilendi :

“Futbol rugby gibi bir tür sanattır.” diyordu : “Çünkü yaratma eylemi var her ikisinde de.”

Belki bu denli spor meraklısı olmasının da etkisiyle “Toplumbilim bir mücadele sporudur” tanımlamasını yapıyor(du).

Bize bıraktığı toplumbilimsel araç-gereçlerle toplumu
BİRAZ DAHA DEĞİŞTİRMEK OLASI :
MUTLAKA.

Teşekkürler Pierre Bourdieu.

SOHBET : SILADAN GURBETE GURBETTEN SILAYA. DÜNDEDEN VE BUGÜNDEDEN

M. Şehmus Güzel ile Paris'teki en eski kitapevlerinden Özgül Kitabevi'nde cumartesi 8 ocak 2005'te düzenlenen "İmza Günü"nde görüştük. Kısa bir söyleşi yaptık. Buyurun sohbetimize :

Zahide Mavi (ZM) : İmza gününüz nasıl geçiyor? İzlenimleriniz nelerdir?

M. Şehmus Güzel (MŞG) : Sizin de gördüğünüz gibi çok canlı geçiyor. Çok canlı ve çok renkli. Gençler var, daha az gençler var ve bizim gibi artık ellili yaşlarının sonbaharını yaşayanlar var. Analar ve babalar, çocukları ve hatta torunlarıyla birarada buluşmak ve dertleşmek, söyleşmek olanağı buldular. Bu tür biraraya gelmeler aynı zamanda kuşakların karışımı, kuşakların tanışması şansını yakalamamıza elverdiği için çok önemli. Son derece sevimli. Daha birkaç yıl önce ana ve babasının çocuk arabasında gezdirdiği çocuklarımızı bugün bu vesileyle birer sevimli genç bayan, birer delikanlı olarak görmek beni gerçekten duygulandırdı. Akıl almayacak derecede duygulu olduğumu bilmem burada söylesem mi? Evet duyguluyum ve zaten yazarlığın ilk

kilometre taşları büyük olasılıkla duygulardan ve duyguların yoğunlaşmasından geçiyor. Bizzat saptadığımız gibi şiir bile yazmışım. Yazmışım diyorum çünkü bunlar aslında şiir gibi değil birer şaka gibi okunmalı. Çünkü şair olmak kolay değil. Elbette. Ama kimi duyguların açıklanması için de şiirden başka yolumuz da yok.

ZM : Neden Özgül Kitabevi'nde?

MŞG : Çok yerinde bir soru; ben de zaten oraya gelmek istiyordum : Bir Fransız bayan Françoise Rastoix ve bir Türk delikanlısı Rüstem Güçüyener, Paris'te birbirlerine aşık olduktan sonra ortak ilgi odaklarının da kitap ve kitapçılıkta birleştiğini fark ettiler ve Mayıs 1982'de Paris'teki ilk Türk Kitabevi'ni kurdular. Bu öngörü ve bu cesaret herkesi şaşırttı. Birçoğumuz bu "işin" de kısa ömürlü olacağını sandık. Kimi kötü dilliler "Kitapçılık mı? O da iş mi?" bile dedi. Rüstem ve Françoise kararlı bir biçimde yürüdüler : Çok zor anlar yaşadılar ama dayandılar. Umutlarını yitirmeden. Ve bu kitapevi Paris'in kültür ve karşılaşmak mekanlarından biri biçimine dönüştü. "Küçük Türkiye"nin tam kalbinde biraraya gelmek, sohbet etmek, buluşmak için sevimli bir mekan. Kimler geçmedi ki buradan : Abidin Dino, Remzi Raşa gibi ressamlarımız, Aziz

Nesin, Taner Timur, Hasan Kudar gibi yazarlarımız, bilimadamlarımız, gazetecilerimiz. Adlarını anmadıklarım unutulduklarını sanmasınlar lütfen. Liste çok uzun sürebilir çünkü aksi halde. Evet Rüstem ve Françoise 23 yıldır hizmet veriyorlar : Bin bir teşekkürü hak ediyorlar : Cesaretleri, hoş görüleri ve iyimserlikleriyle. Burası aynı zamanda bir başvuru makamı gibidir : Birkaç saat içinde gelip bir şey soranların çetelesi tutulsa bir ülke manzarası çıkar. Burada birkaç gün oturup dinlesek ve izlesek iki-üç roman yazılabilir. İşte bütün bu açılardan bakılınca böylesi bir "imza günü" için en uygun yer burası olabilirdi. Başka bir mekan değil. Nitekim yanılmadık. O kadar insanı başka nerede biraraya toplayabilirdik? Herkes geldi : Çünkü kapımız bütün vatandaşlarımıza açıktı. Mevlana Kapısı gibi. Her meslekten, her gruptan, her kasaba ve kentten insanlarımız geldiler. Bu aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarımızın, bizim vatandaşlarımızın, Avrupa Birliği'nin (AB) "içinde" ve "bağrında" olduğunun da gözler önüne serilmesiydi. Gözler önüne serilmesidir. Evet "Biz buradayız ve burada kalacağız !" demenin en şairsel dillendirilmesidir bu. Herkese bir kez daha teşekkür etmek istiyorum. Hem kendi adıma hem de böylesi güzel bir manzara çizerek AB içinde yerimizin sağlam olduğunu ispat ettikleri için.

ZM : AB ve genel olarak Avrupa'daki Türkler hakkında neler düşünüyorsunuz?

MŞG : Bu konudaki ikimi görüşlerimi Rıhtımda Ölü Var ile Bu İşyerinde İnşaat Var isimli çalışmalarında sunmaya uğraştım. Burada kısaca şunu söylemek isterim : Fransa'da artık yerleşen, meslek sahibi olan, çoluk-çocuk sahibi olan, bizim gibi dede bile olanlarımız var. Evet Paris'e geldik. Paris'e aşık olduk. Ve Paris'te aşık da olduk. Ve kaldık. Evet yinelemek pahasına da olsa öylüyorum : Paris'te Âşık bile olduk : Şiir yazmamız ondan.

Ama ülkemizi, köy, kasaba ve kentlerimizi de unutmamalıyız. Hani o top oynadığımız tozlu sahalar, bisikletle dolaştığımız bağ ve bahçe yollarımız var ya onları da öksüz bırakmamalıyız. Yani gidip gidip gelmeliyiz. Belki takımlarımızı toplayıp tümünden geri dönmek mümkün olmayabilir. Ama bizimkileri de unutmayalım : Kendi ana-babalarımızı, kendi dedelerimizi, ninelerimizi ve diğer akrabalarımızı unutmayalım. Bugün kimi köylerimizde ana babalarımız öldüklerinde cenazelerini kaldırmak için adam kalmadığını duyuyorum. Dönebilmek ülkeye ve orada da güzel evler inşa etmek. Ve güzel dükkanlar açmak. Çünkü AB'ye tam üyelik programlanmıştır gelecek günlerimizde; ve bizim, yani uzun yıllardır Paris'lerde, Fransa'larda yerleşmiş

olanlarımızın, bu işte "dostluk köprüsü" rolünü oynama olanağımız var. Bu rolü çok iyi oynamalıyız diyorum. Bizden beklenen de budur : Hem buradakilerden hem de ülkede kalanlardan.

Sılayı unutmamalıyız. Gurbette yaşamak daha güzel ve daha farklı olsa bile. Çünkü oraların ve orada bıraktıklarımızın bize ihtiyacı var.

ZM : AB'ye bakış açımızı biraz daha açıklayabilir misiniz?

MŞG : Memnuniyetle. Bizde genel olarak "AB'ye girersek onlara neler verebiliriz" sorusu soruluyor. Fransa'da ise "bize neler verebilirler" sorusunu soruyorlar. Evet bence meseleye biraz da Paris'ten bakmak lazım : Fransa Cumhuriyeti cumhurbaşkanı Jacques Chirac 14 Aralık 2004'te TF1'deki sohbetinde bu konuda gerçek bir devlet adamı olarak konuştu ve şunları belirtti : "Kuzey Amerika, Çin ve Hindistan gibi büyük devletler topluluğu karşısında AB'nin Türkiye gibi nüfusu çok, demokrasisi göreceli olarak gelişmiş ve ekonomisi iyi yolda bir devlete ihtiyacı vardır." Evet konu bu kadar açık : Meseleye jeostratejik, yani coğrafi ve devletlerarası güç dengeleri açısından baktığımız zaman AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı olduğu ortaya çıkıyor. Türkiye'nin de AB'ye ihtiyacı var. Aç ve yoksul olduğu için değil. Asla! Bugün kendi kendine yetecek kaynaklara sahip ender ülkelerden biri de Türkiye'dir. Ama artık devletler biraraya gelirken ve daha

güçlü birlikler kurarken Türkiye'nin de tercihini yapması kaçınılmazdı. 1850'lerden bu yana yüzünü "Batı"ya, yani bugünkü Avrupa'ya, çevirmiş olan Türkiye en doğal biçimde AB bünyesi içinde yer almalıdır : Elbette diğer üyelerle aynı, eşit, adil, özgür, kardeş statüde. Türkçesiyle ayrısı gayrısı olmadan. İşte bu çerçevede Fransa, Belçika, İngiltere, İsveç, Almanya ve diğer üye devletlerde yaşayan, ekmek paralarını kazanan ve bu devletlerin ekonomilerine yıllardan beri çok önemli ve çok belirleyici katkılarda bulunan ve sayıları kimi rakamlara göre beş milyona ulaşan Avrupalı vatandaşlarımız birincil rollere adaylar. Ve benim gördüğüm kadarıyla bu rolü oynamak için de ellerinde önemli kozları bulunuyor.

ZM : Ne gibi kozlarımız var?

MŞG : Bakın kadınlarımıza. Her işkolunda çalışıyorlar. Buradakilerden söz ediyorum "Küçük Türkiye" adını taktığımız mahallede bir dolaşmak yeter : Lokantalarda, turizm şirketlerinde, sigorta ve avukatlık bürolarında, muhasebe işlerini yapanlarda ve danışmanlık şirketlerinde işlerin yürütücüleri kimler? Kadınlar. "Bizim kadınlarımız". Bakın örneğin bugünkü "imza günü"ne altı gazeteci geldi : Bunların ikisi bayan. Kadınlarımız ve burada okuyan, burada kültürel birikimlerini pekiştiren gençlerimiz gelecek için umutlu ve mutlu olmamız için bize göz kırıyorlar. Hepsine yolunuz açık olsun diyorum : Yine bir gün mutlaka

bir mekanda karşılaşırız. İki satır söyleşmek bir bardak bir şey içmek için.

ECE AYHAN :

DİL-KIRAN-A-DAM.

DÜŞ-KIRAN DEĞİL

Ece Ayhan'ı okumak zordur. Hadi okuduk diyelim, anlamakta zorlanabiliriz bu kez.

Filozof, tarihçi, toplumbilimci ve ek olarak şairdir. Bu “ ek olarak ” meselesine birazdan Ece ile birlikte yeniden döneceğim. Ama en güzeli Ece'yi okumak ve şiirinin tadına varmaktır. Ve işte mesele de burada zaten : Tadına varılınca şiiri şiir olmaktan çıkıyor bir içim su oluyor. Bizzat Ece'nin deyişiyle çünkü “ Gramafon kağıdı gibi açılır ” şiiri...

Ece Ayhan Türkiye'nin en gizemli ve en önemli şairlerinden biridir. Kendine özgüdür. Bir benzeri henüz yok. Çıkmadı. Ama bu çıkmayacak anlamına hiç gelmez. Hele “ Eceistan ” nam şiir, felsefe, tarih ve toplumbilim dünyasında. Hele “ Puşt Ahali Taifesi ” yaşadıkça, varoldukça.

Bununla birlikte Ece Ayhan Çağlar layık olduğu ölçüde/derecede tanınmıyor mu ? Sanmıyorum. Belki son zamanlarda 1980 öncesine oranla biraz daha

tanınsa bile. Bu elbette Ece Ayhan'ın meselesi değil. Bizim meselemiz.

Bakın şimdi Ece deyince ortak an(1)larımız akın ediyorlar ! Akın !

Bunların bir bölümünü sizlerle paylaşmazsam olmayacak.

Bir yaz dinlencesinde tanıştık. 1982 yazında. Haziran mı yoksa temmuz mu ? Bodrum'un, bilirsiniz, o küçük ve şirin, o şirin ve sakin (o günlerdeki halidir) Gümüşlük isimli, ayaklarını Akdeniz'de, yoksa Ege mi demeli, yıkayan ve güneşinde yüzünü kurulayan küçümen köyünde.

Nasıl tanıştık Ece Ayhan'la? Ayrıntısını şimdi anımsayamıyorum. Ama tanıştık işte, iki çay bardağı, iki kadeh, iki dize arasında ve bir şiir içinde.

Bir akşam üzeriydi. Bundan eminim. Geçikmiş bir tanışıklıktı elbette. Ama tam zamanında da sayılabilirdi icabında. Ece ülkesinde. Ne de olsa ikimiz de Mekteb-i Mülkiye-yi Şahane'den değil miydik son analizde ? Lafın gelişi işte. Çünkü Mülkiye'nin nemenem bir " mektep " olduğunu bizlerden çokkkk önce Ece Ayhan ve " arkadaşları " ortaya çıkarıvermişlerdi. Çokkkktan beri. Kaymakamlık (Ece bizzat

kaymakamlık yaptı, işin püf noktalarını icraattan bilir, ayrıntılar burada önemsizdir. Ama bu işi fazla uzatmadı, hani tadında bıraktı denir ya öyle işte), valilik (Ece saklasın ! Ece’yi saklasın !!), maliye müfettişliği ve maliye memurlukları ve içişleri bakanlığı teşkilatındaki değişik kademelerdeki küçük ve büyük memurluklar, yani kardeşlerim teşkilat içinde polislik, komiserlik, emniyet müdürlüğü veya daha “ mektepten ” itibaren “ devlet ajanlığı ” (sıkı ve sahici devrimcileri/ilericileri, kravat takmayanları, saçlarını uzatanları, favorilerini kesmeyenleri, sakal bırakanları ve “ kızlarla çıkanları ” kim “ amirlerine ” iletcek ha ? Soru-yorum işte ! Verin bakalım yanıtlarını ! Haydi kolaysa verin yanıtlarını şimdi. Mehmet sen de konuş evladım. Haydi konuş !) ve daha neler de neler memurluklarını, her türlü “ mülki amirlikleri ” tek tek, her birini ve tümünü elleriyle ve kimi kez ayaklarıyla tepip özgürlüklerini seçenler yani : Ece Ayhan, Sezai Karakoç (Hemşerimdir ve bundan da ayrıca övünürüm : Artık bu kadarcık kişisel bir övüncüme itiraz edilmez umarım), Cemal Süreya. Evet bu üç Mülkiyeli ve üç şair işin “ farkındaydılar ”. Nitekim Cemal Süreya emekli olduktan ve memurluk havasından artık iyice kurtulduktan sonra bir makalesinde Mülkiye’nin bu düzende ne anlama geldiği konusunda “ Üç kişi bunun farkındaydı ” diye not düşer. Ve her biri “ zaten imkan bulur bulmaz ”

hemen uzaklaştı Mülkiye'den. Mülkiye'deki iyi dostlarını, iyi öğretim üyelerini de unutmadan asla.

Onlar, yani biraz önce adlarını andığım “ üçlü ” çünkü “ farkındaydılar ”. Yineliyorum : Boşuna Ece Ayhan “ Biz tüzüklerle çarpışarak büyüdük ” demez. Ve sonra ekler : “ Ben haklılığın inadını taşıyorum. ” Taşıyorum ! Evet dostlar, bu taş değerlidir, sıkı ve sahici bir sözdür. İsterseniz taş ta olabilir : Kaldırım taşı gibi örneğin...

Ece Ayhan 1980'lerin başında Bodrum ve Gümüşlük arasında mekik dokuyordu. Yollara sözcükler döküyordu. Saçıyordu dört bir yanına şiirlerini. Kolay değil şiir yazmak Ece'de. Sözlerini damıtıyor, güneşe seriyor, kuruluyor ve sonra örüyordu tek tek...

Kışları Bodrum. Yazları Gümüşlük. İkisi arasında ne var ? : Birkaç kilometrecik. Ali Rıza'nın dolmuşu nasıl dolardı : Ece ile. Ece'nin sözleriyle, şiiriyle. Hepsi içinde.

Yazları Gümüşlük'te evet. Ve Ece'nin sayesinde ayın şavkı denize vurup gümüşe çevirirken ortalığı, biz denizden aya ve yıldızlara doğru yükselen gümüş yoldan ilerleyebiliyorduk. Altından köprüler geçiyor. Lavanta kokularından dağları aşıyor ve bir türlü kendi kendimizi bulamıyorduk. Biz neredeydik ?

Sorularımızı soruyorduk ama cevap alamıyorduk. Zor zamanlarda yolculuklar da zordur. Zaman nerede ? Varlık ne oldu ? Bir “ Hiç ” mi ? Bir “ Bütün ” mü ? Bir an veya başka bir an Ali Rıza'nın “ mekanına ” varıp kızıl çaylar, demli, tavşan kanı (tavşanlar kaçırdı Tavşan Adası'ndan : Hemen karşımızda !), eşliğinde veya rakılı bir sofrada, artık anına ve durumuna bağlı bunlar, sohbete otururduk. Sözleşirdik. Koyulaştırırdık. Şair Lale Müldür hep sessiz ama dikkatli ve cana yakın. Vaktini bilir ve açtı mı ağzını susardı herkes. Derya deniz bu kardeşlerim. Ne çok yapmak istediği vardı Lale'nin. Ne çok. Kardeşi Ugur ve arkadaşlarıyla. Ali Nesin de mi oradaydı ? Fizik. Kimya. Aritmetik. Çarpı. Artı. Topla ama asla bölme ve çıkarma ! Bu sohbetlerde kahkahaların en canlısını Akdeniz'de sabah horozları öterken duymak olasıydı. Tavşan Adası'nda tavşanlar yine ve hep kaçarlardı. Dünyanın en korkak ve en hafızası sıfır varlıkları da bunlar olmalı. Bir de güvercinler mutlaka. Ama ne iyi ki o saatte güvercinler takla atmıyorlardı henüz (!) Pes ! Geriye kalan ve o saatte hala uyanık olan varlıklar mutluydular. Şiir ve şakalarla. Portakal ve limon kokuları sarardı ortalığı. Güneşin doğuşu Doğu'dandır. Bu kaçınılmaz. Tamam ama Gümüşlük'te solunuzdaki Tepe'nin arkasından aniden sökün edince yine de şaşırırdınız. Önce sarı sonra kıpkırmızı renkler kaplar ortalığı. Gözleriniz kamaşmaz. Çünkü bütün ışıklar ve bütün renkler

tanıdıktır. Geçmiş yıllardan gelen bir tanışıklıktır bu. Renkler ışıkları severler. Işıklar yaşamı. Ve yaşam kahkahalarımıza katılır kendinden geçerken sabah uykusunda. Ama daha önce pencereden denizin git-gellerini gel-gitlerini seyretmek te şart : İşte tam o anda Tavşan A-d-a-sı tam pencerenize çıkar, Tavşanlar adayı alttan ve üstten ama bilhassa alttan paramparça ederken...

Bu minik Ada'ya yürüyerek gidebilirsiniz. Bir-iki-üç adımda. Ama orada yürürken tavşanları ezmek lazım yine de korkaklara açılmak da mümkün : Tavşan kaynar her kayanın, her bitkinin, her ağaççığının dibinde çünkü...

O günlerde Ece Ayhan Yort Savul'u hazırlıyordu. Biz Ece'yi dinliyorduk. Bizimle birlikte güneş, gece ve tavşanlar da... Ece'yi dinleyen tavşanlar bile yürüyüşe hazırlanıyorlardı sabah ezanlarında. Kahvaltıda vazgeçiyorlar, öğlen olmadan " in "lerine in-iyorlardı inim inim inleyerek : Korkaklar çünkü gösteri ve yürüyüşe katıl(a)mazlar...

Zaman akıp geçiyordu ama bizden habersiz. Biz de ondan habersiz.

Sonra ayrılık saati bizim için çaldı. Ve biz ayrıldık. Her dinlencenin güneş batışı farklı oluyor.

Gümürlük'ten Bodrum'a, oradan Ankara'ya geldim. Sonra oradan da ayrıldım. Paris'e geldim. Ve kaldım. Ece ile mektuplaşmaya başladık. Ve bu bir süre sürdü....

“ Kardeşim Şehmus ” diye başlayan 6 Ekim 1982 tarihli mektubunda Ece Ayhan şunları yazıyor : “ 4 Ekim pazartesinden (Önce “ paratesinden ” yazıvermiş. Sonra çizmiş ve pazartesi yapmış. MŞG) bu yana biz burada üç-beş kişi kaldık. Herkes gitti, dinlence bitmişti, bayram da. Ama ‘sarı-yaz’ (Böyle yazan Ece'dir. MŞG) sürüyor, hemen hemen her gün denize giriyoruz yine (Yanılmıyorsam Lale Müldür ve birkaç dost daha Ece ile birlikte tatilin tadını bir zaman daha sürdürdüler. MŞG), pek rüzgar da yok. Kısacası iyi bir ortamdayız.

Çalışmaya başladım. ‘Yalnız Kardeşçe’ adı altında bir düz yazılar (Önce “ düyazlar ” yazmış. MŞG) konuşmalar. (Bu yıl beş-altı konuşma çıkmıştı çeşitli yerlerde, bunları derledim, şimdi biraz açıyorum, o da Adam da çıkar.) Yine (havada asılı bir nesnellik yoktur ama) nesnel bakışlarlı (Aynen. MŞG) olacaktır olabildiğince. Bir insan toplumunda yaşamıyoruz tüyler ürpetici gerçeği yazık ki gerçektir. Bu toplumu herhangi birkaç açıdan eleştirmek te değildir bu : Karamsarlık, ruhsarlık filan da hiç yok bu işte.

Yeni çıkan kitabım ‘Çok Eski Adıyladır ’ı sana (yani bana. MŞG) gönderemiyorum, çünkü hepsini burada dağıttım arkadaşlara. (...)

En yalın anlamda kendi kanatlarımla uçmak istiyorum. (...)

Sen dış görünüşe bakma, gerçek anlamıyla Gümürlük’e tutunmak istiyorum, yazmaya tutunmak istiyorum. Dize biçiminde şiirlere de başladım yavaş yavaş. Günlük de tutuyorum, Mart’ta (Aynen. MŞG) bir defter almıştım. İyice de okuyorum. Bir yere de kıpırdamayacağım buradan. (...)

Ankara her anlamda karmakarışıkmiş. Ünsal Oskay’a, Ümit Hassan’a benim selamlarımı söylersin, Sina Akşin’e ve Mete tuncay’a da... (Onlardan yayarlanıyorum bugünlerde). Bana sen Ümit Hassan’ın kitabı ile Kazgan’ı gönderecektin, bulabilirsen doğallıkla.

Hoşçakal Şehmus, selamlar sevgiler sana. ”

İşte böyle : Ece Ayhan o günlerde yaptıklarını, okuduklarını ve hemen gelecekteki yayınlarını aktarıyor : Kendine has uslubuyla.

Ece'nin sözünü ettiği Yalnız Kardeşçe Adam Yayınlarından değil, Eskişehir'de o sırada kitap çıkarmak gibi son derece cesur ve sevimli bir işe girişen Evrin Sanat Galerisi Yayınlarınca okuyuculara sunuldu. 1985'te...

Yort Savul'a gelince, bu şirin şiir kitabı 1982'de Adam Yayınları tarafından çıkarıldı. İkinci baskısıydı kitabın. Ve Ece Ayhan'ın daha önce yayınlanmış şu dört yapıtını kapsıyor :

Kınar Hanımın Denizleri (1959)

Bakışsız Bir Kedi Kara (1965)

Ortadoksluklar (1968)

Devlet ve Tabiat (1975)

Gelin şimdi bu kitaptan kimi parçayı birlikte okuyalım :

“ Açıl Doğu açıl ! Açıl dağarcığım
Açıl Arapların at koşurmaları açıl ! ” (s. 30)

Birkaç sayfa ötede (s.53-54) “ Dipyazılar ”dan birinde bu konuya yeniden dönüyor ve ekliyor:

“ Evet, açıl Doğu açıl ! Doğu açılınsın, Doğu açılacak elbette. Ama yeni bir Akdenizli der ki, hem yeni ayana hem yeni divanilere, Doğuya doğru fazla giden, cografya yüzünden, Batıya düşer. Terside geçerlidir bunun. ”

İşte jeostratejik bir yapı-ılan-ma için kısa ve kalıcı dersler. Ama asla kapı-ılanma değil ! Akdeniz akşamlarına ayarlı.

Aynı metinde ve hemen sonra yapıştırır Ece Ayhan :

“ Irmaklar tersine akıtıldığı sabah, ayaklar baş olacak, başlar ayak, hangi kaynaklara gidileceğini biliyor halk ”.

İşte bunun için Ece bugünlerde yaşıyor olmalıydı. Ama bize bu kadarı da yeter : Evet şair ve şiiri yeter bize.

Evet işte bu kadar : Elbette anlayana. Bakana ve yanbakana. Bunları döktürdükten sonra bir parçaçık da kendisini (mi ?) anlatıyor şu satırlarında :

“ Türüyor sözcükler anzarottan. ” (s. 79) “ Bir haşhaş, yolcusunu taşımaya hazır. ” (s. 98) “ unuttun beni mavisinden bir yelkenliye binmiştir. (...) “ Saçlarını uzatmıştır, yalnızlığı sevcer. ” (s. 100) “ Ey kullanılmayan bahçe kapıları ! Sarmaşıklar ! Yıkımlar

getiriyorlar imparatorluğa. Yangınlar. Uğulduyorsunuz kışın ey yapraklarından dökülen kadınlar ! ” (s.102)
“ Kimse birbirini anmasın ! Geçerken belirli bir denizi. ” (s. 105)

Biz burada Ece’yi anıyoruz. Ayaklarımız karada. Tepemizde gün-eş ! Geçilen denizleri arkamızda bıraktık. Yeni dünyalara göç etmeden önce. Ece’yle mutlaka bu yolculuk. Saçlarımızı sıfıra vurduracak ve yalnızlığa elveda diyeceğiz ! Bu kesin !

Şimdi kardeşlerim gelin kenetlenelim : Ece’nin 1956’da yazdığını dinlemenin tam zamanıdır :

“ Açın pencereleri açın
akdeniz’de sabah oluyor (...)
Akdeniz akdeniz’de çay içerken yaratılıyor ”.

Dikkatinizi çekmiştir mutlaka küçük harflerle büyük harfler yer değiştirirler Eceistan’da. Ece sadece dil kırmaz dilbilgisini de parçalar.

İşte ne olduysa oldu, tam o sırada olanlar oldu ve 1958’de tarihle dalga geçiyorken yakayı ele verdi Ece ! İşte ispatı :

“ çarşılar grevsiz deli olurmuş yalnızlık işte. ” (s. 133).

Veya şöyle bir laf eder toplumsal ve siyasi açılardan alışılmamış : Madem ki 1958'deyiz :

“ İstanbul orospuları sendikasının böğründe meşrutiyetten saklı. ” (s. 135).

O günlerde, o zamanlarda grev gibi, sendika gibi sözcükler “ cezalıdırlar ” oysa. Ama Ece Ayhan şiirinde zuhur ederler ve “ iyi saatte olsunlar ” bile şaşarlar bu işe : “ Şiirde grev ve sendika nas'olur yavru ? ” Ece şiirinde bal gibi olur.

Çünkü, daha önce de yazdım, Ece sadece şair değildir ki. Hatta kendisini dinleyecek olursak bakın neler diyor bu konuda bize :

“ Ben aslında şair falan değilim. Yanlış meslekle uğraşıyorum. Ben etikciyim. İnsana yaklaşma denemeleri bakımından şiir bana yetmiyor. Benim kaynaklarımın geliştiği yer şiir değil. Şiirden gelmiyorum ben. Araç olarak kullanıyorum. Yanlış mesleği seçmişim. Şerif Mardin, İsmail Beşikçi, İdris Küçükömer gibi bir bilimadamı olmayı çok isterdim. Çok zor olduğunu biliyorum ama. (...) Benim merakım başka bir şey. İnsan ilişkileri... Mülkiyet ...Mülkiyetin türevleri. (...) Beni en çok sinirlendiren, en çok karşı olduğum, ölünceye kadar, toprağın altına girinceye

kadar karşı olacağım şey, iktidar kavramıdır. (...)
Gerçek nereye gidiyor onun peşindeyim. “

Ece Ayhan bunları bir söyleşisinde/konuşmasında/sözleşisinde anlattı. Bu söyleşinin tamamını Tunca Arslan yaptı. Ve meraklılarına 5 Mayıs 1991 tarihli İkibine Doğru dergisine bakmalarını öneriyorum (s. 48-50).

Evet Ece Ayhan aslında hem filozof, hem şair, hem tarihcidir. Toplumbilimci tarafından. İsterseniz toplumbilimci eğilimli diyelim. Buyurun kararı siz veriniz :

“ Bizim tarih sahte. Yalanla örülmüş. Yalan çirkin bir şey. (...) ”

Bir örnek daha :

“ Türkiye’de ilk defa insana insan pisliği yedirilmesi olayı, 1925 yılında İsmet İnönü zamanında (İsmet İnönü o sırada başbakan. MŞG) olmuştur. Aynı şimdilerde Yeşilyurt’ta olduğu gibi. (...) Ben Türkiye şiirine, tarihine müdahalede bulunuyorum. Ve bugüne de. Benim bütün derdim bugün aslında. En güzel gün bugündür bana göre. Geçmişe özlemim hiç yoktur. ”

Başka bir yerde ise aynen şunları söylüyor :

“ ‘Tarihten geliyoruz. İnsanlarız. Kendimizle buluşmaya gidiyoruz’ denebilir mi resimde ? ”

Veya şuna ne demeli ? :

“ Yahu İstanbul bu yahu neden birdenbire İstanbul bu. ” (s. 124)

Veya şu :

“ Babasını bir göl olarak hatırlıyor. ” (s. 120)..

İşte filozof Ece Ayhan merhaba !

Peki kimlere güveniyor Ece Ayhan bu dünyada ve “ öbüründe ” ? İşte yanıtı :

“ Hal ve gidişi sıfır olanlara. Çanakkaleli Melahat’a, değişik dil kullananlara ve ‘farkında olanlara’ ”.

Yani bu ne demek bu ?

Ece Ayhan konuşuyor :

“ Düşünsel yönden karşı olmak ta yetmez. Onun dilini de kullanmayacaksın. ”

İşte dil-kır-an-a-dam-a ulaştık. Bu kadarı bize yeter.
Ama Ece'de fazlası bile var :

“ Ben haklılığın inadını taşıyorum ” bandrolü ile çünkü Ece Ayhan her gösteri ve yürüyüşte ve her başkaldırıda yanı başımızda. Daha ne olsun kardeşlerim ?

“ Dürüstlük deyince benim aklıma Osmanlı'da mabeyinci Fahri Bey, Cumhuriyet'te de İsmail Beşikçi gelir. ” diyor bu adam. Sadece dil kırmakla yetinmiyor yani. Şimdilik burada bitiriyor söyleceklerini.

Ama hemen söylemeliyim :

Ece Ayhan'a ilişkin anlatacaklarımı bitirmiş değilim.
Ece Ayhan da söyleyeceklerini henüz bitirmiş değil :

“ Patronum yok, beni patronuma şikayet edemiyorlar ” diyen Ece bizi bekliyor. Yanında kimler yok ki : Ece sesleniyor : “ Çanakkaleli Melahat (elbette. Ve hiç kaçmaz ! MŞG), Batı Müziği konserine giden madam Katina, kardeşi Madam Atina, mitoloji bilen orospular...Kısacası, -Missouri zırhlısı da yakında 1946'da geliyordu- cumhuriyette fuhuşun en ünlü günleri yaşıyordu. Sabahları okulun bahçesinde olup bitenlerden konuşurduk.

Kendisine tombala oyununda ‘çinko’ çıkan orospu : Tatar Necla. Bir gece önce, mahallenin orospularından olarak benimsenmiş Kadıköylü Nesrin’in, kendisi ‘mezarlık orospuları’ndan olmadığı halde Edirnekapı mezarlıklarından kaçırılmıştır. Taksilere doluşarak mezarlık mezarlık dolaşmamızı bu yüzden uykusuzluğumuzu anlatırdık. Sonra de nedensiz haydi hürya helalara dalardık ! ”

Şimdi bunun devamı bile var, ama çocukları ve küçük yaştakileri lütfen ekran önünden pardon pardon sayfalarımızdan uzak-(t)-laş-tırınız lütfen. Çünkü burada aynen aktarmak zorundayım : Yoksa Ece eksik kalır. Aynen aktarıyorum : Ece’dir konuşan/yazan :

“ İlk otuzbirimi, orta birde, Jules Verne’in Aya Seyahat romanını okurken çekmişim. Ondan sonra zaten dersten çıkış zili çalar çalmaz kendiliğinden helaya koşuyorsun ! ”

Yani neler oluyor burada böyle Zafer Y. ? Yanisi şu :

Ece Ayhan aramızda kardeşim. Sahiden. Ve sıkı bir biçimde.

“ Metalar dünyası büyüdüğü insanlar dünyası küçülür ” diyen Marx Amca’dan sonra Bilm-ECE’imizi/BİL(İ)M-ECE’MİZİ çözmek mümkün mü

acaba ? Bana kalırsa mümkün. Ama bunun için dil-
kırana-damla birlikte DÜŞ KIRAN DEĞİL DÜŞ
KURAN ADAMI DA YARDIMA ÇAĞIRMAMIZ
LAZIM. BİR DAHAKİ SEFERE ARTIK. Bize ayrılan
zaman diliminden kalan olursa. Üstü kalsın !

YOLLAR. YOLLAR. YOLLARDAYIM.

ZAMANLARDAN BİR YAZ PAZARI.
MEVSİM : BELLİ DEĞİL HENÜZ AMA HAVA
SONBAHAR. TARİH : TEMMUZ İKİBİNSEKİZ.
İNTERNETLE KISA SABAH MUHABBETİNDEN
HEMEN SONRA PAZAR ÖĞLEN YEMEĞİ İÇİN
ÇIKILMIŞ.

YOLLARDAYIZ...

GEÇERKEN YANIBAŞINDAN TOURS (TUR DİYE
OKUNUR) NAM KENTİN, BİR UGRAYALIM
DEDİK.

LA LOİRE NEHRİ İLE (BİR DE LE LOİR DİYE
KÜÇÜK BİR IRMAK VAR. AMAN
KARIŞTIRMAYALIM) ONUN BİR KOLU VE
NİTEKİM TOURS'U BİRAZ GEÇİNCE HEMEN
ONUNLA BÜTÜNLEŞEN LE CHER'İN SAĞINA
VE SOLUNA YAYILMIŞ OLAN BU KENTTE
HAZİRAN 1970 İLE HAZİRAN 1971 ARASINDA
İNSTITUT D'ETUDES FRANÇAİSES DE
TOURAINE'DE FRANSIZCAMI
"PERFECTIONNER" DURUMLARI YARATMIŞ
BİR DE DİPLOMA ALMIŞTİM.

ORADA İŞTE DİLİ ÖĞRENİRKEN VEYA DAHA MÜKEMMEL HALE GETİRMEYE ÇABALARKEN PEK ÇOK AMERİKALI, İNGİLİZ, EPEY İSKOÇYALI (İNGİLİZLERDEN AYIRIYORUM ÇÜNKÜ HER BAKIMDAN FARKLIYDILAR : İÇTİKLERİ BİRA MARKALARINDAN GİYİNİP KUŞANMALARINA VE SIKI VE SAHİCİ BAĞIMSIZLIKÇI OLMALARINA : İNGİLTERE KRALLIĞI'NA KARŞI ELBETTE), BİR-İKİ ALMAN, İTALYAN, İSPANYOL İLE ARKADAŞLIK YAPMAK OLANAĞI BULMUŞTUM. BÖYLECE FRANSIZCAYLA BİRLİKTE BAŞKA DİLLERDEN DE BİRKAÇ SÖZCÜK BİRKAÇ CÜMLECİK KATMIŞTIM DAĞARCIĞIMA.

ELBETTE TOURS KENTİNDEKİ CAFE VE BARLARDA, DİSKOTEK, SÜPERMARKET, BAKKAL VE ÇAKALLARDA, MEYDANLARDA, CADDE VE SOKAKLARDA TANIŞTIĞIMIZ FRANSIZ ARKADAŞLAR VE BİRKAÇ TANE DE PORTEKİZ TOPRAĞININ EVLADI AMA FRANSA CUMHURİYETİ VATANDAŞI İLE DE YAKIN DOSTLUK KURMUŞTUM. YANİ ÖZETLE BU KENTİN CADDE, MEYDAN, BULVAR VE SOKAKLARINI ARŞINLAMISHTIM.

İŞTE YILLAR SONRA BU PAZAR GEÇERKEN
ORADAN ANILARIMLA DOLAŞTIK : GENÇLİK
SESLERİNİN VE “ ARKADAŞ ISLIKLARI ”NİN
PEŞİNDE : NE GÜZEL GENÇLİKTİ O GÜNLER...

ASLINDA LA LOIRE NAM SUYUN İZİNİ SÜRÜP
ŞATOLAR ŞATOLAR YİNE ŞATOLAR DİYE DİYE
KAFAYI ÜŞÜTMEK KOLAYLIĞI VARDI. AMA
BUNU YAPMADIK. FAKAT LÜTFEN
UNUTULMASIN SAKIN : BU BÖLGE, TOURAİNE
İSİMLİ BU BÖLGE, FRANSA'DAKİ DEĞİŞİK
KRALLIK HANEDANLARININ EĞEMEN
OLDUKLARI BİNBİR MEKANLA BİLİNİR.
HATTA BİR İSMİ DE “ FRANSA’NIN
BAHÇESİ ”DİR (“ LE JARDİN DE FRANCE ”). BU
İSİM VEYA BU LAKAP KRALLIK
HANEDANLARINDAN VEYA ONLARIN
BURALARI MESKEN TUTMASINDAN
KAYNAKLANMIYOR. BÖLGENİN BİRKAÇ
NEHİRLE SULANMASI SONUCU SON DERECE
CÖMERT TOPRAĞINDAN SALKIM SAÇAK VE
DAL BUDAK YAYILAN GÜLLERİNDEN,
ÇİÇEKLERİNDEN, AĞAÇLARINDAN VE
AĞAÇCIKLARINDAN ESİNLENİYOR VE
İSİMLENİYOR.

Bu kent yirminci yüzyılın başından beri en iyi
Fransızca'nın konuşulduğu iddia edilen bölgenin

başkentidir. Ve bu nedenle burada kurulu İnstitut de Touraine veya İnstitut d'Etudes Françaises de Touraine birçok yabancı öğrencinin Fransızcasını geliştirmek için kaydoldukları ve kiminin birkaç ay, kiminin bir yıl okuduğu önemli bir öğretim kurumudur. Kimiyse bir Fransız dilbere vurulur ve oraya takılır kalır : Bu artık ayrı bir “ roman ”dır...

Bizim de Haziran 1970'de bu kente teşrif etmemizin nedeni buydu : Fransızcamızı geliştirmek. Bir yıl sonra başlayacağımız doktora çalışmalarımızda madara olmamak için mükemmel Fransızca şarttı çünkü. Burada birinci çoğul şahıs kullanıyorum : Çünkü Tours'a birçoğu Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) mezunu çok sayıda fakülte mezunu dost ve arkadaş gelmiştik. Kentin atar damarı Rue Nationale'a iki adımlık Rue de la Grandiere'de Türkçe ve Kürtçe küfürlerin ve türkülerin yankıları bu pazar bile kulağıma ulaştılar... Hele “ Maliyeci ” Ahmet'in yanık türkülerinin izleri...

Tours kenti o günlerde olduğu gibi günümüzde de bir üniversite kentidir. Ama bu olgu onunun fena halde burjuva kenti niteliğini asla zedeledi/zedelemez. Burada burjuva mahalleleleri ile öğrenci yurtları birbirlerine paralel çizerler ve asla kesişemezler.

Bu kentin sokakları cetvelle çizilidir. La Loire'ı adımlayan köprüler aynı elden çıkmış taş köprülerdir. Adanalı dostlar ve arkadaşlar lütfen alınmasınlar, Adana'nın Taş Köprü'sü çocuk oyuncağı gibi kalır burada, kemer sayılarını kıyaslayınca. Köprüler ve kemerleri göz alabildiğine. Git git bitmez.

La Loire da Tours'u geçerken, “ Krallar bölgesini ” sollamaktan veya sallamaktan sanki kasılmış kasılmış ve kendini deniz sanmış olmalı ki acaip genişlemiş. Eh denize köprü çatmak isterseniz böyle olur işte :
Metrelerce metrelerce uzar da uzar.

Şehrin tepelik yönünde, yani La loire ve Le Cher'i ve bu ikisinin ortasında oluşan yeşillik bölgeyi geçtikten, bu yeşillik üstündeki büyük parktaki yüzme havuzlarını, yüzme havuzlarındaki “ perileri ” de arkada bıraktıktan sonra tırmanılan “ Grandmont ” (İsmi üstünde : “ Büyüktepe ”) Üniversite Kampüsü anılarımızla doludur anılarımız da onunla : Akşamları Üniversite Lokantası'nda yenilen yemeklerden sonra Necmiye'nin (Alpay) odasında veya oradaki Yurt'ta kalan başka bir arkadaşın odasındaki sohbetlerin tadı hala damağında. Şimdi o arkadaşların her biri bir üniversitede öğretim üyesi. Kimi yazar. Kimi gazeteci. Kimi artık aramızda değil. Gittikleri yerde bizi beklediklerinden eminim: Bir elde kırmızı şarap öbüründe beyaz peynirle.

Haklılar çünkü Touraine bölgesinin şarapları ve peynirleri binbir türdür.

Şarap deyince aklıma geldi : Yahu 1968 Sonbaharı'nda Avrupa'ya ilk çıkış faslında ben bu bölgedeki bir köyde bağbozumu yapmamış mıydım ? Elbette yapmıştım. SBF'den kadim dostlarım “ Monpti ” Orhan ve “ Sarhoş ” Macit serserileriyle. Onlara haksızlık yapmayayım hepimiz o günlerde biraz serseriydik. Ser(i korkusuzca) seri(yorduk) anlamında. Evet Vouvray nam köyde bağbozumuna katıldık : Edith Piaf ve Jean Gabin'in çocukları ve/veya torunlarıyla tanışmak aşkına. Bu köy beyaz şarabıyla ünlüdür...

Güneşte 35-38 derece ile bağbozumu bir işkencedir aslına bakarsanız, ama erkeklige toz kondurmamak için ve öğlen yemeğinde birer litre kırmızı şarabı afiyetle mideye indirdikten sonra akşama kadar ve ve “ uzatmalarda ” kimi zaman resmen sürüne sürüne üzüm topladık, taşıdık, vesaire. Diğer yabancı öğrencilere rezil olmamak için iş bitimine kadar dayandık yani anlayacağınız. Hele birkaç tane Çek ve birkaç tane de Polonyalı genç kız vardı: Onların hamaratlığı karşısında yelkenleri inanın suya indiremezdik. Direkt hep sağlam ve yelkenler rüzgara açık kalmalıydı. Ve öyle de oldu. Ama gece onikide birer tabut gibi yataklarımıza uzanmak ve birer “ loir ”

gibi uyumak ta aklımda kalan anılardan. Fransızların şık bir deyişi vardır : “ İki kulağı üzerine uyumak ”. Hani bizdeki “ Top patlasa uyanmam ”ı anımsatan. İşte o halde.

İYİ GÜZEL DE KARDEŞİM BİZ BU KENTE BU PAZAR SABAHİ KARNİMİZİ DOYURMAYA GELMEMİŞ MİYDİK ? ANILARIN PEŞİNE TAKILIP YİNE BAK NERELERE NERELERE NERELERE KADAR GİTTİK. DUR BE BİRADER ! YETTİ BE KARDEŞİM! BUGÜNE GEL.

GELDİM.

EVET TOURS KENTİNDE KARNİMİZİ DOYURDUK. BU KENTTE ÖTEDEN BERİ İYİ YEMEK YENİR. İYİ ŞARAP İÇİLİR. KAHVE DE İYİDİR. YEMekten SONRA. ATALARIMIZ NE DEMİŞLER: “ YEDİĞİN İÇTİĞİN SENİN OLSUN GÖRDÜKLERİNİ ANLAT. ”

BEN DE ÖYLE YAPIYORUM YA.

LAF LAFI AÇTI AMA AYRILIK SAATİ DE GELİP ÇATTI İŞTE: TAMAM AYRILIYORUZ, AYRILMAK ÜZEREYİZ, AMA BİR KÜÇÜK ÖYKÜ VAR HEMEN TAKDİM ETMEM LAZIM:

TOURS VE BÖLGESİNİN ŞARKÜTERİ DÜZEYİ DE EPEYCE YÜKSEKTİR. EN HARBİSİNDEN BURJUVA KENTİ OLDUĞUNU BİRAZ ÖNCE YAZDIM. EH BU KADAR BURJUVAYI DA İYİ BESLEMELİK GEREKİR. BURJUVA YOKSA NASIL BURJUVA OLDUĞUNU DUYUMSASIN ? FRANSIZCAYI EN İYİ KONUŞAN MEKANLARDAN BİRİ OLMASININ NEDENİ DE BU DEĞİL Mİ ? İYİ YEMEK DEĞİL CANIM BURJUVA KENTİ OLMAK.

İYİ DE ŞARKÜTERİ ALIŞVERİŞİ BUGÜN NAMÜMKÜN: ÇÜNKÜ BUGÜN PAZAR VE PAZAR GÜNÜ BÜTÜN DÜKKANLAR KAPALI. BURJUVA KENTLERİNE ÖZGÜDÜR: PAZAR SABAHLARI BURJUVALAR KİLİSEYE GİDERLER. HAFTA İÇİNDEKİ BÜTÜN GÜNAHLARINI AFFETTİRMEK İÇİN BAŞKA ÇARELERİ Mİ VAR ? SIKI AYINLARA KATILIRLAR. TOURS DA KATEDRALİ VE KİLİSELERİYLE DİĞERLERİNDEN GERİ KALMIYOR.

ŞARKÜTERİ DÜKKANLARINDAN BİRİNİN ÖNÜNDEYİZ. TAMAM KAPI KAPALI VE KAPALI OLUNCA İKİ BASAMAKLA ÇIKILAN KAPININ HEMEN SAĞINDAKİ LEVHA DAHA İYİ GÖRÜNÜYOR VE PAT DİYE DİKKAT ÇEKİYOR. NE YAZIYOR AH BİR BİLSENİZ:

"SONNETTE POUR HANDİCAPES"
(“ HANDİKAPLILAR İÇİN ZİL ”).

İNCELİĞE BAKAR MISINIZ LÜTFEN? DİYELİM
HANDİKAPLI BİRİ GELDİ VE APAÇIK Kİ O İKİ
BASAMAĞI ÇIKAMAYACAK. O ZAMAN İŞTE,
HANDİKAPLI VATANDAŞ ÇALACAK ZİLİ VE
İÇERİDEN "HIZIR SERVİS" YETİŞECEK VE HOP
ONU İÇERİYE ALACAK. NASIL?
MÜKEMMEL.

AMA BİR DE PARİS METROSUNUN
GİRİŞLERİNDEKİ VE ÇIKIŞLARINDAKİ O BİR
DİZİ MERDİVENLERDEN KİMİ KADININ
BEBELERİNİ ARABALAR İÇİNDE İNDİRMELERİ
VE ÇIKARMALARI VAR. KAÇ KEZ YARDIM
EDENLERİ GÖRDÜM VE KAÇ KEZ DE
MİLLETİN HİÇ TAKMADIĞINI, SABAH
ŞAATLERİNDE ZORDUR KOŞTURMACALAR
ÇÜNKÜ. METRO ŞİRKETİ (RATP) ÇOCUKLU
KADIN VE ERKEKLERİN VE
HANDİKAPLILARIN DERDİNİ MUTLAKA
ÇÖZMELİ ARTIK. TOURS KENTİNDEKİ
ŞARKÜTERİ ÖRNEĞİNİ DİKKATE ALMALI
BENCE. AMA “ TOURS ÇOK UZAK ” VE
“ ŞARKÜTERİ DÜKKANI METRO GİRİŞ VEYA
ÇIKIŞI DEĞİLDİR ” DERLERSE O ZAMAN
NORVEÇ'İN BAŞKENTİ OSLO'DA METRO ÇIKIŞ

VE GİRİŞLERİNDE ÇOCUK ARABALARI İÇİN
ÖZEL YOL YAPILMIŞ ONU ÖRNEK ALIN
DERİM.

PARİS'TE BU İŞİN ARTIK ERTELENECEK
DURUMU DA KALMADI.ÇÜNKÜ ANNELER,
HELE GENÇ ANNELER ARTIK ÇOCUK SAHİBİ
OLMAK ZEVKİNİ YENİDEN TATMAYA
BAŞLADILAR. İKİ, BAZEN ÜÇ ÇOCUKLU GENÇ
ANNELERİ VE BABALARI GÖRMEK ARTIK
İSTİSNA DEĞİL. HANDİKAPLILAR DA
DERNEKLERİ ARACILIĞIYLA SESLERİNİ
YÜKSELTİYORLAR. TAMAM MI ? RATP ELİNİ
ÇABUK TUTMALI. YOKSA YANDI GÜLÜM
KETEN HELVA !

SAATİMİZ GELDİ ÇANLAR BİZİM İÇİN ÇALDI
VE TOURS'DAN AYRILDIK EVET.

BİRKAÇ KİLOMETRE GİTTİK VE BİR DE NE
GÖRSEK : YOLUMUZUN ÜSTÜNDEKİ KÜÇÜK
BİR KÖYDEKİ BÜYÜK BİR ALANDA “ VİDE
GRENİER ” VAR: ÇATI KATLARINI
BOŞALTIRKEN BİR KISMI KÜTÜPHANELERİNİ
DE BOŞALTMİŞ. HER ŞEY SATILIYOR:
HESAPLI FİYATLARLA: ÜÇ KİTAP BİR ÖRO
ÖRNEĞİN. BİRKAÇ İYİ KİTAP ALDIM: HEMEN
BİR GÖZ ATTIM. BİRKAÇINI BİRAZ OKUDUM.

KİTAPLARDAN BİRİ CHARLES DE GAULLE'ÜN HAYATINA İLİŞKİN. JEAN LACOUTURE'ÜN DE GAULLE İSİMLİ DEV ÇALIŞMASININ BİRİNCİ CİLDİ : ALT BAŞLIĞI: LE REBELLLE. YANI ASİ. (ŞİMDİ SABAHÇILAR “ İSYANCI ASİLER LONDRA'YI BASTILAR ” DİYE BİR BAŞLIK ATAR MI ? ATARSA ATAR! DE GAULLE İKİNCİ SAVAŞ YILLARINI LONDRA'DA “ SİYASİ MÜLTECİ ” VE ÖZGÜR FRANSA'NIN TEMSİLCİSİ OLARAK GEÇİRDİ. BİLİNİYOR.) BU CİLTTE DE GAULLE'ÜN ÖZELLİKLE İLK GENÇLİK YILLARI VE 1944'E KADAR Kİ YAŞAMI ANLATILIYOR. SON DERECE İNCE VE SIKI ÖRÜLMÜŞ BİR YAPIT. BİRİNCİ CİLT NEREDEYSE 900, YAZIYLA DOKUZ YÜZ, SAYFA. DE GAULLE'ÜN İYİ BİR ASKER OLARAK İKİNCİ SAVAŞIN NASIL GELİYORUM DEDİĞİNİ ÖNCE DEN GÖRMESİ AMA FRANSA'DAKİ ALMANCI SAĞCI TAKIMI VE ONLARIN YÖNETİMİNDEKİ VEYA ETKİSİNDEKİ HÜKÜMETLERİ NAZİLERE KARŞI DAHA İYİ HAZIRLANMAK KONUSUNDA BİR TÜRLÜ İKNA EDEMEMESİ ÇOK İYİ AKTARILIYOR. ÇÜNKÜ BU TAKIM(LAR) NAZİLERLE SAVAŞMADAN “ BARIŞ YAPMAK ” İSTİYORLARDI. O GÜNLERDE BUNLARIN SAVUNDUĞUNA “ PAIX BLANCHE ” YANI “ BEYAZ BARIŞ ”, YANI SAVAŞMADAN BARIŞ

YAPMAK YANI TÜRKÇESİYLE TESLİM OLMAK
İSMİ VERİLİYORDU...

SONRASI MI?

SONRASINI BİLİYORUZ.

İÇİNDEKİLER

Sunu

Paris'te 26 ağustos 1989 : İnsan Hakları Bildirgesi'nin
200. Yıldönümü

Grand Palais'de Kadınlar Sergisi

Yine bekleriz Léo

“Bıktım bu savaştan!”

Zola, Berri, Depardieu ve Renaud : kavgada birlik.
yılın filmi : Germinal

Madende “kafes”. Catherine'in gözleri.
Sermayeye karşı işçi sınıfı. Filmin çekimi.
Kadın/kadınlar. İşçi sınıfına armağan.
Yönetmen : Claude Berri. Zola : Germinal'in
doğuşu. Germinal: filme ilgi büyük.

“Ciciölüm”

Pasolini nam dem

Laura Betti aldı kalemi

Felix Guattari'nin yorumu.

Abidin Dino'nun Parisli arkadaşları

Duvarresim/duaresim

Angers : müzik şenliği : fête de la musique/faïtes de la musique

Victor Hugo : iki yüz yaşında

Bourdieu : toplumsal pehlivan
kültürel eşitsizlikler. medya.

Sohbet: sıldan gurbete, gurbetten sılaya : dünden ve bugünden

Ece Ayhan : dil-kıran-a-dam, düş kıran değil

yollar. yollar. yollardayım

içindekiler

M. Şehmus GÜZEL

ÇOK KÜL-TÜRLÜ-LÜK

ekitap.ayorum.com